

1Q061H

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE - PEDAGOGICKÁ FAKULTA

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**INTEGRACE VZÁJEMNÉ PODPORY ŠKOLY A RODINY
V ENVIRONMENTÁLNÍ VÝCHOVĚ**

Monika Černá

Praha 2008

a

Prohlašuji, že tuto diplomovou práci jsem vypracovala samostatně a uvádím v ní veškeré prameny, které jsem použila.

Praha, 27. června 2008

/1

/

a

Poděkování

Děkuji tímto Doc. Evě Marádové, za trpělivé vedení diplomové práce, za její podporu a odbornou konzultaci. Poděkování patří také pracovníkům Sdružení TEREZA, kteří mi umožnili realizaci této práce a poskytli mi potřebné materiály.

Obsah:

1. Úvod.....	2
2. Teoretická část.....	5
2.1 Environmentální výchova jako teorie.....	5
2.1.2 Environmentální výchova, trvale udržitelný život a další související definice a pojmy.....	11
2.1.3 Ekologická etika v environmentální výchově.....	14
2.2 Rodina, jako základ environmentální výchovy člověka.....	16
2.3 Škola a environmentální výchova.....	18
2.3.1 Rámcový vzdělávací program a environmentální výchova na školách.....	18
2.3.2. Praxe environmentální výchovy na školách.....	23
2.4 Střediska ekologické výchovy a spolupráce se školou.....	24
2.5 Environmentální výchova ve volném čase.....	26
2.6 Požadavky na práci pedagoga a vychovatele environmentální výchovy „ekopedagogovo osmero“.....	28
2.7 Aplikace environmentální výchovy do běžného života.....	32
2.7.1 Domácí ekologie, jako jedna z možných aplikací environmentální výchovy do běžného života.....	32
2.7. 2 Konkrétní plán, jako další cesta environmentální výchovy.....	38
2.8 Hodnocení životního prostředí lidmi v České republice.....	39
3.Praktická část.....	42
3.1 Chování české domácnosti k životnímu prostředí.....	44
3.3 Soutěž pro rodiny.....	65
3.4 Výukový program: Třídí vaše třída?.....	67
3.5 Rozhovory.....	68
3.4.1 Otázky k řízenému rozhovoru s rodiči.....	71
3.4.2 Otázky k řízenému rozhovoru s učiteli.....	82
4.Závěr	95
5.Použitá literatura:.....	97

Anotace

Diplomová práce se zabývá analýzou současného stavu environmentální výchovy související se změnou jejího postavení v rodině, škole a kurikulárních dokumentech. Práce mapuje roli obecného ekologického povědomí ve společnosti při začleňování environmentální výchovy v rodinách i do výuky na základních školách. Práce obsahuje kvantitativní (výzkumná sonda) i kvalitativní (řízené rozhovory) metody zjišťování, jak si mohou vzájemně rodiny a školy pomoci v integraci poznatků a dovedností z environmentální výchovy. Tato práce obsahuje i neobvyklé metody, jako je celorepubliková soutěž pro rodiny na téma environmentální výchova. Obsahuje také anotaci ekologického výukového programu, který musí být kvalitní a poskytovat učiteli dobrý návod a motivaci pro realizaci environmentální výchovy a dalších průřezových témat ve výuce. Cílem práce je vytvoření strategie pro zkvalitňování spolupráce rodiny a školy při realizaci environmentální výchovy.

The thesis deals with the analysis of the actual environment education and with the change of the status at family, school and within the curriculum. The thesis surveys the role of environmental education in families also in company for the implementation of environmental education into the primary school education. Work contains quantitative (exploratory probe) and qualitative (controlled dialogue) methods recognition, as yourself they can mutually families and school help in integration recognize and facility from environmental education. This work contains also unusual method, as is national competition for families at topic environmental education. The thesis contains also annotation of environmental educational program. Environmental educational programs should be of high quality and they should supply the teacher with good instruction and motivation for the realization of environmental education and other cross-disciplinary issues at school. The aim of the thesis is to create a strategy for improving cooperation of family and school at realization the quality of the environmental education.

Klíčová slova

Environmentální výchova, ekologická výchova, rodina, škola, rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, střediska ekologické výchovy, výukový program, řízený rozhovor, dotazník, soutěž pro rodiny, domácí ekologie

Keywords

environmental education, ecological education, family, school, frame educational program for primary education, authoring language, controlled dialogue, questionnaire, contest for families, home ecology

1. Úvod

Environmentální výchova bývá zdůvodňována jako prevence hrozeb lidskému společenství, pocházející z neudržitelného překračování přírodních limitů. Změna postojů knaší Zemi se proto týká nás všech, aniž si to mnozí z lidí uvědomují a připouští.

Diplomovou práci na téma environmentální výchovy jsem si vybrala, protože se jím zabývám dlouhodobě. Prošla jsem environmentální výchovou v roli žáka a studenta, a věnuji se jí i v současnosti ve Sdružení TEREZA (nestátní, nezisková organizace, které se zabývá zejména osvětou a vzděláváním v environmentální oblasti). Právě má práce, ať již jako lektora nebo koordinátora výukových programů, projektů či akcí pro veřejnost, mi umožnila široký kontakt a možnost vidět skutečné postoje nejen dětí, ale i rodičů.

Za tuto relativně dlouhou dobu mě environmentální výchova a ekologie stále více zajímá, ač se může zdát jako věda či záměr velmi kontroverzní, neboť chce změnit postoje lidí k přírodě i k sobě samým, chce ovlivnit náš dosavadní způsob chápání, hodnocení a interpretaci světa. Avšak právě díky základním znalostem environmentální výchovy a praxi v ekologické organizaci, jsem se jen utvrdila, že každý opravdu musíme začít s ochranou a pomocí přírodě sám u sebe.

Ktomu je však nutné, aby nás někdo na cestu trvale udržitelného rozvoje a environmentálního chování přivedl. Domnívám se, že v současné době, důležitost environmentální výchovy resort školství dobře reflektuje a myslím, že každá škola díky svému školnímu vzdělávacímu programu má tuto cestu, k naplnění očekávaných výstupů, promyšlenou a dobře realizovanou.

Po mém zjišťování stavu environmentální výchovy v malém, ale reprezentativním vzorku rodin, které jsem prováděla v roce 2005, mi vyvstaly další otázky, ale i náměty, jak více podpořit vzájemnou integraci škol a rodin v environmentální výchově.

Cílem diplomové práce je:

1. Zmapovat environmentální chování českých domácností. Následně pak přispět svým náhledem do možností environmentální výchovy v rodině a škole, který by byl více méně dostupný všem a vedl ke zlepšení koncepce této výchovy.

2. Vytvořit pro školy a rodiny soupis námětů a doporučených aktivit prohlubujících vztah k environmentálnímu smýšlení, domácí ekologii a životnímu prostředí.

3. Zjistit, jak a v čem může rodina a škola při environmentální výchově a osvětě spolupracovat a vzájemně se doplňovat.

Proto se v teoretické části této práce na environmentální výchovu a její důležitost v rodinách, školách i volném čase. Zabývám se zde i změnami, kterými v současné době prochází české školství v oblasti environmentální výchovy, ale i etickou stránkou environmentální výchovy samotné.

Pro práci jsem si stanovila hypotézy:

1. Domnívám se, že většina současných rodičů byla vychovávána ke kladnému vztahu k přírodě. Právě tento předpoklad bych chtěla potvrdit pomocí dotazníku a řízených rozhovorů, na které se zaměřím v praktické části práce, která by měla pojednávat například o uspořádání soutěže pro rodiny, měla by obsahovat průzkumy v českých rodinách na témata nejen domácí ekologie a řízených rozhovorech s rodiči a učiteli o environmentální výchově. Myslím, že environmentální výchova, ať již ve školách nebo ve volnočasových střediscích, může právě od tohoto předpokladu odvíjet svou další činnost a může na tomto předpokladu stavět.

2. Dnes už více jak polovina českých rodin třídí běžný odpad a považují to za nejsnazší začátek, jak se chovat ekologicky. Díky všeobecné osvětě v médiích, na školách a jinde, si v dnešní době české domácnost zvykají, že třídění odpadů je něco normálního a přirozeného. Výhodou je, že důvody pro třídění odpadů jsou snadno pochopitelné, a hlavně, že třídění odpadů není nijak psychicky či fyzicky náročné. Tuto hypotézu bych ráda potvrdila srovnáním své výzkumné sondy s výzkumem CVVM - centrum pro výzkum veřejného mínění.. „

3. Učitelé vědí, jakou konkrétní pomoc by přivítali od rodičů, při naplňování průřezového tématu environmentální výchovy. Na základě řízených rozhovorů s učiteli mám v úmyslu potvrdit i tuto hypotézu.

2. Teoretická část

2.1 Environmentální výchova jako teorie

Neučíme pro minulost, ale pro budoucnost. Každá výchova je směřována do nejisté budoucnosti a současně je projekcí našich přání a představ o tom, jaká by budoucnost měla být. V současné pedagogické praxi se v souvislosti se vzdělávací a výchovnou činností, týkající se životního prostředí, používá hned několik termínů, které jsou vykládány velmi diferencovaně. Jsou to především ekologie, dále ochrana přírody, ekologická výchova, environmentální výchova a výchova k trvale udržitelnému rozvoji. Do budoucna by se mělo ale nejspíš používat nejuvýstižnějšího pojmenování - environmentální výchova.

„Anglický (anglický) výraz „*environmental*“ je doporučeno překládat jako postupně se prosazující. Připouštějí výrazy „prostředkový“ popřípadě „životně prostřed'ový“, které se zatím obtížně vžívají. Podle doporučení odborníků jsou adjektiva: „ekologický, šetrnější k životnímu prostředí“.

Environmen = a) životní prostředí
b) okolí člověka
c) vnější podmínky pro život¹

Environmentální výchova usiluje zejména o formování znalostí, postojů a kompetencí jednání. Cílem environmentální výchovy je², podle J. Činčery, na základě tohoto úsilí zejména posílit naše vědomí a porozumění ekonomické, sociální a ekologické provázanosti. V dalším vymezení se environmentální výchova proto začala chápat jako výchova integrující tři základní oblasti:

- Výchova **o životním prostředí**, zahrnující zejména faktografickou a empirickou dimenzi
- Výchova **v životním prostředí**, vedoucí k uvědomění si estetické hodnoty přírody

a

¹ *Slovník cizích slov*. Český Těšín: Dialog, 2003. str. 104

ČINČERA, J. *Environmentální výchova: od cílů k prostředkům*. Brno: Paido, 2007. str. 13

- Výchova **pro životní prostředí**, zahrnující etickou dimenzi a výchovu k environmentálně ohleduplnému jednání.

Proto je pojem environmentální výchova chápán jako pojem nadřazený pojmu ekologická výchova, která je chápána jako označení jednoho ze směrů výchovy environmentální. Přesto se mnohem více a častěji používá v jazyce spíše převzaté slovo ekologie a ekologická výchova. Ekologie je nauka, věda o vzájemných vztazích mezi organismy a jejich prostředím. Autoři, jako například Braniš, Jarkolová, Pelikán aj., vidí ekologii jako nauku o struktuře a vztazích a funkci přírody, jiní pak na ekologii podle nich nahlíží jako na vědu o ekonomii přírody a jistě existuje více rozdílných pohledů na ekologii, ale nic to nemění na tom, že ekologie je nezbytným základem všech snah o ochranu životního prostředí člověka.

Právě Jarkolová a Pelikán dělí ekologii na tři oblasti:

- a) Základní: biologická disciplína
- b) Aplikovaná : rozvíjí studia v praktických směrech
- c) Technologická : oblast výzkumu

Všechny tři směry se navzájem prolínají a snaží se odvrátit možnou ekologickou krizi naší biosféry. Jak dále uvede v *Ekologickém slovníku*, „**ekologie** je vědní obor, nauka, která se zabývá vztahy mezi jednotlivými organismy a jejich prostředím a mezi organismy navzájem, nauka o struktuře, funkci a ekonomii přírody. Oproti tomu termín **environment** pochází z anglického jazyka a přeložil by se jako životní prostředí. Přesto se ekologická výchova svým obsahem a cílem kryje s výchovou environmentální.“³

Přestože právě výše uvedené pojmy ekologie a environment mají jiný význam, je ekologická výchova s environmentální výchovou v Čechách používána pro označení stejné oblasti výchovy a vzdělávání.

Pomineme-li výklad slov ve slovníku, tak ekologická a environmentální výchova se sice často zaměňují i v odborných kruzích, ale tato výchova v praxi je stejná, ač už jí nazýváme environmentální či ekologickou. Ekologická výchova jako pojem je totiž pro mnohé srozumitelnější. Dnes se již ve většině státních dokumentů používá pojem environmentální, přesto jsou organizace zabývající se touto výchovou stále označovány jako střediska ekologické výchovy.

³ JARK.LOVÁ, J., PELIKÁN, J. *Ekologický slovník* Praha : Fortuna, 1999. str.28

Ať už se ale používá environmentální či ekologická výchova, má v úmyslu velmi podobné cíle, metody a obsah, jak oslovit co nejširší veřejnost.

Nutnost environmentální výchovy vyvstává díky stále se zmenšujícímu běžnému kontaktu člověka s přírodou. Environmentální vzdělávání, výchova a osvěta proto vede k myšlení a jednání, které je v souladu s životním prostředím a přírodou tak, aby se udržela jejich kvalita i pro budoucí generace. Cílovou skupinou jsme tedy všichni, bez ohledu na věk nebo vzdělání. Protože člověk, který nemá kontakt s přírodou, jí nezná, nechápe a v neposlední řadě si nevytváří k přírodě ani žádný citový vztah. To se snaží environmentální výchova změnit.

Obsahem environmentální výchovy je nejen vytváření pozitivních postojů k životnímu prostředí, k úctě k životu ve všech jeho formách, znalost a péče o prostředí kolem nás, ale i pochopení vzájemné provázanosti oblastí, které jsou na první pohled odlišné a přece k sobě patří. Environmentální výchova je úzce spjata i se sociální, ekonomickou a kulturní oblastí a vede k pochopení zákonitostí, které tato vzájemná vazba vytváří. Environmentální výchova tak spíše než jeden výchovný směr, připomíná volný rámec pro větší množství přístupů, odlišujících se ve vymezení svých dílčích cílů i metodik.

Cílem environmentální výchovy je⁴ objektivní informovanost o stavu a vývoji životního prostředí tak, aby lidem, kteří ztratili přímý kontakt s přírodou, bylo vráceno povědomí o prostředí, ve kterém se pohybují. A aby se lidé začali chovat šetrně a předvídavě, což vyžaduje určité znalosti, dovednosti a hlavně silnou motivaci k pozitivním změnám, které povedou ke zdravému a funkčnímu prostředí kolem nás. Cílem environmentální výchovy je zvýšit spoluzodpovědnost za utváření pozitivní hodnotové orientace k přírodě, kladoucí důraz na nekonsumní kvality lidského života.

n

O environmentálním vzdělávání, výchově a osvětě, [on-line] Praha: CENIA, česká informační agentura životního prostředí. 2007. [cit.26.1.2008]. Dostupné na WWW: [http://www.cenia.cz/web/www/web-pub2.nsf/\\$pid/MZPMSFGSJ1VT](http://www.cenia.cz/web/www/web-pub2.nsf/$pid/MZPMSFGSJ1VT)

Podle Winterové⁵ „dlouhodobým cílem environmentální výchovy je takové ekologické povědomí společnosti, aby environmentální výchova nebyla vůbec potřeba

Metody environmentální výchovy jsou zejména orientovány na bezprostřední kontakt s přírodou a prožitek v ní a z ní. Většinou se volí metody nesoutěživé, naopak jsou upřednostňovány metody, které vedou ke spolupráci a vzájemné pomoci.

Je bohužel velmi obtížné měřit dosažené **hodnoty** environmentální výchovy, protože se úspěšnost nebo neúspěšnost projevuje až v delším časovém období. Pokud má být práce s veřejností úspěšná, musí se provádět pečlivě, systematicky a soustavně s tvořivým přístupem a trpělivostí.

Environmentální výchova má v tomto globálním světě nejen složku mravní a etickou, ale i odbornou (fakta, zákonitosti, přírodní vědy, kultura, rozvoj vztahového myšlení a kreativity), estetickou (smysl pro krásu, vkus, účelnost, emocionální rozvoj, kultivace ducha), pracovní, a také tělesnou i zdravotní (péče o tělesné i duševní zdraví a tělesnou zdatnost, návyky a znalosti hygieny a zdravotní, používání bylinek, sport aj.)

Já osobně v současné době vnímám environmentální či ekologickou výchovu jako nauku, výchovu a praxi ve vzájemných vztazích - interakci lidí a přírody navzájem. Její souvislosti mají podle mne důležitý vliv na člověka a jeho chování v dílčích i globálních způsobech jednání k životnímu prostředí. Naše jednání a uvažování stavíme na určitých přírodních a společenských zákonitostech, kterými reagujeme na náš vývoj i vývoj naší společnosti. Environmentální výchovu vidím jako ideální a nutný základ k životnímu stylu naší doby a dobrý vklad do budoucnosti.

»

2.1.1 Historie a současnost ekologické - environmentální výchovy

Jak píše Dlouhá⁶, od počátku 70. let se začíná na mezinárodním poli užívat termín "environmental education", v češtině "výchova a vzdělávání k péči o životní prostředí". Od poloviny 80. let se v Československu začíná používat termín „ekologická výchova“, který má zdůrazňovat podstatu výchovy směřující k pochopení provázanosti vztahů v prostředí. Termín ekologická výchova je v ČR oficiálně používán. V usnesení vlády ČR č. 232/92, je chápán tento termín jako pojem obsahově totožný s „environmentální výchovou“. V roce 1998 byl vypracován návrh Koncepce environmentální osvěty, výchovy vzdělávání v resortu životního prostředí. Termín „ekologická výchova“ zde byl nahrazen termínem „environmentální výchova“. Vše z důvodu přípravy vstupu ČR do Evropské unie, protože se musela mimo jiné sjednotit terminologie v ČR s terminologií používanou v Evropské unii, případně na celém světě.

V **současné době** se na mezinárodním poli prosazuje termín "*education for sustainable development - výchova k trvale udržitelnému rozvoji*", který signalizuje provázanost ekologické výchovy s výchovou k pochopení sociálních, ekonomických, kulturních a dalších zákonitostí vývoje společnosti.

„Environmentalistika je pak nauka o životním prostředí, využívá poznatků vědních oborů, zkoumá mechanismy působení člověka na ekosystémy, zabývá se prevencí znečišťování životního prostředí, nápravou ekologických škod a prevencí nežádoucích zásahů do přírody. Environmentalistika zahrnuje např. také ochranu přírody, monitoring složek životního prostředí, využití přírodních zdrojů, nakládání s energií, péči o zdraví lidské populace apod. V nejširším slova smyslu lze environmentální výchovu popsat jako veškeré výchovné a vzdělávací úsilí, jehož cílem je především:

a) Zvyšovat zodpovědnost lidí za současný a příští stav přírody i společnosti, za místo, ve kterém žijí a které je jim domovem. Jde i o smysluplné využívání místních zdrojů.

b) Rozvíjet citlivost a vstřícnost a hlavně možnost lidí k řešení problémů péče o přírodu i problém lidské společnosti.

⁶ DLOUHÁ, J.: Environmentální vzdělání v České republice (vývoj po roce 1989). In Životné prostredie, roč. 33, č. 5, 1999; s. 255 -258

c) Utvářet ekologicky příznivé hodnotové orientace, které kladou důraz na dobrovolnou střídmost, na nekonzumní chování a na duchovní kvalitu lidského života."

7

2.1.2 Environmentální výchova, trvale udržitelný život a další související definice a pojmy

„Zákon č. 17/1992 Sb. O životním prostředí, § 6 říká, „trvale udržitelný život“ je takový rozvoj, který současným i budoucím generacím zachová možnost uspokojovat jejich základní potřeby a přitom nesnižuje rozmanitost přírody a zachovává přirozené funkce ekosystémů.“⁸

Jak se píše v knize *Hodnoty pro budoucnost*: „Lidská společnost se ocitá v historicky zcela bezradné situaci. Poprvé v dějinách je zneklidněna svou vlastní úspěšností. Podařilo se jí relativně snadno během neskutečně krátké doby expandovat v celoplanetárním měřítku a zatlačit značnou část ostatních forem života a ekosystémů. Došlo k nebyvalému rozmachu průmyslové společnosti příliš často právě na úkor životního prostředí. Náš kurz je však nutno změnit a to i v případě, že z hlediska priorit expanze bude méně účinný. Hlavním kritériem úspěšnost lidského počínání se stává minimalizace vedlejších nepříznivých dopadů naší činnosti na prostředí, jehož postupující degradace nás všechny ohrožuje.“⁹

Žít trvale udržitelně tedy znamená: nepřekročit únosnou kapacitu prostředí. Nečerpat z prostředí více, než kolik nám může dlouhodobě poskytovat nevracet do něj formou odpadů více, než je schopno absorbovat. Hlavním problémem je v nejhrubších obrysech stanovit, jakým způsobem je možno docílit toho, aby kapacita prostředí nebyla překračována. Biologické danosti zde narážejí na společenské a ideologické bariéry.

Dalším důležitým pojmem pro trvale udržitelný život a environmentální výchovu je: únosná kapacita prostředí.

Únosná kapacita prostředí je... pro jakýkoli druh například dána množstvím zdrojů (potravy, prostoru, energie ...), které lze z přírody získat, aniž by došlo k jejich vyčerpání, dále množstvím emisí, jež lze do prostředí vypouštět, aniž by byly překročeny jeho sebečistící schopnosti. V současnosti užívá lidstvo jako celek příliš

¹³

Zákon o životním prostředí č. 17/1992 Platná právní norma: Zákon č. 17/1992 Sb. - Zákon o životním prostředí, [on-line] Praha: Ministerstvo životního prostředí ČR. 2007. [cit.29.2..2008]. Dostupné na Www:<http://www.env.cz/www/platnalegislativa.nsf/d79c09c54250df0dcl256e8900296e32/5b17dd4572>

¹³ec 12572f3002827de?0penDocument

KELLER, J., GÁL, F., FRÍČ, P. *Hodnoty pro budoucnost*, Praha : Svojk a Vašut, 1996, str. 74

mnoho přírodních zdrojů (ať již minerálních, rostlinných či živočišných) a jejich spotřeba roste rychlým tempem a přitom produkuje příliš mnoho znečištění všeho druhu do všech složek prostředí.

Lidé však neradi omezují svůj blahobyť. Keller například tohoto jednání ve své knize Hodnoty pro budoucnost cituje Nizozemského sociologa R.Veenhova, který v roce 1993 konstatuje, že přinejmenším v nejbohatších zemích světa slábne korelace mezi množstvím peněz a mírou štěstí. Od jistého stupně již peněžní přísun nezvyšuje podstatně míru štěstí daného člověka. Dost často růst ekonomiky koreluje s nárůstem sociálních jevů, které naopak míru spokojenosti lidí snižuje. U mimořádné hospodářské prosperity dochází i k vzrůstu násilí a agresivity na straně jedné, osamělosti a rozpadu mezilidských vztahu na straně druhé.

Problém dobrovolné skromnosti je proto na místě nepodceňovat.

Trvale udržitelný život je pak možno, podle autorů knihy Hodnoty pro budoucnost, vymezit jako takový způsob života, který člověku dovoluje brát v úvahu dopady svého jednání na prostředí a to v lokálním i globálním kontextu

Keller se ve své knize Hodnoty pro budoucnost také domnívá, že mezi hlavními viníky současné ekologické situace a způsobu environmentální výchovy v naší zemi je na prvním místě lidská lhostejnost. Lidské poznání se často mění pouze v monitorování a vyčíslování ztrát, jež našemu životnímu prostředí působíme s pomocí našich produktů dosavadního poznání.

Určitě není vhodné narušit kladný vztah k přírodě tím, že se například ještě před víkendovým výletem sejde rodina u stolu a začne studovat ekologické poučky a zákony. Environmentální výchova podporuje u člověka to, aby dosáhl jakési sociální zralosti, schopnosti a ochoty převzít zodpovědnost za dění kolem sebe. Pro uvažování, které vede k ochraně a docenění nezbytnosti trvale udržitelného rozvoje a přírodních zdrojů, je nutné dokázat vyhodnocovat situace, které v okolí nastanou a být motivován chtít chránit své okolí.

Nejde tedy jen o získávání poznatků, ale o jednání na nich založených, jde o osvojení nejen znalostí, ale i dovedností, návyků a postojů. Proto by environmentální výchova měla vést k návrhům, jak si vytvořit nový životní styl" nebo upravit alespoň svůj stávající.

Globalizace : „Moderní civilizace má dnes globální charakter. Svět je propojený nesčetnými komunikačními spojeními, lidé mají k sobě po mnoha stránkách blízko. Informace volně proudí celým světem, rozvíjí se vzdělání, lidé mohou cestovat. Většinou mají dost volného času a jejich životní úroveň všude na světě roste (teď pomímám „země třetího světa“) a i tak existuje stále ještě mnoho chudých zemí. Celkově jsou však lidé zdravější a dožívají se vyššího věku.“¹⁰

2.1.3 Ekologická etika v environmentální výchově

Podle ekologické etiky je každá živá bytost hodna úcty a základních etických ohledů. Ohleduplné jednání ke světu není správné proto, že by bylo účelné, ale protože je v souladu s řádem světa.

„Ekologická etika je souhrn norem, respektive dobrovolných omezení, směřujících k odpovědnému přístupu člověka k přírodě, ke všem jejím obyvatelům a zdrojům. Ekologická etika usiluje o získání lidí pro takový způsob života, který by umožnil trvale udržitelný rozvoj. Aby život byl dlouhodobě možný a přitom stál za to.“

Ekologická etika je o veškerém životě na Zemi, o tom, že příroda lidem poskytuje trvalý přísun k ukojení všech základních životních potřeb. Pro zdravý život lidé potřebují energii k udržení teploty a pohybu, dřevo ke stavbě obydlí a výrobě papíru, výživnou potravu a čistou vodu. A konečně je hojnost, bohatství a krása přírody zdrojem potěšení a duchovní inspirace. I proto má environmentální výchova velký přesah i do jiných vědních disciplín. Například se prolíná s biologií, zeměpisem, chemií, fyzikou, ale např. i s filozofií, sociologií, medicínou a etikou.

Snahou environmentální výchovy v etickém rozměru je právě příprava na smysluplný život v dobrovolném omezení se v rychle se proměňujících ekonomických, sociálních i politických podmínkách. Je to cílevědomá snaha o tříbení schopností kritického myšlení, které nezakrývá a neuhýbá před existujícími rozpory a odlišnými názory.

„Ano, vzdálili jsme se od přírody, není, co by nám připomínalo, co je přirozené a co násilné. To je stálý problém našeho městského života. Přesto si nemyslím, že by návrat k přirozenosti byl řešením ekologické krize. Ta vzniká z toho, že lidstvo se stalo početným, náročným a mocným - tedy schopným zničit zemi - avšak nepřevzalo odpovědnost za následky svého jednání.“¹²

Ekologická etika učí vyhodnocovat informace a jejich souvislosti, nevystačí si s povrchním popisem, ale snaží se vysvětlit jak citlivě přistupovat k přírodnímu bohatství a kulturnímu dědictví. Dává důraz na konkrétní postoje, návyky a samozřejmě prožitkové metody. Nejde jen o to, aby člověk věděl proč, ale aby aktivně sám projevil

" MÁČHAL, A. *Průvodce praktickou ekologickou výchovou*. Brno . Rozekvítek, 2000. str. 12

¹² KOHÁK, E. *Zelená svatozář*. Praha : SLON, 1998. str. 162

svou nesobeckost ve prospěch přírody a přirozenějších způsobů žití na Zemi a zároveň si utvořil takovou hodnotovou orientaci, která bude směřovat jednání k lepšímu životnímu stylu a uvědomění si etické odpovědnosti a k angažovanosti v řešení problémů spojených s ochranou životního prostředí.

2.2 Rodina, jako základ environmentální výchovy člověka

„Jestliže přijmeme tezi, že základ ekologie člověka tvoří rodina, poté nám tento přístup umožní pohled na v podstatě nedoceněnou úlohu rodiny v současné „civilizační“ éře vývoje člověka - na vývoj člověka jako rodu. Tak jako je společnost do určité míry „zaskočena“ dramatem změn v životním prostředí Země, tak také rodina a její funkce je ohrožena průvodními negativními jevy tohoto procesu.“¹³

Mikrosvět rodiny je interakce morálních, sociálních, ekonomických, fyzikálních, chemických a biologických faktorů. Základním článkem environmentálního chování rodina, můžeme mluvit o ekologii rodiny. Na této rovině se můžeme setkat s řadou faktorů, které významnou měrou utváří naše prostředí, ve kterém žijeme podstatnou část svého života, které nás utvářelo a formovalo naši osobnost a náš vztah k okolnímu světu. A to zřejmě nejen po duševní stránce, ale i na příkladu metabolických pochodů. S řadou faktorů tohoto mikrosvěta rodiny, a to jak pozitivních nebo negativních, se můžeme setkat a být ovlivněny i v životním prostředí v nejširším slova smyslu (zaměstnání, venkovní prostředí apod.) Tyto faktory „ekologie rodiny“ jsou ve své většině měřitelné a po dlouhou řadu let byly nedoceňovány, i když je možno předpokládat, že v řadě případů měly a mají významný negativní vliv na naše zdraví a to dokonce větší, než jsme ochotni si připustit. Ale i tak je důležité začít environmentální výchovou v rodině. Mnoho rodičů se k tomu necítí kompetentně. Ale v této oblasti se o žádné kompetentnosti mluvit nedá, protože zde stačí například chápat základy domácí ekologie, např. že plýtvat vodou není šetrné k životnímu prostředí, že jízda autem znečišťuje ovzduší ...atd. a umět z těchto poznatků odvodit, jak je vhodné se chovat v rámci společnosti, což prakticky činíme každý den.

Rodina je první prostředí, se kterým se ve většině případů dítě setkává, které utváří jeho osobnost, kde poznává nové a učí se novým poznatkům a schopnostem, kde začíná chápat v bezpečí lásky svých rodičů, kde cítí pochopení a má se o koho opřít. Dítě je od přírody zvědavý tvor, což může environmentální výchovu značně ulehčit. Proto se domnívám, že rodina tvoří ideální prostředí vzájemné důvěry a pozitivní citové vazby nejen v rodině, ale i k prostředí, ve kterém žijí. Vše, co později v životě navazuje, staví na tom, co v nás už rodina utvořila. Náš životní styl v nás utváří zejména rodina.

¹³ KELIN, O., BENCKO, V. *Ekologie člověka*. Praha : Karolinum, 1997. str. 98

V ideálním případě je být uvědomělým a zodpovědným člověkem vůči ostatním a přírodě, protože toto chování dítě přebírá nápodobou, a to lze dobře využít při příkladech domácí ekologie, ač zkušenosti s environmentální výchovou v rodině se od ideálů environmentální výchovy obecně mohou lišit.

Mnohdy, z mé zkušenosti, rodiny udržují a vytvářejí rodinné tradice, které vlastně už do environmentální výchovy spadají, jen si to neuvědomují, např.: poznávací výlety a turistika v přírodě, vysazování rodinných stromů, úklidy společného domova, výroba dekorace a hraček z přírodního materiálu, třídění odpadu aj. Člověk prochází procesem učení celý život, a tak se může začít chovat ekologicky v každém věku. Environmentální výchova není a neměla by být, jen věcí škol a vzdělávacích institucí, ale také právě nejbližší rodiny a domácností. Tyto dvě instituce, které mají vnáší společnosti nezastupitelnou a důležitou roli, by měly v environmentální výchově spolupracovat.

Environmentální výchova v rodině, podporována a doplňována školou, by měla cíleně rozvíjet uvědomělého, aktivního a tvůrčího člověka, zodpovědného vůči sobě samému i přírodě.

2.3 Škola a environmentální výchova

V Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání se na ekologickou - environmentální výchovu už nepohlíží jen jako na učivo hodin vzdělávací oblast člověk a příroda. V současnosti se stala environmentální výchova jedním z 6 základních a důležitých průřezových témat. Jenže, jak jsem učinila zkušenost při rozhovorech s učiteli či čtením odkazů od učitelů na internetu, je stále problém, že o hodinách se spíše probírá podstata samotného předmětu a okolnosti s tím související, na ty už nezbyvá čas. Přitom se domnívám, že environmentální výchova vlastně zprostředkovává učení v souvislostech a to cítím jako dětem zřejmě bližší a pochopitelnější. Školy právě i z tohoto důvodu mají povinnost začlenit environmentální či ekologickou a globální výchovu do vzdělávání.

2.3.1 Rámcový vzdělávací program a environmentální výchova na školách

Environmentální výchova prochází napříč vzdělávacími oblastmi a umožňuje propojení obsahů vzdělávacích, resp. oborů. Přispívá tak ke komplexnosti vzdělávání žáků, utváří a rozvíjí klíčové kompetence. Žáci dostávají možnost vytvářet si integrovaný pohled na danou problematiku a uplatňovat širší spektrum dovedností a vlastních zkušeností. Rámcově vzdělávací program pro základní školy zmiňuje pojetí environmentální výchovy takto:

„Environmentální výchova vede jedince k pochopení komplexnosti a složitosti vztahů člověka a životního prostředí, tj. k pochopení nezbytnosti postupného přechodu k udržitelnému rozvoji společnosti a k poznání významu odpovědnosti za jednání společnosti i každého jedince. Umožňuje sledovat a uvědomovat si dynamicky se vyvíjející vztahy mezi člověkem a prostředím při přímém poznávání aktuálních hledisek ekologických, ekonomických, vědeckotechnických, politických a občanských, hledisek časových (vztahů k budoucnosti) i prostorových (souvislostí mezi lokálními, regionálními a globálními problémy), i možnosti různých variant řešení environmentálních problémů. Vede jedince k aktivní účasti na ochraně a utváření

prostředí a ovlivňuje v zájmu udržitelnosti rozvoje lidské civilizace životní styl a hodnotovou orientaci žák" ¹⁴

Na realizaci průřezového tématu environmentální výchovy se podílí většina vzdělávacích oblastí: člověk a jeho svět, člověk a příroda, člověk a společnost, člověk a zdraví, informační a komunikační technologie, umění a kultura a i oblast člověk a svět práce.

„Cílové zaměření a přínos průřezového tématu k rozvoji osobnosti žáka:" ¹⁵

V oblasti vědomostí, dovedností a schopností průřezové téma:

- rozvíjí porozumění souvislostem v biosféře, vztahům člověka a prostředí a důsledkům lidských činností na prostředí
 - vede k uvědomování si podmínek života a možností jejich ohrožování
 - přispívá k poznávání a chápání souvislostí mezi vývojem lidské populace a vztahy k prostředí v různých oblastech světa
 - umožňuje pochopení souvislostí mezi lokálními a globálními problémy a vlastní odpovědností ve vztazích k prostředí
 - poskytuje znalosti, dovednosti a pěstuje návyky nezbytné pro každodenní žádoucí jednání občana vůči prostředí
 - ukazuje modelové příklady jednání z hledisek životního prostředí a udržitelného rozvoje žádoucích i nežádoucích
 - napomáhá rozvíjení spolupráce v péči o životní prostředí na místní, regionální, evropské i mezinárodní úrovni seznamuje s principy udržitelnosti rozvoje společnosti
 - učí hodnotit objektivnost a závažnost informací týkajících se ekologických problémů
 - učí komunikovat o problémech životního prostředí, vyjadřovat, racionálně obhajovat a zdůvodňovat své názory a stanoviska

¹⁴ Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. Stařeč: Infra, 2005. ISBN 80-86666-24-7

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. Stařeč: Infra, 2005. ISBN 80-86666-24-7

V oblasti postojů a hodnot průřezové téma:

- prispívá k vnímání života jako nejvyšší hodnoty
 - vede k odpovědnosti ve vztahu k biosféře, k ochraně přírody a přírodních zdrojů
 - vede k pochopení významu a nezbytnosti udržitelného rozvoje jako pozitivní perspektivy dalšího vývoje lidské společnosti
- podněcuje aktivitu, tvořivost, toleranci, vstřícnost a ohleduplnost ve vztahu k prostředí
- prispívá k utváření zdravého životního stylu a k vnímání estetických hodnot prostředí
- vede k angažovanosti v řešení problémů spojených s ochranou životního prostředí
- vede k vnímavému a citlivému přístupu k přírodě a přírodnímu a kulturnímu dědictví

Očekávané výstupy na úrovni žáka si v případě zájmu musí tvůrci školního vzdělávacího programu formulovat sami.

Obsah průřezového tématu environmentální výchovy je dán čtyřmi povinnými tematickými okruhy:

- 1. Ekosystémy**
- 2. Základní podmínky života**
- 3. Lidské aktivity a problémy ŽP**
- 4. Vztah člověka k prostředí**

U každého okruhu jsou uvedena i témata, které si učitel volí sám podle podmínek školy a regionu. **Předpokládaným výstupem například je, že žáci budou rozumět uvedeným tematickým okruhům, dokážou je správně používat a umí je vysvětlit vlastními slovy.**

Konkrétní výstupy z okruhů:

Ekosystém - žáci chápou, že se jedná o obecné označení pro ucelenou část přírody - biosféru, která ovšem není uzavřená a komunikuje s ostatními částmi přírody. Jako příklad mohou uvést např. ekosystém lužního lesa nebo horského potoka. Protože není zpravidla jednoznačně specifikováno, jakou prostorovou velikost by měl ekosystém mít, lze za ekosystém považovat v extrémním případě i celou biosféru a naopak, třeba i trávicí trakt přežvýkavce (s výskytem bakterií a nálevníků). Žáci vysvětlí a vlastními slovy popíší, že se ekosystém skládá ze složky živé, tvořené organismy (tzv. společenstvo neboli biocenóza) a složky neživé, tvořené prostředím (biotopem). Žáci znají, že základní funkce ekosystému jsou koloběh látek (tzv. biogeochemické cykly) a tok energie.

Základní podmínky života - žáci si uvědomí koloběh vody a ostatních látek, důležitost života na zemi, křehkou rovnováhu ekosystému a začleňování lidských sídel do nich. Zazníť by zde měly informace o klimatu, ekosystémech, významu biodiverzity, vlivu energetických zdrojů na společenský rozvoj, přírodní zdroje, důvody a způsoby ochrany jednotlivých druhů, znečištění ovzduší aj. Jsou si vědomi prvků kulturní krajiny a jejího vlivu na život.

Lidské aktivity a problémy životního prostředí - žáci dokážou vysvětlit a pojmenovat důležité oblasti lidského života : doprava, zemědělství, demografický vývoj, ekonomické nástroje a vliv průmyslu, udržitelný rozvoj společnosti, problematika odpadů, kulturní památky, změny v krajině dříve a dnes vlivem lidské aktivity a chtějí informace o dlouhodobé snaze o zvýšení ekologického vědomí veřejnosti....

Vztah člověka k prostředí - příroda a kultura obce a její ochrana, globalizace, prostředí a zdraví, **globální problémy** - vzdělání zaměřené na celosvětové problémy a celosvětové perspektivy. Cílem je zlepšení vzájemného pochopení různých pohledů na svět a jeho budoucnost. Např.: o řadě zdrojů i o složkách životního prostředí jsme se donedávna domnívali, že jsou nevyčerpatelné (ropa, nerostné suroviny, půda, voda, ale i vzduch). Realita dnešního světa nás však v mnoha případech přesvědčuje o opaku. Náš

přístup ke zdrojům (a nejen k nim) vyžaduje zcela jiné myšlení, které by respektovalo právo na život pro následující generace a pro celou biosféru. Je důležité vědět, že ke globálním problémům přispívá každý z nás a každého z nás se týkají.

2.3.2. Praxe environmentální výchovy na školách

Průřezová témata musí být zařazena do výuky všech žáků prvního i druhého stupně. Nemusí být zastoupena v každém ročníku. Environmentální výchovu je vzhledem k její účinnosti vhodné zařadit rovnoměrně v průběhu celé školní docházky. Podmínkou účinností průřezových témat je jejich propojenost se vzdělávacím obsahem konkrétních vyučovacích předmětů a obsahem dalších činností žáků ve škole a mimo školu. To vyžaduje promyslet, naplánovat a realizovat environmentální výchovu tak, aby byla provázána s ostatními předměty, činnostmi a působením.

Pro realizaci průřezových témat nabízí rámcový program několik možných forem:

integrace průřezového tématu do předmětů

samostatný předmět

průřezové téma jako projekt (y) nebo kurz (y) pro žáky

průřezové téma jako kombinace výše uvedeného

Školy zpravidla využily pro utvoření svého školního vzdělávacího programu, kde environmentální výchovu opravdu začleňují, většinou právě kombinací hned několika forem výše uvedených.

Školy například spolupracují s jinými organizacemi na ekologických projektech, často i na mezinárodní úrovni. Některé školy tyto projekty začleňují i jako samostatné volitelné předměty do výuky anebo v rámci těchto projektů pořádají projektové dny pro celou školu s environmentální tematikou.

2.4 Střediska ekologické výchovy a spolupráce se školou.

Střediska ekologické výchovy jsou zpravidla nestátní neziskové organizace, zabývající se ekologickou a environmentální výchovou. Často používají pomoci dobrovolníků a peníze na svůj provoz získávají od dárců, sponzorů a z grantů zjednotlivých ministerstev, krajů apod. Střediska ekologické výchovy mohou být školám nápomocná při naplnění průřezového tématu environmentální výchovy. Z dosavadního šetření a rozhovorů s učiteli vyplývá, že často v praxi využívají možnosti spolupracovat se středisky ekologické výchovy, zejména jejich služeb využívají, jako zdroj informací, nových metod a další inspirace. Činnost a pojetí středisek ekologické výchovy dobře a stručně vystihl například J. Kulich¹⁶ „Střediska ekologické výchovy se zaměřují především na ekopedagogické služby a praktické činnosti zaměřené pro žáky i pedagogy mateřských, základních a středních škol. Některá střediska se zabývají dětmi a mládeží mimo školu v podobě kroužků, dílen, či jednorázových akcí pro veřejnost, které již přesahují do osvětové činnosti a vzdělávání dospělých. Tato střediska často organizují a nabízí veřejné besedy, dílny nebo ekologické poradny k určitým tématům. Kromě nabídky ekologických výukových programů pro školy spočívá těžiště jejich činnosti v poskytování ověřených námětů, metodických návodů k nejrůznějším aktivitám, ve tvorbě učebních pomůcek, publikační činnosti, ale i v oblasti vzdělávání pedagogů." Doplnila bych ještě, že střediska ekologické výchovy také mohou zapojit školy do dlouhodobých projektů, které učitelům pomáhají realizovat environmentální výchovu přímo ve škole a výuce. V současnosti reagují střediska na potřebu pedagogů zařadit environmentální výchovu do svých školních vzdělávacích programů jako průřezové téma: metodickou pomocí a poradenstvím, vzděláváním koordinátorů environmentální výchovy a ostatních pedagogů či přizpůsobováním nabídky programů tak, aby jim pomohla k realizaci průřezového tématu environmentální výchova.

Některá střediska - především ta, která k tomu mají vhodné prostory - nabízejí i vícedenní terénní pobytové programy, které bývají pro svou délku, prostředí a možnost hlubší a intenzivnější práce se skupinou velice efektivní a mají hlubší dopad.

¹⁶ KULICH, J. Co jsou a kde se vzala Střediska ekologické výchovy, ekocentra, ekologické poradny. In Bedrník, roč. 4, č. 2, s.12-14. 2006

Střediska ekologické výchovy napomáhají dětem a mládeži k důležitému pochopení ekologických problémů a to v jejich širokých souvislostech, které se možná zdají vzdálené v prostoru i čase

Pomoc středisek s environmentální výchovou učitelé často využívají přímo ve výuce tím, že během dopolední (například 1 za dva měsíce) dochází přímo do středisek ekologické výchovy na předem dohodnutý program k určitému tématu např. obnovitelné a neobnovitelné zdroje, voda na zemi, les atd. Tuto návštěvu učitelé do výuky zařazují buď jako motivaci do tématu, které budou pak o hodinách s dětmi probírat či naopak jako zakončení tématu a shrnutí.

2.5 Environmentální výchova ve volném čase

Volný čas můžeme chápat jako čas, který si vyhradíme od všech povinností a práce a kdy se zabýváme tím, co děláme rádi, co nás baví a i jinak obohacuje náš celkový rozvoj. Činnost ve volném čase nazýváme jako „konicky či hobby aj“. Jednou z možností, jak trávit svůj volný čas, je právě věnování se environmentální výchově ve všech jejích spektrech.

Různé oddíly, volnočasové organizace, domy dětí a mládeže aj. často pořádají v odpoledních hodinách kroužky a setkání, kde se děti věnují environmentální výchově tím, že např.: chodí do lesa, chovají zvířata, pomáhají sázet stromky, pomáhají hendikepovaným zvířatům zpět do volné přírody aj. Tyto organizace také o prázdninách pro děti pořádají tábory a zajímavé pobyty, které mohou děti více a intenzivněji navést např. k dodržování zásad trvale udržitelného života.

„Environmentální výchova má v České republice vybudovanou dobrou základnu především ve střediscích ekologické výchovy a volnočasových organizacích jako je ČSOP (Český svaz ochránců přírody) z jehož základních organizací některá střediska ekologické výchovy vznikla. Tato střediska mají často tradici delší než 15 let a s nimi se vyvíjeli metody a formy environmentální výchovy. Tyto formy a metody musejí vycházet z pojetí environmentální výchovy, které směřuje spíše k postojům a dovednostem. Znalosti mají být základem jejich vytvoření. Proto právě metodika práce středisek ekologické výchovy je v mnohém napřed před školním vyučováním, kde se dosud směřovalo spíše ke znalostem. Střediska tak mohou nabídnout učitelům mnoho zkušeností s tím, co se nyní od nich podle Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání vyžaduje.“¹⁷

Turistické, ekologické, skautské, brontosauři aj. oddíly dnes pomáhají dětem i učitelům nejen s výchovou a výukou přímo na školách v oblasti environmentální výchovy, ale školu doplňují i o možnost, s kým mohou děti trávit volný čas. Zde bývají dětem dobře doplněny znalosti o konkrétní praxi a prožitek. Hodně zde pomáhají svou soustavnou osvětou neziskové organizace, se kterými školy a někdy i rodiny spolupracují. Bývá skoro pravidlem, že v neziskové organizaci zaměřené na ekologa, to

¹⁷ KULICH, J. Co jsou a kde se vzala Střediska ekologické výchovy, ekocentra, ekologické poradny. In Bedrník, roč. 4, č. 2, s.12-14. 2006

je perfektně zvládnutá osvěta, kterou by ale měla přinést zejména rodina a škola. Volnočasové organizace jsou pro děti více neformální, zabývají se zejména praktickou činností a tím se pro děti stávají lákavější. Vedoucí oddílu, skupiny aj. je brán jako kamarád, přítel a děti jsou většinou přirozeně zvědavostí a obdivem ke staršímu, motivováni k tomu, aby se od takového člověka chtěli něco naučit.

Kromě škol a středisek ekologické výchovy se environmentální výchovou pro volný čas široké veřejnosti okrajově zabývají:

Státní správa a samospráva a vládní instituce : např. Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, Český ekologický ústav, Ministerstvo životního prostředí ČR, referáty životního prostředí na krajských či městských úřadech, magistráty měst a Správa chráněných krajinných oblastí ČR, Lesy České republiky (nejčastěji vydávají různé informační brožury, letáky, mapy, pohledy, ale i materiály, které zaujmou i ty nejmenší: tematická pexesa, stolní hry, omalovánky, pastelky aj.)

Kulturní a informační zařízení: galerie, knihovny, muzea, informační střediska (at již městská, tak třeba i v Národních parcích)

Zoologické zahrady, stanice pro handicapované živočichy, botanické zahrady a biologické stanice (se kterými se dá domluvit na přednáškách a exkurzích)

Komerční subjekty (EKOKOM, SCIENTIA, VEOLIA, ČEZ, PRE)

Hromadné sdělovací prostředky - příkladem může být Česká televize se svými pořady: Popularis, Přidej se, Nedej se, Hra na zelenou, Na větvi - blok ekologické publicistiky aj.

Další subjekty: jak již zmiňovaná střediska volného času, tak také domy dětí a mládeže (DDM), ekologické poradny (ROSA České Budějovice, Zelený bod Ostrava), hvězdárny a planetária, zemědělské ekologické farmy přístupné veřejnosti (včetně možnosti pobytu) aj. osvětová a kulturně vzdělávací zařízení aplikující v praxi environmentální výchovu.

"

2.6 Požadavky na práci pedagoga a vychovatele environmentální výchovy „ekopedagogovo osmero“

Důležitou a nutnou podmínkou kvalitní environmentální výchovy je, aby si sami učitelé, vychovatelé, vedoucí ekologických kroužků, lektoři z neziskových organizací a všichni, co vedou environmentální výchovu, ať už ve státních či nestátních organizacích, aby si uvědomili principy environmentální výchovy řídili se jimi. Pokud učitel a vychovatel nevěří tomu, co říká a sám tak nečiní, nechová se ekologicky a šetrně ke společnému životnímu prostředí, má jeho výchova mnohem menší dopad na budoucí jednání dítěte.

Proto bylo v roce 2007 vytvořeno Ekopedagogovo osmero, kterým se dnes většina školitelů nejen v ekologických organizacích při realizaci environmentální výchovy řídí a snaží se stále dodržovat. Toto osmero může sloužit i jako návod pro učitele. Na nové podobě Ekopedagogova osmera se podíleli především všichni, kteří v environmentální výchově pracují a měli zájem toto osmero připomínkovat. Ekopedagogovo osmero, jak ho sepsali členové Střediska ekologické výchovy Pavučina :

1. Ekologický výukový program (dále jen EVP) je nejenom hezký, ale i smysluplný (cíle a smysl EVP v širších souvislostech)

Každý EVP má jasně zformulované výchovně vzdělávací cíle zahrnující environmentální rozměr a je možné je alespoň částečně ověřovat (tzn., nestačí jen, „aby se to dětem líbilo“ nebo „aby se naučily něco o přírodě“). Ekopedagog má cíle programu stále na vědomí a program podle situace upravuje tak, aby jich v co největší míře dosáhl.

2. EVP není ostrůvek v moři výchovy a vzdělávání (návaznost EVP na RVP a další dokumenty)

Každý EVP navazuje na příslušný rámcový vzdělávací program (RVP) a podporuje rozvoj klíčových kompetencí. Středisko ekologické výchovy jej v rámci svých možností přizpůsobuje jednotlivým školním vzdělávacím programům (ŠVP) a potřebám školy.

a

3. **EVP má hlavu i patu** (struktura programu podle některého z modelů učení)

EVP má jasně vytvořenou strukturu s logickým sledem aktivit (po uvítání a vzájemném seznámení např. průzkum studovaného jevu - seznámení s konceptem - aplikace; evokace - uvědomění nového významu - reflexe; informování o konceptu - asimilace aplikace, atd.), která napomáhá dosažení výchovně vzdělávacích cílů. Dílčí aktivity EVP jsou cílevědomě využívány jako prostředky k dosažení těchto cílů. Součástí EVP je stanovení pravidel chování platných pro oslovování, práci ve skupinách, prezentace apod., včetně ujasnění role učitele. Součástí EVP je představení lektorů a stručné představení střediska a jeho jedinečnosti. Závěrem EVP se doporučuje využít některou z metod reflexe či opakování.

4. **EVP je pečlivě připravený** (důležitost a flexibilita přípravy)

Každý EVP má zpracovanou písemnou přípravu s vyznačenými cíli, postupy s časovou dotací, pomůckami, metodami hodnocení, atd. Obsah i metody v EVP jsou v maximální možné míře vyvážené, adekvátní věkové skupině, aktuální, v souladu se současným stavem poznání.

V EVP jsou preferovány metodické postupy využívající aktivizující metody, komunikaci, spolupráci ve skupině apod.; pokud je to vhodné, zařazujeme praktické činnosti. Příprava ponechává prostor (případně je variantní) pro specifické zvláštnosti konkrétní skupiny (program pro „živé“ děti např. bude klást větší důraz na práci se skupinou, atd.).

5. **Součástí EVP je také hodnocení** (možnosti a potřeba evaluace)

Každý EVP má předem promyšlený systém hodnocení míry dosažení svých cílů. Ten může být založen na strukturovaném pozorování, analýze práce žáků, ověřování porozumění žáků před akcí a po akci atd. Pro hodnocení ekopedagog může využít doprovázejícího učitele či kolegu ze střediska. Výsledky hodnocení programu nekončí v koši, ale jsou využity pro další zkvalitňování EVP.

n

6. Ekopedagog (tak je chápán člověk, který učí děti i veřejnost environmentální výchově) v **akci** (smysl vzájemné komunikace)

- propojuje v průběhu EVP nové poznatky s tím, co žáci o problematice vědí, ukazuje jejich praktické využití a souvislosti místní, regionální i globální, přírodní i sociální.

- dodržuje obecně platná didaktická doporučení včetně důrazu na správné kladení otázek

- vhodným způsobem zapojuje doprovázejícího učitele, např. i v následném hodnocení.

- pokud možno, vyhýbá se negativnímu hodnocení žáků, používá kladnou zpětnou vazbu.

- upřednostňuje dialog před poučováním, dává prostor pro komunikaci žáků a umožňuje, aby na případnou „nezralost“ vlastních názorů přišli žáci sami v diskuzi s ostatními.

- nevystupuje jako „mentor“ ani jako „zapálený aktivista“.

7. Ekopedagog (tak je chápán člověk, který učí environmentální výchově) **na sobě pracuje** (osobní rozvoj, další vzdělávání ekopedagogů)

Každý ekopedagog se snaží o maximální autenticitu - soulad mezi skutečnými a sdělovanými postoji. Své případné osobní problémy si nechává pro sebe a nenechává se jimi ovlivnit při práci s dětmi. Ekopedagog se snaží slušně vypadat i dobře mluvit, aby žádným způsobem neodrazoval děti od environmentální výchovy. Každý ekopedagog je alespoň občas kritický sám k sobě i k programu. Snaží se neupadnout do stereotypu a hledá další možnosti, jak program inovovat či změnit. Ekopedagog se průběžně vzdělává a zdokonaluje v profesních kompetencích a odborných vědomostech.

8. Ekopedagog se přírody nebojí (podmínky a prostředí pro výuku)

EVP probíhá v příjemném prostředí. Je-li to možné a z hlediska programu přínosné, ekopedagog v programu preferuje přímý kontakt s přírodou před učebnou. V učebně, ale i jinde ve středisku ekopedagog používá jako pomůcky věci estetické, přírodní, či odrážející zásady (trvale) udržitelného rozvoje (tzn. např. recyklovaný papír, vícenásobně použitelné pomůcky, dřevo - leč nikoliv mahagonové atd.). Z provozu

střediska musí být patrná snaha o promítnutí zásad (trvale) udržitelného rozvoje do praxe (biopotraviny, třídění odpadu atd.)¹⁸

¹⁸ MÁCHAL, A., ČINČERA, J., DAŇKOVÁ, L., BROUKAL. V. *Ekopedagogovo osmero*. Praha: SSEV Pavučina. 2007

2.7 Aplikace environmentální výchovy do běžného života

Pokud dobře funguje vzájemná a nutná integrace environmentální výchovy nejen v rodině, ale i škole, zařízeních pro volný čas aj. zájmových kroužcích, pak je vysoká pravděpodobnost, že může dojít na aplikaci nabytých zkušeností v praxi. Jednou z cest se ukazuje v dodržování pravidel tzv. domácí ekologii. Podle statistické ročenky Ministerstva životního prostředí České republiky v roce 2007, jsou občany nejlépe hodnoceny v činnosti pro životní prostředí a ekologii: obecní úřady s 58% a hned v závěsu s Ekologickými organizacemi 57%. Školy nikdo nevedl. Zajímavý je také údaj, že 48% našich občanů cítí nedostatek informací o stavu životního prostředí a ekologii v ČR. A pouhé 1% naopak cítí dostatek těchto informací. Tam proto vidím veliký prostor pro spolupráci školy a rodiny.

Právě informace a praxe v domácí ekologii (tedy v chování se šetrněji k životnímu prostředí v domácnosti) se mohou prolínat mezi rodinnou a školou, vzájemně se obohacovat informacemi a doplňovat se zkušenostmi. Dovednosti, informace a pravidla domácí ekologie mají podle učitelů i rodičů (čerpám z rozhovorů s nimi) zaznít a být aplikována do běžného života jak ve školách, tak v rodinách.

2.7.1 Domácí ekologie, jako jedna z možných aplikací environmentální výchovy do běžného života

Cest k naplnění environmentální výchovy je jistě víc. **Například „desatero domácí ekologie“ má být návodem** pro jednotlivce, jak se snažit dosáhnout trvale udržitelného rozvoje alespoň u sebe doma. Desatero domácí ekologie je **soubor konkrétních pravidel a doporučení, které mají podobu výzev, které poskytují mnoho rad a návodů**, které vedou jednotlivce k šetření přírodních zdrojů, jejich plnému využití a vrácení do přírody v co nejméně pro ni ohrožující formě. Desatero je **psáno většinou populárně naučnou formou a řazeno do tematických okruhů**, týkajících se ochrany životního prostředí a chování se k prostředí šetrněji, tedy vede k udržení trvale udržitelného života. **Desatero, někdy jen osmero nebo naopak dvanáctero** (podle autora) bývá doplněno obrázky, aby bylo pochopitelné pro co nejširší skupinu lidí. Zpracování Desatera domácí ekologie je dnes k sehnání několik, ať již formou plakátů, obrazů, knih aj.

Desatero vede i k pochopení souvislostí, že co je ekologické, je často i ekonomické. Plněním plánu domácí ekologie může tedy člověk i ušetřit. Toho využívají i různé společnosti (PRE, ČEZ, EKOKOM, VEOLIA, RWE a další), které jsou například zaměřeny na zpracování vody či energie. Tyto společnosti některá tematických okruhů domácí ekologie (podle svého zaměření) propagují ve svých vzdělávacích materiálech právě s tím, že kdo bude tyto zásady dodržovat, tak ušetří peníze za energii, plyn, vodu atd.

Tematické okruhy Desatera domácí ekologie :

- ovzduší a kyselá dešť

- voda

- energie

- doprava

- odpady

- zahrada

- strava

- zdraví

- sounáležitost-všichni jsem na planetě Zemi spolubydlíci

- konzum

Některé z těchto tematických okruhů, které považuji za nejdůležitější a nejsnadněji pochopitelné, níže ve své práci velmi stručně zmiňuji. A to jen ukázky konkrétních rad, návodů a doporučení.

Energie:

Konkrétní doporučení k šetření energie například znějí:

- Instalujte doma šetřivé zářivky, které ušetří až 75% energie, svítí lépe a déle vydrží.
- Doporučená teplota v místnosti je 21 stupňů. Každý stupeň navíc už je zbytečné čerpání dalších 6% energie navíc. Pokud cítíte, že při 21 stupních je vám v místnosti chladno, měli by jste se zkusit nejprve přiblíct, než přidáte teplotu v místnosti. Za topení dejte také lesklé folie, která odráží teplo do místnosti.

- Ušetříte za teplo, když na noc stáhnete rolety a záclony.
 - Vhodnější je intenzivní větrání celým oknem dokořán na 5 minut a pak se zas pevně okno zavřít, než celý den pootevřeno, uniká pak teplo a ochlazují se stěny v příbytku.
 - Využívejte znovu nabíjející baterie s pomocí nabíječky.
 - Nejen pro životní prostředí, ale i pro naši bezpečnost je velice dobrá pravidelná kontrola a seřízení elektrospotřebičů a topných těles.
 - Když se šetří horkou vodou, šetří se vlastně hned dvakrát, nejprve energii, co vodu ohřála a potom vlastně samotnou vodou.
 - Chlazení: „Lednici otevřeme průměrně tak 8 000krát za rok“¹⁹.
- Do chladničky chodíte s rozmyslem co v ní chcete. Doporučení zní jí rychle otevřít, vzít si co chceme a zase ji opět rychle zavřít. Měli byste také pravidelně (třeba pomocí smetáku a vysavače) čistit trubky za lednicí.
- Vaření (o pečení, dušení aj. není konkrétně zmínka) - poklička na hrnci ušetří energii a urychlí vaření. energii šetří i speciální nádobí např. varné sklo a mikrovlnný ohříváč je úspornější než trouba normální.
- Pomím dát si solární panely na střechu, plastová okna a všude vhodné izolace. Je ale dobré, aby informace o dalších možných zlepšeních byly přístupné a zazněly, jako další možné způsoby šetření s energií. Podle mne bychom měli být všichni vedeni k tomu, aby se v budoucnu upřednostňovalo odebírání energie z alternativních zdrojů - slunce, voda, vítr, bioplyn aj...

Doprava:

Automobil vypouští výfukové plyny a ty jsou velmi škodlivé a nebezpečné pro lidské zdraví, ale mají vliv i na klimatické změny. Obsahují škodliviny, které napomáhají vzniku skleníkového efektu, kyselých dešťů a smogu. S dopravou úzce souvisí i otázka olejů, paliva, mytí aut, silnice atd.

Konkrétní rady k šetření energie v dopravě například znějí:

- Když se chystáte na cestu automobilem, měli byste mít jistotu, že je automobil pořádně seřízen a plně obsazen.

¹⁹ JAVNA, J.: *JO nápadů pro děti k záchraně Země*. Praha: Český svaz ochránců přírody, 1991. str.. 118

- K cestování osobním automobilem přistupujte s rozmyslem, jestli tam kam jedete, nejedí i hromadná doprava nebo by se tam nedalo dostat na kole.

- Jezděte plynule. Plynulá jízda neprodukuje tolik emisí. Náhlé akcelerace, prudké brzdění znamená nejen plýtvání pohonných hmot, ale i značné zvýšení emisí.

- Dbejte na řádnou údržbu auta, zabraňujte korozi a dávejte pravidelně seřídít motor, aby bylo zajištěno účinné spalování paliva.

Voda :

Zpravidla kapalina jedinečných fyzikálních i chemických vlastností. Rozpouštědlo mnoha různých látek a to je důležité pro náš pozemský život. Vodné roztoky slouží jako transportní prostředí a jsou důležitou složkou všech živých tkání. S největší pravděpodobností pozemský život vznik a dlouhou dobu se vyvíjel pouze ve vodě.

Konkrétní návody k šetření vody například znějí:

- Dotahujte kohoutky, kapka ke kapce dává totiž litry nakonec nevyužité vody. V současnosti je veliký výběr pákových baterií místo kohoutků, rychleji se jimi zvolí správná teplota vody a zase se ušetří. Je nyní i mnoho sprch se speciální hlavicí, které mají menší průtok vody.

- Čistěte si zuby s vodou v kelímku a ne při jejím tekoucím proudu.

- Nenechávejte protékat vodu vašim WC. K zakoupení je například tzv. skrblík, kterým se dá regulovat spotřeba vody na WC dle potřeby. Najedno běžné spláchnutí je spotřebováno 10l pitné vody.

- Raději upřednostňujte sprchování, než napouštět celou vanu. Jedna minuta sprchování se rovná přibližně 20 litrům vody. Koupel kolem 190 litrů vody. Když už ale máte koupel, dá se vodou z ní splachovat pomocí kbelíků WC.

- Květinám dešťová voda stačí.

- Je užitečné si prohlédnout složení našich saponátů, pracích prostředků, osvěžujících prostředků, chemikálií na zahrádce, čističů auta aj. Měli bychom dávat přednost čistícím prostředkům, jejichž složení je v přírodě snadno odbouratelné, a vůbec, užívat čistících prostředků co nejméně.

n

Odpady:

Co může udělat každý z nás.

- Už **při nakupování** bychom měli dát přednost vlastní látkové tašce před reklamní z plastu
- Dívat se na obaly výrobků, zda obsahují ekologické značky a zda se dají recyklovat.
- Dávat přednost skleněným láhvím před plastovými.
- Dávat přednost českému výrobku před dováženými (ušetřená energie za dovoz, podpora českého trhu).
- Kupovat raději jedno velké balení, než „obchodní miniatury“, tím klesne zbytečná spotřeba materiálu na obaly.
- Kupovat raději recyklované výrobky.
- Předcházet vzniku odpadu tím, že vybíráme zboží zabaleno v co nejméně složitých obalech.

Výchovným trendem je dnes **třídít odpad**. Důležitá je informovanost, za kterou by mohla vzít záruku škola i rodina: na co všechno se dá odpad třídít, jak od sebe jednotlivé komodity rozlišit a kam je následně odnést a vyhodit. Starý papír a staré železo patří do sběren. Nebezpečný odpad (staré lednice, televize, galvanické články, aj.) do specializovaných sběren nebezpečného odpadu. Staré nespotřebované léky do lékárny. Třídít vše, na co máme před domem kontejnery (plast, sklo, papír, tetrapaky aj. nápojové kartony) Komunální odpad v naší zemi třídí kolem 60% domácností (výzkum CVVM 2007 - Občané k ekologii). V roce 2006 vyprodukoval Čech 289 kg komunálního odpadu za rok. Méně v Evropském měřítku už měli jen v Polsku (245Kg/rok/l občana). Tak to alespoň uvádí Evropská Unie v publikaci o základních faktech a číslech o Evropě a Evropanech, vydáno v roce 2007. Ale nenechme se čísla uchlácholit, chybí nám výstup - Kolik z těchto odpadů bylo vytříděno a recyklováno? Za rok 2007 připadá např. v Libereckém kraji na občana 30Kg vytříděného odpadu, to je jen něco víc než desetina z celkové produkce a zbytek končí v Liberecké spalovně.

- Proto bychom měli děti vést k tomu, aby se zajímaly, kam námi odhozené věci doputují, kde jim bude konec. Pro mnohé tato povinnost končí zavřením víka od popelnice.

- Děti by měly být motivovány používat co nejméně věcí jen najedno použití!

Ovzduší:

- Nepoužívejte nic, co obsahuje Freony (dnes již jejich používání zakázáno), sloužily např. jako pohanědla ve sprejích! Freony ničí (již mnoho let) naši ozónovou vrstvu ve stratosféře, která pak může být slabší, propouštět více UV záření a to je nebezpečné třeba naší pokožce, je zde hrozba rakoviny kůže.

- Nejezděte zbytečně autem.

- Nepalte doma odpadky v kamnech.

- Nekuřte, nebo alespoň nekuřte na veřejných místech. Je třeba poznamenat, že z hlediska životního prostředí je kouření cigaret velmi nepříznivý faktor. Kouření působí významné zdravotní potíže. Cigaretový kouř obsahuje těžké kovy a jiné škodliviny, které vyvolávají rakovinu. Mnoho studií dokázalo, že nebezpečné je i pasivní kouření. Proto se v poslední době kouření ve veřejných místnostech a prostorech omezuje, nebo dokonce zakazuje.

Zahrada :

Je ideální místo pro praktickou environmentální výchovu dětí. Naučit se, že je třeba si půdy vážit, že nám dává jídlo a často rozhoduje o kvalitě naší vody. Zdůraznit pro a proti při využívání průmyslových hnojiv a postřiků.

- Zalévejte na zahradě dešťovou vodou,

- Zřídte si kompost, instalovat budku či krmítko pro ptáky atd. Kompost souvisí s našim nakládáním s odpadem, protože na kompostě se dá zužítovat veškerý bioodpad, který produkujeme (tím jsou myšleny organické zbytky jídla).

- Instalujte budku či krmítko pro ptáky

V současné době roste obliba takzvané ekoagrotistiky. Jedná se o pobyty na rodinných farmách, zabývajících se alternativním zemědělstvím, konzumací zde vypěstovaných potravin a práce na farmě. Jde zde zejména o blízký kontakt s přírodou.

2.7. 2 Konkrétní plán, jako další cesta environmentální výchovy

Další z cest environmentální výchovy může vést přes obecnější **plán o čtyřech bodech na zlepšení prostředí.**

Tento plán je vhodný pro všechny, ať už jsou obyvateli měst nebo venkova. Jde o zjednodušené a výstižné pojetí environmentální výchovy.

- 1. „Odhadněte následky své činnosti.**
- 2. Podporujte příznivě podporující změny.**
- 3. Nepůsobte zbytečné škody.**
- 4. Omezte to, bez čeho se nemůžete obejít na maximum. Bez čeho se obejít můžete, tak se obejděte i nadále.”²⁰**

SEZMOUR, J., GIRADET, H.: *Zelená planeta*. Praha : Mladá Fronta, 1993, I. vydání, z anglického originálu *Blueprint for green Planet*, str. 90

2.8 Hodnocení životního prostředí lidmi v České republice

Zjistit, nejprve z literatury a internetových zdrojů, postoj lidí k životnímu prostředí pro mě bylo důležité, protože i na tom může dle mého názoru stavět škola při realizaci environmentální výchovy. Hodnocení životního prostředí v naší zemi souvisí především s regionem a velikostí obce, v níž dotázaný žije. Značnou měrou se podílí na odpovědích životní úroveň respondenta, lidé s dobrou životní úrovní hodnotí stav životního prostředí relativně příznivěji. O místním životním prostředí se pravidelně vyjadřují lépe lidé z jižních a východních Čech, hůře pak dotazovaní v Praze a na severní Moravě. Relativní spokojenost převládá u venkovských obyvatel a populace z menších měst do 5 000 obyvatel. Naopak relativně vyšší nespokojenost bývá zjišťována u obyvatel ve městech s populací od 20 000 a výše. Výrazně nejvyšší nespokojenost je stále zjišťována ve velkých městech s populací nad 100 000 obyvatel. Tyto základní údaje se v průběhu několika let příliš nemění. I z těchto základních údajů vycházím. Praha má přes milion obyvatel, Liberec přes 100 000. Obě jsou to vyspělá města.

Ve městech lze snadno zapomenout, že příroda pracuje v uzavřených cyklech. Podle Červinky,²¹ život ve velkých městech přetrhává přirozené koloběhy a poskytuje nám málo zážitků důvěrného spojení s přírodou. Přes naše odcizení je však pravdou, že s přírodou nejsme jen a pouze spojeni - my sami jsme stále přírodou, stále si se svým prostředím vyměňujeme energii.

Praha i Liberec aj. velká města, jako lidská sídla, jsou výsledkem lidské činnosti. Dochází zde k existenci umělého prostředí a jeho rozšiřování na úkor prostředí přírodního. Když se kvalita prostředí v urbanizovaném území v důsledku stoupajícího množství odpadů uvolňovaných do ovzduší a vody, nebo ukládaných pod zem, začala výrazně odlišovat od chemických a fyzikálních parametrů vyskytujících se v přírodě, začal se tento proces sledovat. Vznikal tak specifický obor lidské činnosti zaměřený na péči o životní prostředí člověka.

Dnes se také postupně rozvíjí komplexní obor, označovaný jako „ekologie měst“. Je to věda o městských systémech (ekosystémech, geosystémech). Je to věda složená resp.

²¹ČERVINKA, P. *Životní prostředí České republiky*. Praha: Karolinum, 1999. str. 57

integrovaná z mnoha vědních disciplín, která se zabývá interakcemi existujícími v umělém, antropogenně přetvořeném prostředí měst mezi populacemi organismů (rostli, živočichů včetně člověka), umělými faktory (sociálními, technickými) a antropogenně modifikovanými přírodními prvky se zvláštním důrazem na úspěšné přizpůsobení potřebám produkce a tvůrčím a rekreačním potřebám lidské populace. Když jde tedy o lidi, jde zejména o rodiny.

Sledování kvality a kvantity jednotlivé složky (rekreace, dopravy, ovzduší, vody, zaměstnanosti, užívání orné půdy ...aj.) má svoje specifické potřeby a problémy a to jak metodické, tak i praktické. Je důležité mít na zřeteli, zda jde o kvalitu ve vztahu k obyvatelům nebo o vliv prostředí na všechny živé organismy a rostliny.

Pro vzájemné porovnání kvality prostředí ve městech je třeba zvolit jednotný soubor kritérií. Obě města se dnes rychle rozvíjejí a rostou, přitom se snaží být lákavé pro turisty a svým obyvatelům se snaží nabídnout ekonomické a sociální jistoty. To sebou nese ale i určitou „daň“.

Vliv urbanizace ve městech se projevuje:

- klimatickými změnami a narušováním vlastností atmosféry kontaminací složek prostředí i potravních řetězců
- kumulací cizorodých a „umělých“ látek v prostředí
- narušování chemismů a samočisticích vlastností přírodních ekosystému narušování hydrologických systémů
- poklesem přirozených produkčních schopností přírody
- narušováním a znehodnocováním hodnotných a chráněných krajinných celků^{o 22}

Praha: svým absolutním počtem obyvatel i soustředěním průmyslu je největším urbanizovaným prostorem České republiky. Je zde vysoká hustota zalidnění a tím i vysokému zatížení zbývajících cenných přírodních lokalit, (např. Divoké Šárky, Prokopského údolí), díky stavění satelitních městeček s rodinnými domky. Praha patří také k nejvíce postiženým regionům, pokud jde o kvalitu ovzduší. Praha leží v Pražské kotlině, která je sama o sobě přirozenou inverzní oblastí. Je zde velká četnost průmyslu a automobilové dopravy a stále roste plocha parkovacích ploch - na úkor zbytků

²¹ Hodnocení ochrany životního prostředí. [tisková zpráva] Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 16.6.2006

rozptýlené zeleně. V Praze přetrvává i nadále znečištění podzemních vod (vysoký obsah dusičnanů a dusitanů). Příznivá situace není ani v odpadovém hospodářství a zcela specifický problém představuje v Praze chov domácích zvířat a řešení jejich exkrementů, které nepředstavují jen estetický problém, ale také výrazný problém hygienický.

Liberec : Město také leží v kotlině mezi Jizerskými a Lužickými horami a Ještědsko - Kozákovským hřbetem. Celý Liberecký region je stále postižen dálkovým přenosem imisí a to nejen z českých zdrojů, ale i z Polska a Německa. Kyselá deště a následně škůdci ničí blízkou zelenou krajinu, oslabují porosty lesů Jizerských a Lužických hor, které město obklopují. Otázka zneškodňování odpadů vyřešila částečně nová spalovna. Její obhájci tvrdí, že je dokonce přínosná, že dodává energii a teplo do domácností. Odpůrci v ní vidí dalšího znečišťovatele ovzduší a argumentují i tím, že recyklace by při dalším zpracování odpadů a jejich použití energii ušetřila. Automobilový průmysl i zde roste. S Prahou je i srovnatelné to, že na okrajích města vyrůstají satelitní městečka s rodinnými domky. I Liberec se snaží významnou měrou rozvíjet cestovní ruch ve spojení s využitím okolní přírody²³.

²³ Ekologická výchova Libereckého kraje, [website], Liberec: Krajský úřad Libereckého kraje, 2006 [Cit. 2008-01-17]. Dostupné na <http://www.ekovzchovavalk.cz>

3. Praktická část

V praktické části své diplomové práce se pokusím potvrdit své hypotézy, tedy že:

- 1. Domnívám se, že většina současných rodičů byla vychovávána ke kladnému vztahu k přírodě.**
- 2. Dnes už více jak polovina českých rodin třídí běžný odpad a považují to za nejsnazší začátek, jak se chovat ekologicky.**
- 3. Učitelé vědí, jakou konkrétní pomoc by přivítali od rodičů, při naplňování průřezového tématu environmentální výchovy.**

A také bych v praktické části diplomové práce ráda naplnila cíle, tedy:

- 1. Zmapovat environmentální chování českých domácností.**
- 2. Vytvořit pro školy a rodiny soupis námětů a doporučených aktivit** prohlubujících vztah k environmentálnímu smýšlení, domácí ekologii a životnímu prostředí.
- 3. Zjistit, jak a v čem může rodina a škola při environmentální výchově a osvětě spolupracovat a vzájemně se doplňovat**

Při práci na praktické části této diplomové práce jsem proto postupovala v rámci možných a mnou zvolených metod takto:

V 1- fázi své práce jsem v roce 2005 začala s průzkumnou sondou do názorů českých domácností - rodin na oblast environmentální výchovy a ekologie. Svoji průzkumnou sondu jsem porovnávala s výzkumem CVVM (Centem výzkumu pro veřejné mínění) z roku 2004. V současnosti se samozřejmě zdají některá data z roku 2004 a 2005 zastaralá. Uvádím je však z důvodu, aby byla jasná situace, ze které jsem vycházela a se kterými daty jsem svůj průzkum porovnávala.

V roce 2005 jsem tedy uskutečnila průzkum o názorech a chování členů českých rodin v oblasti ekologie. **Navrhla jsem dotazník, který obsahoval otázky, srovnatelné s otázkami kladenými ve výzkumech CVVM. Porovnatelný byl i počet respondentů 490 (CVVM 1056).** Průzkum byl prováděn k porovnání ve městech Praha

a Liberec. Výsledky poukazují na kladný vztah k přírodě u většiny lidí, avšak zároveň také poukazují na nižší aktivitu a ochotu ke konkrétní činnosti, chovat se k přírodě šetrně. Výsledky průzkumu mi poskytly informace o zvládnutí jednotlivých oblastí dosavadního ekologického chování a environmentální výchovy v současných rodinách, což bylo podnětné pro další práci v tomto oboru. Získala jsem spoustu nových zkušeností. Uvědomila jsem si například, že je mnohem více rodin, kde učí děti své rodiče, jak se ekologicky chovat, než je tomu naopak. A děti tyto poznatky získávají většinou ve škole, ať již přímo, nebo tím, že je škola vezme na ekologické výukové programy do středisek ekologické výchovy.

Na základě takto získaných poznatků z dotazníku a porovnáním spolu s výzkumy CVVM, jsem směřovala svou práci k využití těchto poznatků a k podpoře rodin v zájmu o ekologické dění a environmentální výchovu. Proto jsem **v 2. fázi** své práce **navrhla celorepublikovou ekologickou soutěž pro rodiny**, pod záštitou Sdružení TEREZA. Ohlas na tuto soutěž mě jen utvrdil v tom, že je nutné, aby environmentální výchova byla integrována podporou rodin a škol navzájem. **Ve 3. fázi** jsem navrhla a učila děti z různých stupňů i škol, **výukový program o třídění odpadů**. Program na toto téma jsem zvolila zejména z důvodů, že jsem ve své sondě zjistila, že je ochotno třídění odpadů se věnovat nejvíce lidí. Já osobně učila tento program 26krát a prošlo jím pod mým vedením přes 300 dětí. Abych zjistila, jakým způsobem je možná integrace vzájemné podpory škol a rodin v environmentální výchově, vypracovala jsem a **v 4. fázi** své práce **provedla na 40 řízených rozhovorů** s učiteli a rodiči na toto téma.

3.1 Chování české domácnosti k životnímu prostředí

Má průzkumná sonda z roku 2005 a její srovnání s výzkumy uskutečněné společností CVVM (centrum výzkumů veřejného mínění) přináší přehled o aktivitách domácností přispívajících k šetrnému využívání životního prostředí. Téměř shodná čísla každým rokem ukazují tabulky CVVM, že přibližně dvě třetiny občanů dle svého vyjádření třídí téměř vždy běžný i nebezpečný odpad. Necelá polovina dotázaných se snaží šetřit energiemi, jen čtvrtina při nákupech upřednostňuje výrobky šetrné k životnímu prostředí. Nejméně jsme ochotni omezovat cesty autem. Značná část respondentů se ale ještě nenaučila myslet v globálních souvislostech. Můj průzkum vycházel obdobně.

Vyčetla jsem a zjistila z několikaletých výzkumů CVVM (Občané k ekologii a Jak se chovají české domácnosti k životnímu prostředí), že šetrněji se k životnímu prostředí chovaly ženy a lidé s vysokoškolským vzděláním. A také ti, kteří souhlasí s názoty, že i snaha jednotlivce dělat něco pro životní prostředí má význam i že lidé mají dost času se prostředím zabývat. Také jsou to častěji lidé aktivní v tomto směru i jiným způsobem - podepisují petice, zúčastňují se demonstrací, brigád zaměřených na životní prostředí. Naopak ohledy na životní prostředí příliš neberou lidé, kteří svou životní úroveň označili jako špatnou, a ti, kdo se domnívají, že se problémy životního prostředí zveličují.

Chování domácností k životnímu prostředí z výzkumu CVVM v roce 2004 (v %)

	Vždy	Čast o	Výjimečně	Nik dy
Odevzdává, třídí nebezpečný odpad	35	34	17	9
Třídí běžný odpad	32	35	20	12
Šetří energiemi a vodou z důvodů ochrany ž. prostředí	12	30	30	24
Rídí se při nákupu výrobků tím, zda jsou šetrné k ž. prostředí	4	22	36	25
Omezuje jízdy autem z důvodů ochrany ž. prostředí	4	11	34	42

Číslo v závorce " " Dopčet do 100% v řádce tvoří odpovědi „nevím“

Lidé, kteří podporují ochranu životního prostředí, jsou zároveň lidmi obecně aktivnějšími v občanském životě. Ukazuje to například přímá souvislost mezi množstvím aktivit pro životní prostředí a jejich účastí na činnosti různých organizací v místě bydliště.

Chování občanů souvisí i s jejich hodnocením životního prostředí - nespokojenost s prostředím v ČR lidi zřejmě vede k větší aktivitě, zatímco mezi hodnocením prostředí v místě bydliště a vůči přírodě šetrným chováním souvislost není. - To mne dost překvapilo.

I tyto výzkumy jsem si vzala jako námět na své dotazníky, které jsem rozdávala a vyhodnocovala v roce 2005. Jak funguje environmentální výchova na školách, to už je částečně zmapováno a věnuje se tomuto tématu několik publikací, **jak se ale chovají naše rodiny, co jim je z environmentální výchovy blízké a co ne,** to jsem zkusila alespoň trochu v roce 2005 prozkoumat. **Protože se domnívám, že to je základ, se kterým může škola počítat při své realizaci environmentální výchovy, jako průřezového tématu.** Chtěla jsem zjistit, jak vidí environmentální výchovu děti a dospělí, kteří mají rodinu, proto stejný dotazník dostaly děti i jejich rodiče případně prarodiče. U dotazovaných se mi například ukázalo, že mnoho starších a starých lidí se chová v zájmu ekologie, aniž si to uvědomují. Starší lidé byli zvyklí doma šetřit, vše využít co jen to šlo, než se cokoli vyhodilo. Dědečkové a babičky, co zažili válku, to mají často v sobě dodnes.

Domnívala jsem se, že se budou údaje lišit v Praze a mém rodném městě Liberci. Možná ani tak v oblasti třídění odpadů, šetření vodu aj., ale vtom osobním vztahu k přírodě. Myslím si, že k ní mají Liberečtí lidé blíže, protože jen z centra města k začátku Jizerských hor je to ani ne 10 minut tramvají, ještě míň na kole a nebo 20 minut pěšky. Lidé v Liberci podle mého mínění více vyráží za turistikou, na kola a lyže, protože mohou využít právě i veřejnou autobusovou a tramvajovou dopravu, která je doveze pod i na hřebeny hor. Ale na základě vyhodnocení dotazníků, jsem nějakou větší a výraznou odchylku v chování a vztahu k životnímu prostředí mezi lidmi z Prahy a Liberce nenašla.

3.2 Sonda do ekologického chování domácností z roku 2005

V roce 2005 jsem zhotovila, rozdala a vyhodnotila dotazník pro respondenty od 15 let na téma jejich ekologického chování v rodinách a domácnostech. Právě z výsledků tohoto dotazníku jsem nejvíce čerpala informace pro další praktickou činnost - návrh soutěže pro rodiny, která by více školy a rodiny přivedla spolupráci v environmentální problematice. Otázek, které by se daly položit respondentům, by bylo mnoho. Environmentální a ekologická výchova může mít také mnoho podob. Nejlépe podle mne vystihují ekologické myšlení a výchovu konkrétní aktivity a akce. Nemohu dohlížet na každého a kontrolovat, co dělá či ne. Myslím si ale, že do anonymního dotazníku a cizí osobě se lidé i vcelku pravdivě vyjádří, jak probíhá environmentální výchova a chování u nich doma.

Věděla jsem, že otázek nesmí být mnoho, aby dotazovaného otázky neunavovaly a aby každé z nich věnoval patřičnou pozornost. Otázky musely být přijatelné pro širokou věkovou kategorii. Měla jsem i v úmyslu, aby tento krátký dotazník i vedl k zamyšlení, co všechno člověk může pro sebe a prostředí udělat. Vhodnější bylo mít připraveno více otázek uzavřených, aby se dotazník lépe vyhodnocoval a zjištěné údaje byly jednoznačné. Snažila jsem se o co nejpočetnější výzkumný vzorek. Dotazníky byly rozdány v Praze a Liberci.

Otázky 5. - 9. jsem položila stejně, jako Centrum veřejných výzkumů, abych měla širší srovnání.

Snažila jsem se, aby má sonda byla co největší do počtu respondentů a co možná v nejširším věkovém a vzdělanostním rozsahu. Aby na něj odpovídali lidé s různými pohledy. Ti, co mají již svojí rodinu i ti, kteří možná jednou svojí mít teprve budou, ale teď žijí ve své primární rodině. **Dotazníky vyplňovali:**

Děti na základních školách v 9. třídách. Ze začátku jsem dala dotazníky i v nižších třídách, ale mnohé z těchto dotazníků nebyly použitelné. Mladší děti se snažily být co možná nejvíce vtipní, vynechávaly otázky, některé neodkázaly posoudit aj. Po této zkušenosti jsem učinila nejnižší věkovou hranici pro dotazník - 15 let.

Studenti z různých ročníků z několika středních škol. Zde většinou po vyplnění dotazníků nastala i živá diskuse nad některými otázkami, zejména nad otázkou č.4.

Studenti vyšších odborných a vysokých škol různých fakult a kateder.

Učitelé na všech těchto školách, dokonce i 1 profesorka.

Rodiče a prarodiče některých dětí, rodiče mých přátel a jejich známí (různá povolání, vzdělání, věk, záliby, pohlaví, pohledy, znamení ...).

Dotazníků jsem rozdala přes 600, ale pro vyhodnocení se nakonec dalo použít 490 z nich. Přesto se domnívám, že to je už vypovídající vzorek. Jaké bylo zastoupení mužů a žen z Liberce a Prahy a věkové kategorie viz následující tabulka.

Liberec	muž	15-50	40	43	113	490						
		50 a více	3									
	žena	15-50	63	70								
		50 a více	7									
Praha	muž	15-50	183	185	377				muži	228		
		50 a více	2									
	žena	15-50	191	192							ženy	262
		50 a více	1									

Dotazník - viz přílohy č. 1

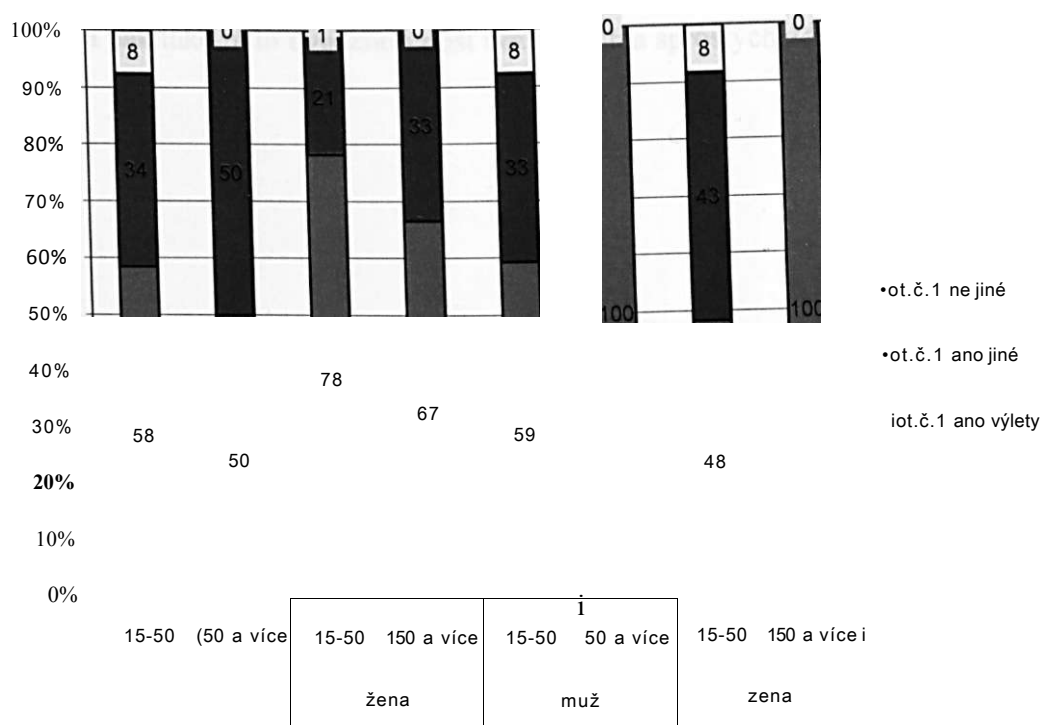
a

Otázka č. 1 v dotazníku 7. roku 2005

Hypotéza: Domnívám se, že ve většině rodin vychovávali rodiče své děti ke kladnému vztahu k přírodě.

Abych mohla potvrdit či vyvrátit svou hypotézu, položila jsem otázku v dotazníku tak to.

Vychovávali Vás rodiče ke kladnému vztahu k přírodě?

Graf 1, Otázka číslo 1

Tato hypotéza se potvrdila.

Na otázku odpověděli všichni muži a ženy nad 50 let z Liberce a Prahy 100% ANO, že je rodiče vychovávali ke kladnému vztahu k přírodě. U mužů z Liberce do 50 let odpovědělo ano 92%, u žen do 50 let z Liberce 99%. U mužů i žen z Prahy do 50 let odpovědělo 92% ano. Nejčastější formou vedení ke kladnému vztahu k přírodě byly vycházky a výlety do přírody. Jako jiné způsoby vedení ke kladnému vztahu k přírodě uváděli respondenti např.: Aby neodhazovali odpadky v lese. Aby sbíral/starý papír.

Uklízeli po svých psech exkrementy. Dostali od rodičů zvíře. Chodili s rodiči do ZOO. Dívají se společně na dokumenty o přírodě v televizi. Dostávali knížky o přírodě a zvířátech. Pili bylinkové čaje. Nosí jítarý chleba do krmelců. Jezdili k babičce na venkov. Pravidelně stanují. Jezdí na vodu. Dovolené v přírodě. Byli rodiči přihlášení do Skauta či turistického kroužku. Pravidelně mají umělý stromek na Vánoce. Celá rodina jsou vegetariáni. Nenosí kožichy.

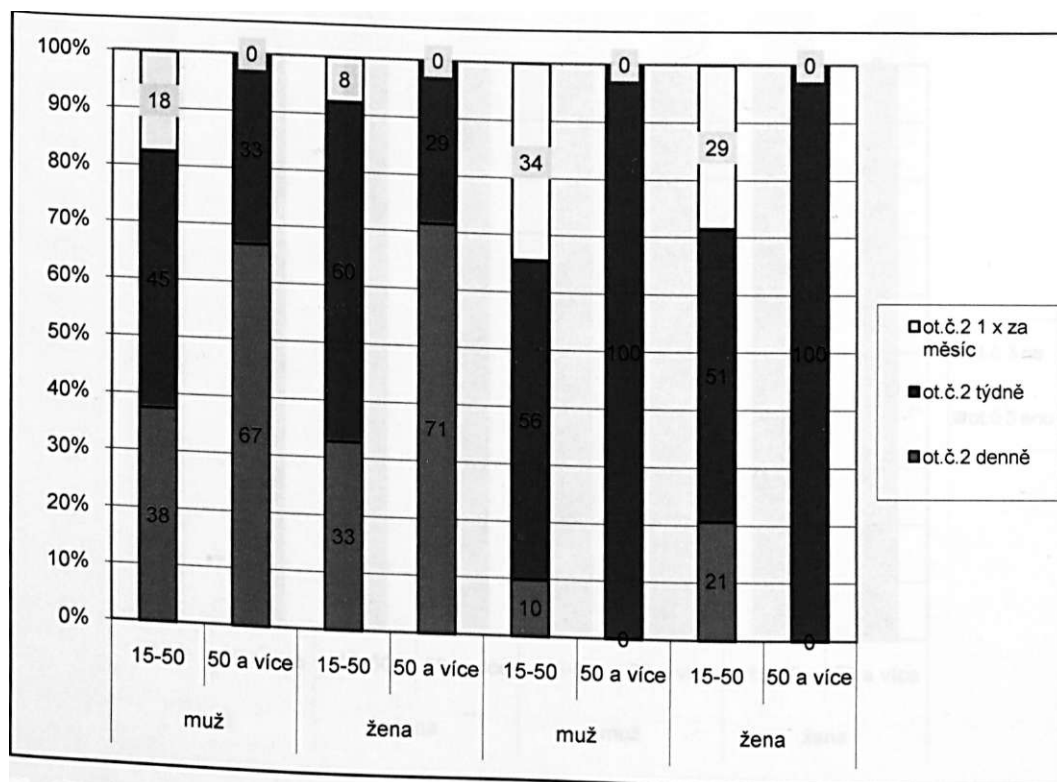
K odpovědi NE, že rodiče je nevychovali ke kladnému vztahu k přírodě, uváděli respondenti odpovědi: že neví, proč by to rodiče dělali, že přírodu celá rodina svorně nenávidí, že se rodiče starají jen o sebe, že se rodiče jen hádají, že si své rodiče nepamatuje a pak také bylo uvedeno i dost neslušných a sprostých zdůvodnění.

Otázkač^

Jak často chodíte / jezdíte ven do přírody?

Na tuto otázku mi lidé z Liberce odpovídali častěji, že chodí do přírody denně. Lidé z Prahy denně do přírody chodí méně. Lidé z Prahy chodí ven spíše jednou až dvakrát týdne, protože jezdí na chalupy. Hodně se v této otázce odrazilo vlastnictví psa. Lidé mnohokrát uváděli, že do přírody chodí častěji, protože musí svého čtyřnohého svěřence vycit. Také mne překvapilo, že do přírody denně chodí častěji ženy než muži. Více v grafu č. 2

1 >v !

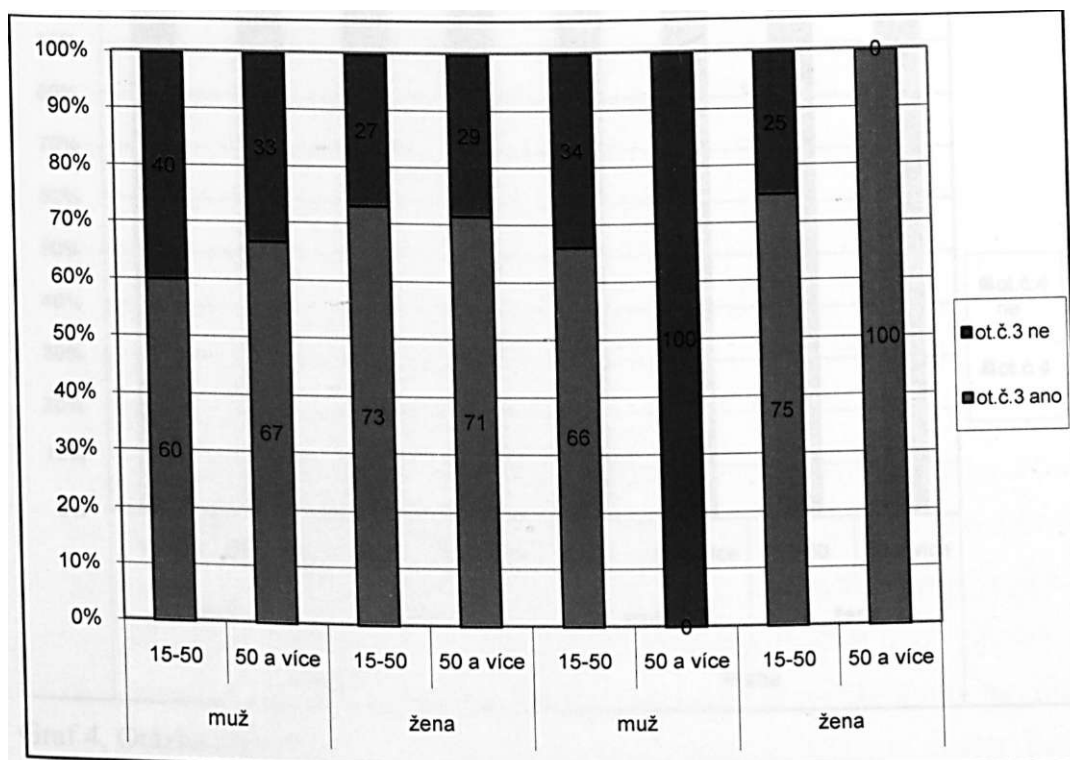
Graf 2, Otázka číslo 2

»

Otázka č. 3

Máte doma nějaké zvíře - „domáciho miláčka“

Tato otázka měla jen odlehčující charakter. Lidé rádi mluví o svých zvířátkách a je dobré, když si uvědomí, že kromě toho že jsou jejich „miláčci“ dobří kamarádi, že jsou i součástí přírody. Kromě mužů 50letých a více z Prahy, uvádí všechny kategorie zvířecí než 60%, že mají doma zvíře. Domnívám se, že pravidelná péče o zvířecího kamaráda učí zodpovědnosti, která přitom přináší radost. To je jistě také důležitá složka environmentální výchovy, starost o jiného živého tvora, než jsem já sám, je dobrou cestou proti sobectví. Více v grafu číslo 3

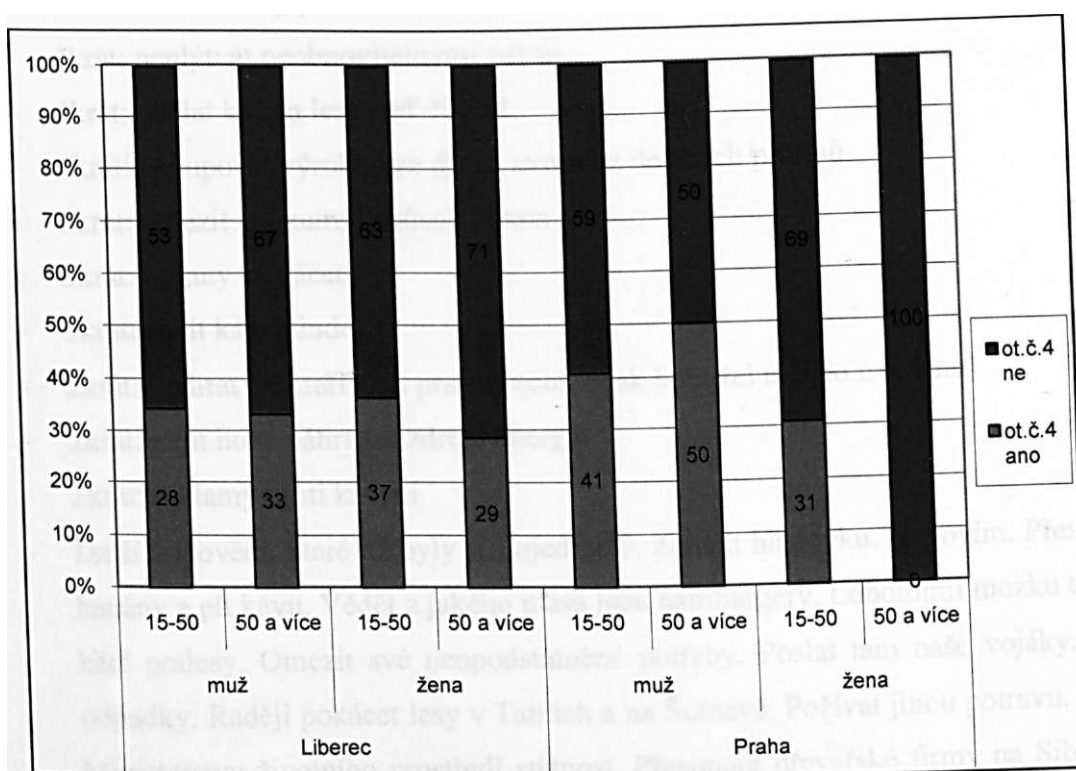
Graf 3, Otázka číslo 3

Otázka číslo 4

Věděli byste, jak můžete i Vy (na dálku) něco dělat proti kácení deštných pralesů?

Touto otázkou jsem chtěla zjistit, jestli už začínáme myslet globálně a uvědomujeme si širší environmentální souvislosti.

ANO (ano, vím co dělat proti kácení deštných pralesů) odpovídalo méně % respondentů, než těch, kteří odpověděli NE (ne, nevím co dělat proti kácení deštných pralesů). Více graf číslo 4

Graf 4, Otázka číslo 4

Pokud ANO, napište mi prosím svůj návrh co dělat.

Návrhů bylo mnoho a byly i dost rozličné. Objevily se návrhy:

- 19krát. posílat a podepisovat petice proti kácení deštných pralesů
- 15krát. recyklovat papír
- 14krát. přestat kácet
- 14krát: zákon proti kácení
- 10krát: zavést informační kampaně o následcích kácení deštných pralesů, osvěta

7krát: zabít lidi, kteří pralesy kácí (uváděla mladší věková kategorie, vždy se jednalo o muže)

5krát: demonstrace, protesty

5krát: vysazovat nové pralesy

5krát: hlídky či ostraha

4krát: vyhlásit vše rezervací

4krát: připoutat se ke káceným stromům

4krát: užívat jiný materiál než dřevo

4krát: ekonomicky pomoci chudým zemím, aby pralesy nekácely

4krát: neplýtvat neobnovitelnými zdroji

4krát: udělat kolem lesů zeď či plot

4krát: nekupovat výrobky ze dřeva stromů z deštných pralesů

3krát: omezit konzumní způsob života

3krát: pokuty za kácení

3krát: začít kácet jinde

2krát: vydírat ty, kteří kácí pralesy (čím a jak bohužel nebylo uvedeno)

2krát: najít nové náhradní zdroje energie

2krát: reklamy proti kácení

Další odpovědi, které už byly jen ojedinělé: Zahájit hladovku. Nepovím. Přestat jíst banány a pít kávu. Vědět z jakého masa jsou hamburgery. Lobotomii mozku tem, co kácí pralesy. Omezit své neopodstatněné potřeby. Poslat tam naše vojáky. Třídít odpadky. Raději pokácet lesy v Tatrách a na Šumavě. Požívat jinou potravu. Napsat Ministerstvu životního prostředí stížnost. Přesunout dřevařské firmy na Sibiř. Rici ne letákům do schránek. Krutý trest a pomsta těžařům. Vykácet tundru. Poslat tam OSN. Nestavět tam dálnice. Chodit více pěšky než jezdit autem. Mít umělohmotný Vánoční stromeček. Dát je všechny do vězení. Podpořit Greenpeace.

Z odpovědí jsem usoudila, že závorka (na dálku) nebyla mnohými brána v zřetel. Touto otázkou jsem chtěla zjistit, jestli už začínáme myslet globálně a uvědomujeme si širší environmentální souvislosti. Bohužel jsem z odpovědí usoudila, že to nám ještě stále moc nejde. Odpověď ne / neví a ti co odpověděli, že ví, často jen psali nesplnitelné

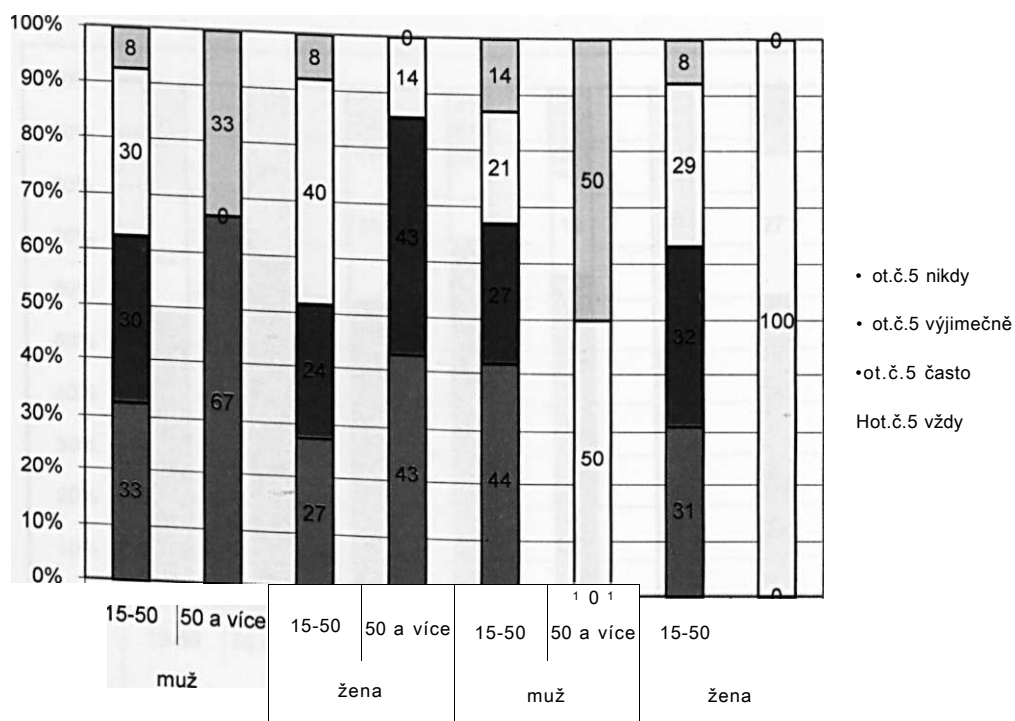
az nesmyslné návrhy. Jen Ti mladší se alespoň více snažili odpovědět a vymyslet možnosti, jak kácení deštných pralesů zabránit.

a

Otázka číslo_5

Odevzdáváte, třídíte nebezpečný odpad? vždy často výjimečně nikdy

Vždy a často odpovědělo více než 50% respondentů kromě mužů a žen z Prahy, kterým je nad 50 let. Přesto je toto povzbudivé číslo, protože skýtá naději, že dnešní mladí lidé budou učit třídění nebezpečných odpadů i své děti. Více graf číslo 5.

Graf 5, Otázka číslo

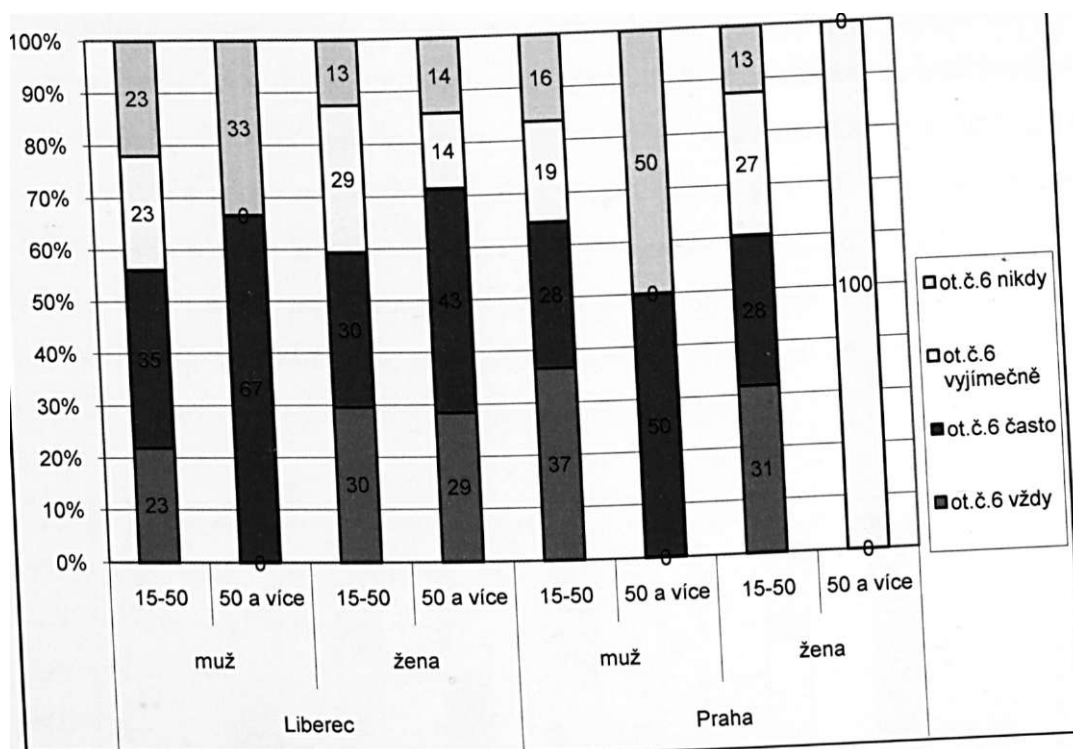
Otázka číslo 6

Hypotéza: Dnes už více jak polovina českých rodin třídí běžný odpad.

Abych mohla potvrdit či vyvrátit svoji hypotézu, položila jsem otázku v dotazníku

takto:

Třídíte běžný odpad? vždy často výjimečně nikdy

Graf 6, Otázka číslo 6

Tato hypotéza se potvrdila.

Vždy a často třídí běžný komunální odpad více než 50% respondentů. Pouze muži z Prahy starší 50 let třídí běžný odpad jen z 50%. Ženy z Prahy nad 50 let třídí odpad jen výjimečně. Mnou zjištěné údaje se shodují s údaji CVVM z roku 2004.

Tato aktivita, třídění běžného komunálního odpadu, se zdá našim domácnostem nejvíce blízká z velké nabídky možných aktivit domácí ekologie. Mnohé rodiny třídí také proto, že za získané body ze sběru dostávají děti ve školách různé odměny a ceny. Je to

dobrý způsob kladné formy učení a navázání první spolupráce školy a rodiny
v rámci environmentální výchovy.

Více graf číslo 6

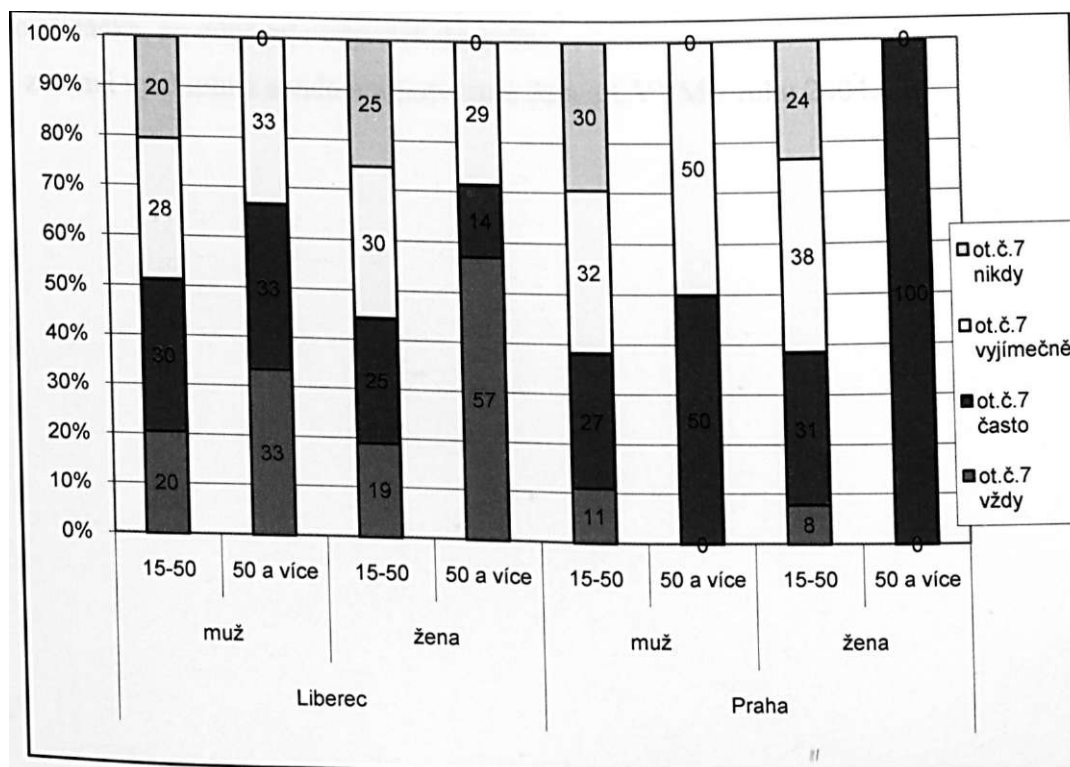
a

Otázka v číslo 7 v dotazníku z roku 2005

Šetříte energii a vodou z důvodu ochrany životního prostředí?

vždy často výjimečně nikdy

Jak ukazuje následující graf číslo 7, zdá se, že energií a vodou šetří lidé více v Liberci než Praze. Zdůvodnění by se našlo jistě mnoho, ale přijdou mi spíše jako spekulace. Možná lidé z Liberce tolik nepodléhají konzumu a nemají tolik elektrospotřebičů a jsou nuceni, po zkušenostech s Libereckou zimou, zateplovat své domy a byty. Možná je v lidech z Liberce ještě někde v hloubky zakořeněna jistá šetrnost horalů. Nerada bych polemizovala, pravý důvod, (je-li) neznám. Co se ovšem týká výzkumů CVVM a údajů o šetření energie a vody u rodin: u CVVM vychází trochu lepší údaje v ochotě rodin šetřit, než ve srovnání s údaji, které vychází v mém výzkumu v ohledu rodin z Prahy. Naopak u rodin z Liberce, (oproti výzkumům CVVM), přidávají mnou získané údaje na optimismu, protože šetří více, než v údajích CVVM. Bude dobré zkoumat tuto oblast a její výsledky v delším časovém horizontu.

Graf 7, Otázka číslo 7

Otázka číslo 8

Řídíte se při nákupu výrobků tím, zda jsou šetrné k životnímu prostředí?

vždy

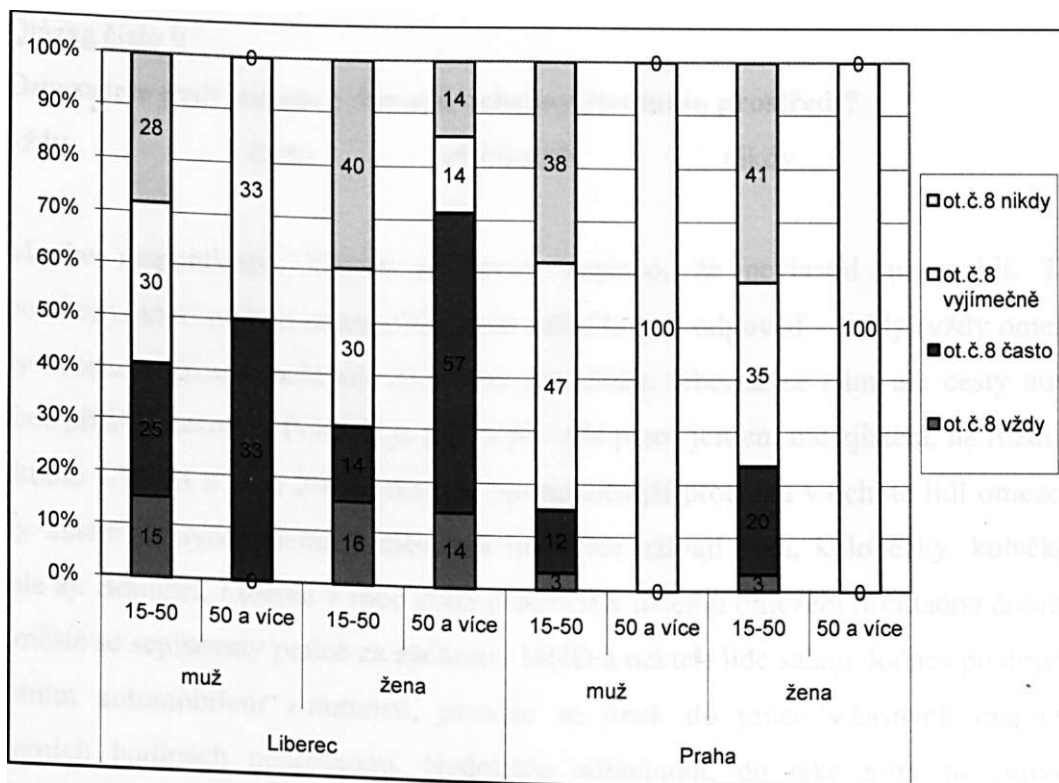
často

výjimečně

nikdy

Odvětví nakupování je velké úskalí v environmentálním chování našich domácností. Lidé chtějí denně otevřené supermarkety a to i v nočních hodinách. Nakupují vesměs rádi a skoro jediné čím se řídí, je osvědčenost a cena výrobku. Jak lze vidět na grafu, ženy se více než muži zamýšlí při nákupu, zda jsou jimi koupené výrobky šetrné k životnímu prostředí. Na vlastní zkušenost z diskusí vím, že mnozí si nedokážou pod šetrností výrobků k životnímu prostředí domyslet vše. Setkala jsem se s tím, že se mnozí domnívají, že vše spočívá jen v tom, že nebudou kupovat chemikálie, spreje a výrobky v mnoha plastových obalech. Větší balení kupují raději jen proto, že jsou levnější, než že jsou k přírodě šetrnější. Nad dovozem potravin a výrobků ze zahraničí (energie, obaly, benzín a nákladní auta, plné dálnice aj.) se nezamýšlel téměř nikdo. A ve značkách, které označují ekologicky šetrné výrobky, se orientovalo pouze pár jedinců. Hlavně za ekologickou značku mnozí považují zelený bod - „green punkt“ a nebo panáčka, co odhazuje odpadek do koše.

I zde má výzkumná sonda jen potvrzuje data z CVVM z roku 2004.

Graf 8, Otázka číslo 8

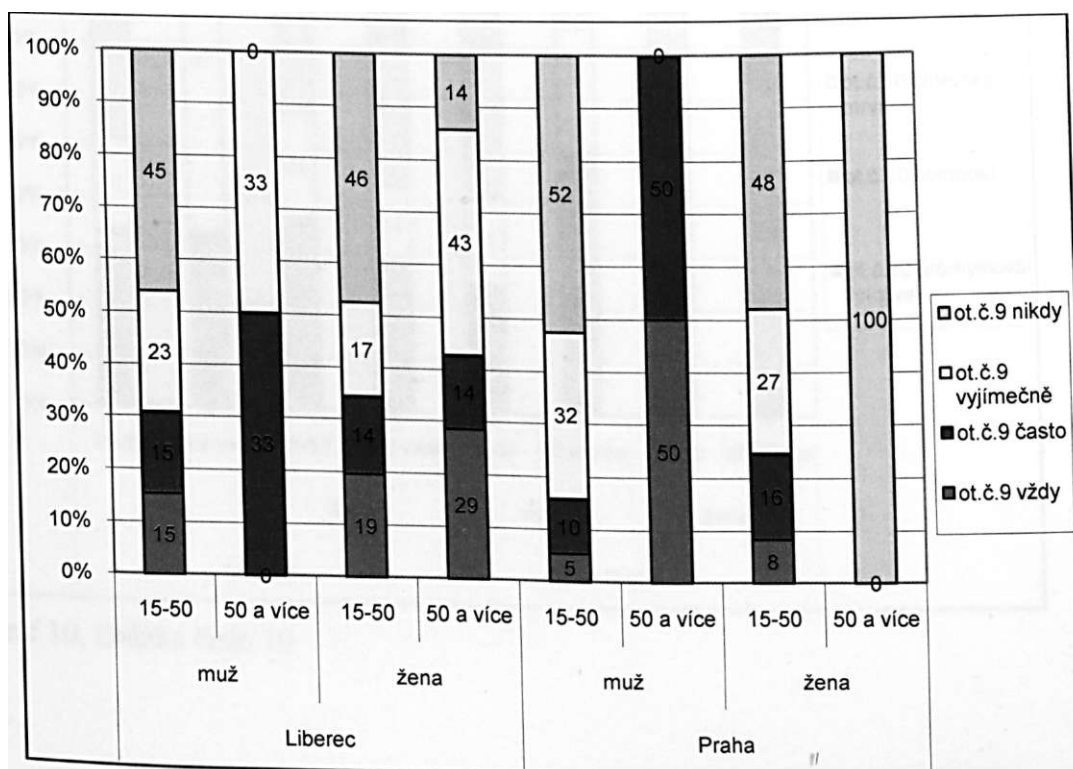
a

Otázka číslo 9

Omezujete jízdy autem z důvodů ochrany životního prostředí?

vždy často výjimečně nikdy

Mnoho respondentů, hlavně z Liberce, napsalo, že nevlastní automobil. Tyto respondenty, kteří nemají automobil, jsem zařadila pod odpověď - vždy (vždy omezují jízdy autem z důvodů ochrany životního prostředí). Obecně se nám ale cesty autem nechce příliš omezovat. Pohodlí je přednější. Ale přece jenom, mé zjištění, na rozdíl od výzkumů CVVM z roku 2004, ukazuje optimističtější procenta v ochotě lidí omezovat jízdy autem. Hlavně v letních měsících lidé více užívají kola, koloběžky, kolečkové brusle aj. Bohužel, Liberec v roce 2005 přikročil k jistému omezení hromadné dopravy. Ve městě se sepisovaly petice za záchranu MHD a někteří lidé sahají dodnes po dopravě vlastním automobilem z nutnosti, protože se jinak do práce včasných ranních a večerních hodinách nedostanou. Nedokážu odhadnout, do jaké míry to ovlivnilo výsledky mého výzkumu.

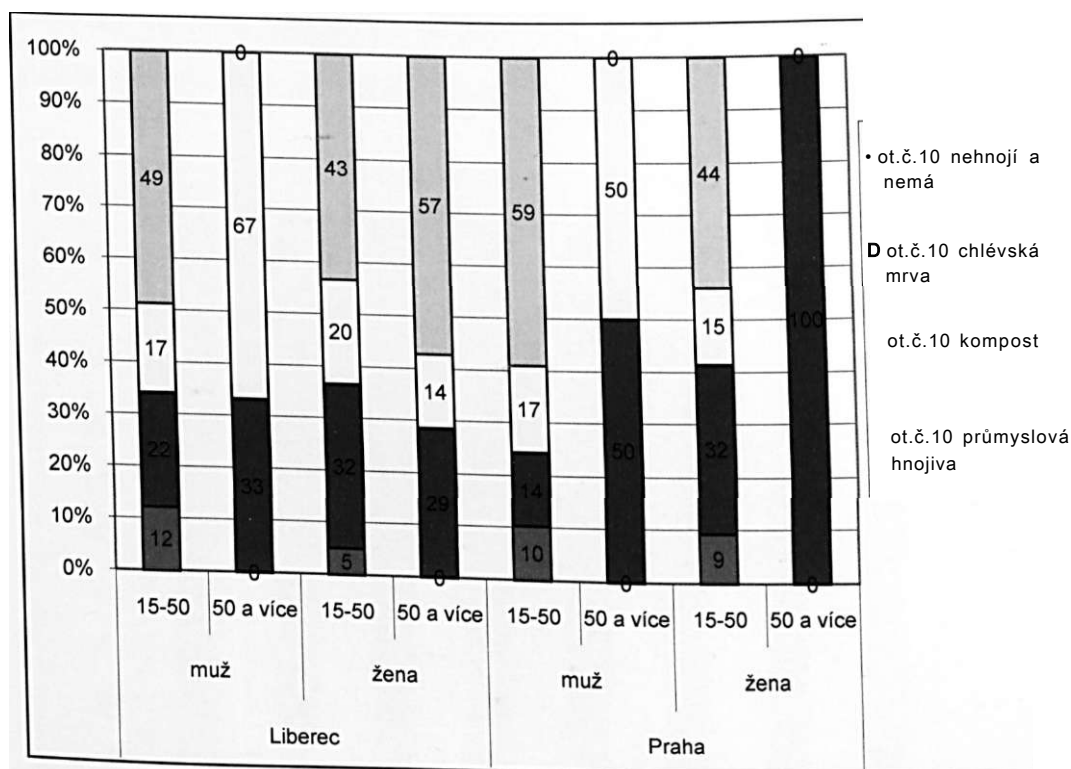

Graf 9, Otázka číslo 9

Otázka číslo 10

Máte-li zahradu a pěstujete-li na ní své ovoce, zeleninu aj. produkty, čím hnojíte?

Lidé na svých zahrádkách nohem více a raději používají přírodní způsob hnojení, tedy kompost či chlévskou mrvu. Využívání průmyslových hnojiv je v menšině. Hodně lidí si uvědomuje, že v obchodě zakoupených potravinách, které konzumují, že s nimi přijímají do těla mnoho chemicky upravených látek a také látek umělých a organismu nepřirozených. Proto se myslím snaží o vypěstování zdravějších, když mají tu možnost. Jiná procenta by jistě byla, kdyby zazněla otázka jiná, ač se pěstováním na zahradě související, například: „Užíváte některé chemické látky na své zahrádce?“ Domnívám se, že mnozí z nich by pak přiznaly postřiky, herbicidy, insekticidy aj. látky chemického původu.

Graf 10, Otázka číslo 10

Otázka číslo 11

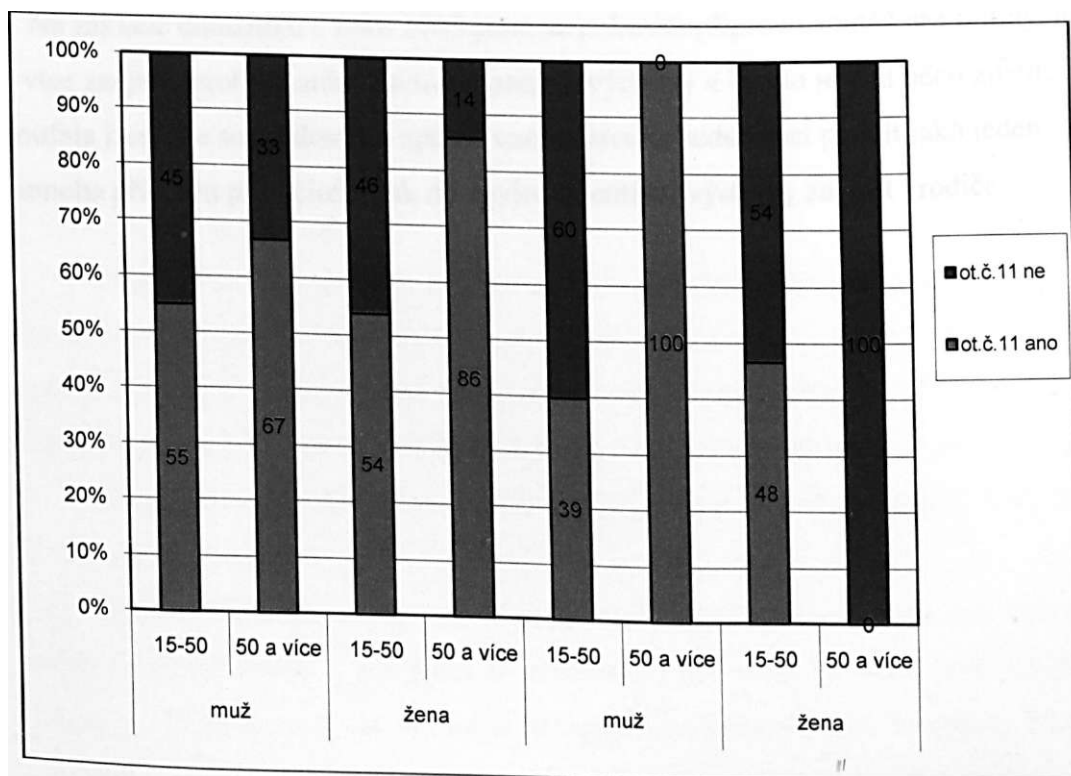
Zamysleli jste se někdy nad tím, co všechno obsahují vaše prací a čisticí prostředky? A co to znamená pro přírodu a tedy i pro Vás?

ANO NE (hodící se zakroužkujte)

Jak je patrné z grafu, dá se říci, že muži a ženy se nad problematikou čisticích prostředků zamýšlí přibližně stejně. Hlavním kritériem je pro české hospodyňky, aby byl prostředek účinný a pokud možno levný.

Z diskuse jsem zjistila, že pojmy: eutrofizace vod, alergie, znečištění našich toků, saponiny, kontaminace půdy, samočisticí schopnosti vody, chemické sloučeniny aj. byly většině respondentů (zejména těm do 50 let) známé a jasné. Ale znalost koloběhu látek a naše přispívání do něj, příliš zamýšlení nad touto otázkou nepřinesla.

Doufám však, že po přečtení této otázky se zamyslelo nad čisticími a pracími prostředky více lidí. Už jen to, že nad touto širokou problematikou budou uvažovat, znamená mnoho. Jednou to možná ovlivní i jejich výběr.

Graf 11, Otázka číslo 11

Shrnutí průzkumné sondy z roku 2005:

Ze sondy vyplynulo, že lidé byli svými rodiči většinou vychovávaní ke kladnému vztahu k přírodě. Více z nich chodí do přírody denně nebo alespoň 1 - 2 týdně, než že by do přírody nechodili vůbec. Nejvíce jsou lidé ochotni třídít odpad, ale to nejčastěji jen na papír, plasty a zbytek, někteří občas ještě sklo, to podle toho, jaké kontejnery mají nejbliže svého domu. Dnes domácnosti třídí i tetrapaky aj. nápojové kartony. Vodou a energií šetří lidé spíše z důvodu ekonomických, než že by se zabývali ohleduplností k přírodním zdrojům. V obchodech se nad šetrností výrobků zamýšlí méně než jedna pětina dotázaných. Omezit jízdu autem je ochotno nejméně lidí. U mycích prostředků se řídíme jejich účinností a cenou. Lidé neradi mění a zkouší prostředky nové, používají raději dlouhodobě ozkoušené. Nad složením prostředků na čištění a mytí se příliš nezamýšlí. Na svých zahradách se snaží vyhnout chemickým postřikům a hnojivům. A více než polovina z nás vlastní doma živého tvora, o kterého se pravidelně a rádo stará.

Na základě dotazníku z roku 2005 jsem se pokusila připravit soutěž pro rodiny, aby je více zaujala problematika environmentální výchovy a lákalo je o ní něco zjistit. Doufala jsem, že se mi dostane zpětné vazby, kterou budu moci použít jako jeden z mnoha příkladů pro učitele, jak do environmentální výchovy zapojit i rodiče.

3.3 Soutěž pro rodiny

Tuto soutěž jsem navrhla pro Sdružení Tereza, které se zabývá nejen ekologickou výchovou a osvětou lidí všech věkových kategorií, zejména však dětí a mládeže. Návrh soutěže mi byl vedením této organizace schválen a soutěž se konala pod její záštitou. Jde o **celorepublikovou soutěž**, která má zapojit celou rodinu, upevnit v ní vztahy díky spolupráci při snaze dosáhnout společného cíle - vyhrát. Přitom je to soutěž s environmentálním zaměřením, ze které si odnesou konkrétní poznání a zkusí sami některé aktivity související s přírodou a životním prostředím. Soutěž byla rozdělena na tři části: konkrétní akce, domácí ekologii a vědomosti. Učinila jsem tak z důvodu, aby měl šanci zapojit se každý člen rodiny alespoň v jedné části, která ho třeba zajímá a baví nejvíce. Zároveň, aby se lépe mohli členové rodiny doplňovat i podle svých časových možností.

Mým cílem bylo, aby odměnou všem zúčastněným byl prožitek, že společně jako rodina něco dokázali. Ceny jsem přesto počítala pro 100 rodin, i když takové číslo přihlášených jsem nikdy nepředpokládala. Soutěž byla **inzerována na www stránkách Sdružení TEREZA** a její znění dostal v dopise každý, kdo v té době byl členem klubu Sdružení TEREZA nebo byl začleněn do některého z ekologických projektů (dopis byl zaslán zejména do škol), které v té době Sdružení TEREZA koordinovalo. Soutěž tištěná na recyklovaném papíře a tištěná z obou stran A4 tehdy **v dopisové formě odešla více jak na 700 adres.**

Ceny do soutěže jsem si zařizovala částečně sama, obvolala jsem Botanickou a Zoologickou zahradu v Praze, které mi poskytly každá po 12 volných vstupenkách, jako ceny pro nejlepší rodiny. Další věcné a zajímavé ceny věnovalo Sdružením Tereza. Plánovalo se také setkání těch nejlepších rodin a nějaká hromadná akce pro ně.

Soutěž trvala půl roku. Zahájil ji Den Země (22.4) a ukončil Den Stromů (21.10) v roce 2005.

Ohlas. Bohužel se tato soutěž nesešla s velkým zájmem, své práce nám poslalo pouze 6 rodin. I zde jsem si uvědomila, jak těžká je práce škol, když chtějí s rodinou spolupracovat na společné integraci environmentální výchovy. Mnozí se v rodinách opravdu snaží na poli domácí ekologie, pomáhají možná i na konkrétních

akcích, ale jen když mají čas a jen když jim se chce, nejčastěji o víkendech či dovolených.

Neúspěch této soutěže si vysvětluji:

1. Byla náročná, jak na vědomosti a zkušenosti, tak i na praktickou činnost a vlastní aktivitu rodin.
2. Tím, že soutěž trvala půl roku, možná odradila některé tím, že výsledek nebyl znatelný ihned.
3. Možná i ceny nebyly lákavé.

Bylo snazší zjistit, proč se rodiny přihlásily, než proč tak neučinily. Většinou se přihlásily proto, že už mnoho činností navržených v mé soutěži dělají, jiné jim byly inspirací a přišlo jim milé, že se tím mohou pochlubit a být za to odměněny.

Znění a podoba soutěže, byla psána malou velikostí písma, aby se zadání vešlo na A4 oboustranně. **Celé znění soutěže, její konkrétní podoba a ukázky z prací rodin, které se soutěže zúčastnily, viz příloha č. 2 a 3**

Takovouto soutěží jsem měla v plánu přitáhnout rodiny ke spolupráci v environmentální výchově na škole, jako snad jednou budoucí pedagog.

Nicméně má soutěž sklidila i milé a nečekané ohlasy, jedním z nich je příklad dopisu z mateřského centra Slunečnice z Berouna. V tomto dopise mě paní Housková žádá, zda bychom (Sdružení TEREZA) ve spolupráci s nimi nechtěli pořádat v Berouně ekologickou osvětovou akci pro rodiče. Když jsem pak mluvila sjednou ze zaměstnankyň komunitního centra Slunečnice, jak na nás přišli a konkrétně na mou osobu, mimo jiné zmínila mou soutěž, které se hned 2 rodiny od nich účastnili, proto se obracela jmenovitě na mě.

Viz příloha č. 4

3.4 Výukový program: Třídí vaše třída?

Tento ekologický výukový program jsem navrhla v rámci projektu Nebojme se odpadů, který jsem v letech 2006 a 2007 koordinovala ve Sdružení TEREZA. Do projektu se každoročně zapojilo 10 Pražských škol, které se v rámci tohoto projektu snažili změnit na své škole nakládání s odpady, upozorňovat na toto téma své okolí, které se zároveň snažili také zapojit, aby pomáhali škole s tříděním odpadu. Projekt finančně zajišťoval Magistrát hlavního města Prahy.

Výukového programu Třídí vaše třída se, ale mohly účastnit i školy a třídy, které do projektu Nebojme se odpadů nebyly zapojeny, ale přesto je toto téma zajímavé. Program na téma odpadů jsem zvolila také z důvodu, že jsem ve své průzkumné sondě zjistila, že nejvíce lidí (co se týče oblasti ekologického chování), je ochotno začít pro přírodu něco dělat právě tím, že budou doma třídít odpad. Osobně jsem učila v letech 2006 a 2007 tento program 25 krát a prošlo jím pod mým vedením přes 300 dětí.

Některé z aktivit z tohoto programu byly využity i pro školení úředníků, učitelů nebo na akcích pro veřejnost, které Sdružení TEREZA pořádalo.

Výukový program je koncipován na tři šedesátiminutové hodiny. Děti by se v něm měly naučit, jak řešit problém, kam s odpadem z domácností. Naučit se pár technik předcházení vzniku odpadu a chápat odpad jako znovu využitelnou surovinu.

Více viz Příloha č. 5

3.5 Rozhovory

Na základě své průzkumné sondy, jak se environmentálně chovají české domácnosti a na základě zkušeností se soutěží pro rodiny, jsem se chtěla přímo od škol a domácností dozvědět víc, co je vzájemně spojuje v rámci environmentální výchovy a v čem a jak by nejlépe mohly navázat spolupráci.. Tentokrát jsem **zvolila kvalitativní formu**, používala jsem nejčastěji tzv. **semi-strukturovaný rozhovor (interview)**, jako **výzkumný prostředek** používaný při dotazování, spočívající v přímé komunikaci výzkumného pracovníka s respondentem či informátorem.

- Nejprve jsem vypracovala **osnovu řízených rozhovorů** zvlášť pro rodiče, zvlášť pro učitele.

- **Formulaci otázek** jsem často přizpůsobila konkrétní dotazované osobě a' dané situaci. U rodičů jsem občas použila diktafon, protože jsem učinila zkušenost, že mé zapisování je zdržuje a znervózňuje. Bylo mi i přímo jedním řečeno, že to budí nejistotu, jestli si tam píšu opravdu to, co řekl. Často jsem musela rodiče během rozhovoru znovu ujistit, že nebudu zveřejňovat na škole, co řekli a že rozhovor použiji do diplomové práce, kde neuvedu ani školy, na kterých jsem rozhovory dělala. Proto ale byly občas otázky pro zvýšení bezprostřednosti v případě potřeby individualizovány. Snažila jsme se dotazovaným osobám poskytnout možnost vyjadřovat se vlastními slovy a pomocí jim známých a vlastních termínů.

- **Respondenti.** Ptala jsem se více jak 40 rodičů a téměř 30 učitelů, jak by si vzájemnou spolupráci při integraci environmentální výchovy představovali. Respondenty z řad rodičů i učitelů jsem si na papír u odpovědí číslovala, aby se rozhovory později lépe vyhodnocovaly. Připojila jsem si vždy pro sebe i krátkou charakteristiku respondentů. Tato charakteristika se ovšem nedala příliš použít, u všech jsem se pokusila odhadnout věk, ale pak jsem u každého psala něco trochu jiného. U některých, co měli na sobě a u jiných, jak na mě působili.

- **Zaznamenávání rozhovorů** : Rozhovory jsem zaznamenávala tak, že jsem si buď Pnmo, a nebo hned po nich zapsala, co respondent odpověděl, jak reagoval apod. , nebo jsem využila v některých případech diktafon. Z diktafonu jsem později rozhovory

přepisovala do písemné formy, analyzovala z hlediska obsahu rozhovoru a poskytnutých informací od respondentů.

Před začátkem každého rozhovoru jsem pozdravila, představila jsem se a požádala o spolupráci, zda by mi mohli věnovat chvíli svého času : „ *Dobrý den, jmenuji se Monika Černá, studuji na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy, obor biologie a rodinná výchova.* „ *Píši diplomovou práci na téma environmentální výchova a jak si v této oblasti představují vzájemnou pomoc rodiče a škola.* „ *Smím Vás porosit o chvíli vašeho času a pár odpovědí na mnou položené otázky?* „ *Jednalo by se o zcela anonymní rozhovor, který bude použit pouze pro mou diplomovou práci.* „ Mnoho dotázaných z řad rodičů mě přerušilo už při třetí větě, protože mi svůj čas věnovat nemohli nebo nechtěli. Hlavně rodiče dotazováni ve dnech třídních schůzek neměli tendenci být příliš sdílní. Naopak, dokonce se mi stalo, že se na mě jeden rodič při odchodu z třídních schůzek (muž, kolem 40 let) obořil velmi špatnou češtinou, „ *Á další typická učitelka, neumíte nic, dělej že učí a peníze místo za starost o děti dělej na výzkumech, které ale dělej na děti a jejich rodiče. Á pak si ještě stěžovají, jak máte vše hrozný, protože jsme propadli z nějaký testu . „Stydte se, kdyby raději doučovala děti, co neumí.* „ Později jsem se dozvěděla, že je to nejspíš tatínek jednoho chlapce z Turecka, který nejen že nezvládá český jazyk a školu vůbec, ale díky islámu nebere paní učitelky - jako ženy vážně a jako autoritu.

V řadě případů jsem realizovala **i rozhovory vedené zcela nedirektivně a nestrukturovaně**. Nejčastěji se tak stávalo při rozhovorech s učitelkami. Ale přesto tato volná vyprávění považuji za velmi přínosná. V některých případech jsem je doplňovala dalšími sondážními otázkami. Rodiče byli zas naopak více spontánní a neměli chuť se déle zdržet v rozhovoru.

Rozhovory s rodiči jsem vedla na třech školách ve dnech třídních schůzek, potom také na akcích pro veřejnost, které koná Sdružení TEREZA, např.: Den stromů, Den Země, procházka Prokopským údolím, Tichá aukce a dále jsem si dovolila oslovit pár kolegů mých rodičů a jejich známých. Bohužel se mi mnohokrát stalo, že jsem byla odmítnuta a nebyl mi rodiči věnován čas.

Rozhovory s učiteli jsem uskutečnila s učiteli z různých škol a stupňů, využívala jsem k tomu čas, když učitelé děti přivedli na ekologický výukový program do Sdružení TEREZA anebo přestávek na mé praxi. I zde jsem se občas setkala s odmítnutím, ale minimálně a rozhodně v menší míře než u rodičů.

3.4.1 Otázky k řízenému rozhovoru s rodiči

Ptala jsem se více než 40 rodičů, ale ochotna spolupracovat byla ani ne polovina. Proto vycházím z 20 rozhovorů, na které mi až do konce rozhovoru odpovědělo 13 žen a 7 mužů. Chtěla jsem vyvážený vzorek - stejný počet dotázaných a odpovídajících mužů a žen. Ale muži většinou nechtěli příliš spolupracovat, neměli čas, tato problematika je nezajímá a za důležitější považují např. jazyky, nebo pomáhají škole v jiné oblasti anebo bych se na to měla zeptat spíše jejich manželky.

1. Co si představíte, co se vám vybaví, když se řekne environmentální výchova?

2. Pomohl/a jste někdy nebo pomáháte třídě nebo škole vašeho dítěte v environmentální výchově? Myslíte si, že je tento typ spolupráce důležitý?

3. Trávíte někdy se svými dětmi volný čas v přírodě? Považujete tento čas za příjemně a užitečně strávený? Co v přírodě jako rodina děláte?

4. Zúčastnili jste se nějaké ekologické akce, kterou pořádala škola vašeho dítěte? Jak se Vám líbila? Z jakého důvodu se tato akce konala?

5. Co by vás nejvíce přitáhlo ke spolupráci se školou v environmentální výchově?

6. Myslíte si, že je dnes environmentální výchova na školách důležitá? Domníváte se, že by se měla doplňovat s environmentální výchovou v rodině? Nebo stačí environmentálně vychovávat jen ve škole?

Pokud ještě měli rodiče čas a chuť, dotazovala jsem se na další otázky, na které jsem se ptala i v roce 2005 ve svém dotazníku. Získané odpovědi vesměs potvrzovaly mé zjištění z roku 2005.

1. Co si představíte, co se vám vybaví, když se řekne environmentální výchova?

V 11 případech se nevybavilo nic, ale všichni zareagovali správně, na dopomocnou otázku - zda se jim tedy něco vybaví, když se řekne ekologická výchova. V ostatních 8 případech se většinou sami zeptali, jeden respondent věděl hned. Příkládám první reakce na otázku, např.:

Rodič, muž, pracovní označení **respondenta - 3**, asi **40** let, úřednický typ - oblečen v obleku byl přímý, odpovídal krátce, stručně a jasně.:

Představíte si něco pod pojmem environmentální výchova, čím by se mohla zabývat? Respondent - 3 „*To je jinak, asi správně řečeno ekologická výchova?* ”

Rodič, žena, pracovní označení **respondenta -13**, (asi 50 let), Často odbíhala od tématu a budila ve mně dojem, že se ráda poslouchá a ráda si povídá. Působila na mě jako extrovert. Byla malé štíhlé postavy a velmi užívala prvků nonverbální komunikace, zejména gestikulovala pažemi.

Co si představíte, co se vám vybaví, když se řekne environmentální výchova?

Respondent - 13 „*Mh, to nějak souvisí s přírodou a ekologií, ne?* ”

Respondent 20, muž, vysoké střední postavy, v obleku a černém flaušovém kabátě, pečlivě upravený. Odhaduji tak na 30 - 35 let. Překvapil mě, je prý ekonom, ale ve svém volném čase pomáhá v neziskovém sektoru a právě v ochranářském spolku.

Co si představíte, co se vám vybaví, když se řekne environmentální výchova?

Respondent 20 : „*Vyjste všichni osvěta, samé ekologické programy, hezky teoreticky učit děti z obrázků, jak vypadají hory a co v nich roste a žije, jak se to musí chránit. Já bych jim dal praktickou environmentální výchovu, hezky sázet stromky, sbírat bukvice, makat v lesní školce, upravovat cesty po cyklistech. Ne, máte pravdu, ta teorie je taky důležitá, promiňte.*”

Respondent 15, muž, kolem 30 let, v černých kalhotách a modrém svetru. Velmi na krátko ostříhaný. Stále mi oponoval a často odpovídal stylem otázky: „*A co si o tom myslíte teda vy?* ” ; „*Proč Vás zrovna tohle zajímá?* ” ; „*Jakou tam máte další otázku?* ”

Co si představíte, co se vám vybaví, když se řekne environmentální výchova?

Respondent 15 : „ *Já nevím, my po večerech s manželkou rozebíráme jiná témata.* ”

Slovo environmentální bylo ve všech případech bráno jako cizí, zato ekologický je bráno už jako naše, zažité. Rozdíl nikdo vysvětlit neuměl. Rodiče si nejčastěji vybavili: právě třídění odpadu, sázení stromků, podepisování petic proti střílení velryb, papírový sběr ve škole, stranu zelených, globální oteplování, Greenpeace, demonstranty připoutány na hranicích proti Temelínu, knihu a vystupování našeho prezidenta proti globálnímu oteplování, pomoc zvířátkům přežít zimu a pytláky, nenošení kožichů, pokusy na zvířatech, ozonová díra, špatný vzduch - znečištěný, šetření doma energii a vodou, povodně, biopotraviny, babičku na zahradě, kácení deštných pralesů... Mile mě překvapilo, kolik toho rodiče napadlo.

Nejvíce asi byla výstižná odpověď jedné 39 leté ženy, matky od 2 dětí, které má obě na 1. stupni. Pracovní označení **respondenta - 2**. Byla velice milá, stále se usmívala. Ráčkovala, ale jinak mluvila souvisle a zřetelně „ *Tak my jsme se sestrou byli vždy krásně vychováni ekologicky, aniž bychom o tom na krásně věděli. Všude jsme museli zhasínat světla, vanu jsem si za celé dětství nedala a když, tak se s vodou buď ještě splachovalo nebo se do ní dalo odmočit špinavé prádlo. Auto ani počítač jsme neměli a všechny víkendy jsme poctivě krásně makali u babiček na zahradě a celou zimu jsme měli vlastně krásně bio zeleninu a jablka z úrody. A masa, babička snad chovalo všechno co se dalo. Nakupovali jsme proto pak málo a jen to, co bylo nutně potřeba a namalovat jsem se pomalu nesměla na krásně ani do tanečních. Dneska by mě za to asi děti upřímně nenáviděli, vím, že jsem to tehdy taky špatně nesla. Ale doma zhasínáme a pořád jezdíme na krásně pomáhat na zahradu, i když ne každý víkend a už vlastním autem. A máme doma psa a rybičky, takže moje děti mají kladný vztah ke zvířatům, jo a třídíme teď doma odpad.* ”

Rodič, žena , **respondent číslo 4**, (kolem 35 let) Říkala, ať se klidně ptám, že na němčinářku bude stejně fronta, takže jí to alespoň rychleji uteče...: „*Enviro co?*”

Environmentální výchova, co se Vám vybaví, když se řekne environmentální výchova?

Respondent 4 : „ *Nic, nic se mi nevybaví, přiznávám, neznám to slovo, nevím co znamená. Ale když je to výchova, tak k něčemu vychovává. A děti to*

opravdu na škole mají? " Mají, ale možná to spíše znáte pod ekologickou výchovou?

Respondent 4: *rozpaky a smích „ Tak to jo. Co se mi vybaví? Že máme dětem říkat, že se nesmí v přírodě rvát a odhazovat odpadky. A že bychom neměli mýt auto u potoka.Stačí? „*

Stačí, ale nevymyslíte přece jenom ještě něco?

Respondent 4 : *„ Prostě obecně zabraňovat znečištění životního prostředí, vody a vzduchu, nic zbytečně netrhat a nezabíjet. Chránit přírodu a neničit ji zbytečně."*

2. Pomohl /a jste někdy nebo pomáháte třídě nebo škole vašeho dítěte v environmentální výchově? Myslíte si, že je tento typ spolupráce důležitý?

Většina třídě ani škole v oblasti environmentální výchovy nepomáhá, ale to zejména proto, že o pomoc v tomto směru nebyli nikdy požádáni. Samotné je ani nenapadá, jak by v tomto ohledu pomoci mohli. Jeden rodič uvedl, že jel s dětmi na školu v přírodě, ale byl o to požádán. Občas rodiče napadlo, že by mohli pomoci při organizaci školního výletu do nějaké zajímavé a chráněné přírodní lokality. V 5 případech je napadlo, že by mohl někdo z rodičů zařídit dětem exkurzi např. ve spalovně, elektrárně nebo čističce odpadních vod. Dva rodiče uvedli, že pomáhali se sběrem tříděného odpadu a odvozem starého papíru. Jedna maminky věnovala na začátku školního roku do třídy květinu na výzdobu. A jiný tatínek dává do třídy své dcery z jedné strany popsané papíry z kanceláře. Všichni by ale byli ochotni pomoci, kdyby o to školou požádáni byli. Jelikož se tak ale téměř nikdy nestalo, nepovažují tedy tento typ spolupráce přímo v oblasti environmentální výchovy za důležitý. Jak například odpověděla jedna z matek.

Respondent - 17 : paní v dlouhém černém kabátě, krátký sestřih vlasů, brýle, věk odhaduji na 40 let. U konce rozhovoru jsme byli vyrušeni zvoněním jejího mobilního telefonu. Hovor si vyřádila a pak již velmi spěchala.

Pomáhala jste někdy třídě vašeho dítěte v environmentální výchově?

Respondent - 17 : „*Ne, nejsem si vědoma, že bych někdy pomáhala klukovi do školy s ekologií. „ Kdyby přecejenom něcojejich třída potřebovala, tak nám to určitě na třídních schůzkách jeho třídní řekne nebo přinese mladej zápis v žákovské knížce. „*

A myslíte si, že spolupráce na environmentální výchově mezi školou a rodinou je důležitá?

Respondent - 17 : „*Já myslím, že, zásadní je, aby to, o čem je učí škola nebylo v rozporu s tím, k čemu je vedem doma a naopak, v tom je myslím spolupráce dostačující. „ A myslím, že to tak tady i funguje.*“

n

3.Trávíte někdy se svými dětmi volný čas v přírodě? Považujete tento čas za příjemně a užitečně strávený? Co v přírodě jako rodina děláte?

Všichni občas tráví čas s dětmi v přírodě, rozmezí bylo široké, někteří téměř každý víkend i dokonce odpoledne, jiní spíše, když mají dovolenou a děti prázdniny. Rozdíl je i daný tím, co si kdo pod přírodou představuje. Jeden např. park za domem, jiný Krkonoše. Všichni ale považují tento čas za příjemně strávený a to z mnoha různých důvodů : relaxace od denních povinností, klid pro oči i uši, nadýchání se čerstvého vzduchu, společně strávený čas s rodinnou, pocit, že nic nemusím, sport a zvednutí se ze sedavého zaměstnání aj. Jako rodina v přírodě společně nejčastěji : turistika, kola, lyže, jezdí společně na vodu, pomáhají rodičům na zahradě.

Odpověď jednoho z dotazovaných otců, **respondent - 10**, věk odhaduji na **35** let, oblečen ve sportovním stylu, značková šustřáková souprava a sportovní obuv .

Trávíte někdy se svými dětmi volný čas v přírodě? Co v přírodě společně jako rodina děláte?

Respondent - 10 : „Jezdíme jak čas a zaměstnání dovolí na chalupu a tam si každý něco najde, v létě napouštím bazén, v zimě chodíme sáňkovat, když je teda sníh. ”

Zajímavé bylo, že se tu ukázalo hned 6 rozvedených rodičů, kdy třeba o prázdninách v létě jezdí děti s tátou na kola a v zimě na lyže a s maminkou jezdí o víkendech na chalupu k jejím rodičům anebo provozují společně turistiku, což ale děti s maminkou nebaví. Nebo naopak:

Matka, **respondent - 9** , odhaduji 35 let, oblečená do džínsů a svetru. Zdála být se na první pohled velmi unavená a ve stresu. Mluvila stylem, jako by chtěla vzbudit v člověku lítost. Zájem o ní jí evidentně těšil, takže na každou otázku odpovídala dlouze, ale velmi potichu. **Trávíte někdy se svými dětmi volný čas v přírodě?**

Respondent -9 :, *„ Víte, to je těžký, jsme s manželem rozvedení a jeden víkend jsou u mě a jeden u něj. Já pro ně pořád vymýšlím nějaké akce v přírodě, podívat se na nějaký zámek, chodíme každý měsíc do Zoo, jezdím s nimi na koně. No, a co myslíte, u tatínka*

prosedí celý víkend u počítače a hraje střílečky a pak se mi doma chlubí, na co směli večer koukat v televizi a že nic nemuseli pomáhat. Bohužel se s manželem domluvit nedokážeme, vím, že to dělá i naschvál, je to pro něj snadný a děti žádný program stejně baví. Nakonec mívám občas pocit, že je ještě svými nápady a organizováním víkendů a odpolední otravuju."

4. Zúčastnili jste se nějaké ekologické akce, kterou pořádala škola vašeho dítěte? Jak se Vám líbila? Z jakého důvodu se tato akce konala?

Ano v pěti případech, ne ve zbývajících patnácti. Neúčastnili se, protože většinou o žádné takové akci, kterou by škola pro rodiny a děti společně pořádala. Nebo se zúčastnili akce, ale nebyla na podporu ekologie. Pokud si na akci pamatují, tak se konala v rámci dne otevřených dveří či projektového dne na téma Vánoce a Den Země.

Matka, asi 45 let, **respondent - 14**, nabarvené vlasy, velmi výrazně nalíčená, umělé nehty, kostýmek fialové barvy, černé boty na podpatku, Byl jí viditelně nepříjemný oční kontakt, ale snažila se odpovědět na otázky co nejlépe. Nad žádnou dlouho nepřemýšlela a odpovídala hned a velmi rychle.:

Zúčastnili jste se nějaké ekologické akce, kterou pořádala škola vašeho dítěte?

Respondent - 14 : „Ničeho takového jsem se nikdy neúčastnila a ani bych na takovou akci asi nešla. Nezajímá mě to a už mě otravuje, že se dnes s tou ekologií moc přehání a řekla bych, že by se škola měla zajímat spíše o to, aby děti uměly jazyky a na počítači, nikdo je nešíkanoval a nebraly drogy, to je v dnešní době nutné nejvíc. Tady ve městě stejně nemáme moc šanci přírodu ovlivnit. Stačí že doma třídíme víčka, baterky a Bůh ví, co ještě, protože na to mají děti ve škole soutěž. " "

Rodič, žena, pracovní označení **respondenta 2**, 39 let, má 2 děti na prvním stupni. Byla velice milá, stále se usmívala. Ráčkovala, ale jinak mluvila souvisle a zřetelně:

Zúčastnili jste se nějaké ekologické akce, kterou pořádala škola vašeho dítěte?

Respondent -2: „ Ekologické přímo ne, ale tahle škola pořádá každý rok nejméně jednou Den otevřených dveří pro rodiče a tam se vždy prezentuje veškerá práce dětí, obrázky, co vyrobily, fotky ze školního výletu a vůbec všechny školní kroužky a volnočasové aktivity. Vím, že na škole dělají nějaký ekologický projekt a že starší žáci učili malé něco o ekologii a že se to těm mladším dětem moc líbilo. A kdo z rodičů chtěl, mohl si změřit pH deště a podívat se do meteorologické budky. Přišlo mi to hodně zajímavé." "

5. Co by vás nejvíce přitáhlo ke spolupráci se školou v environmentální výchově?

Tato otázka byla již částečně zodpovězena při otázce 2. Nejvíce by je přitáhlo to, kdyby si škola konkrétně o něco řekla nebo kdyby to dalo šanci dítěti nějak vyniknout („šplhnout si“).

Co by vás nejvíce přitáhlo ke spolupráci se školou v environmentální výchově?

Respondent - 3 : „Možná, kdyby nám škola zařídila exkurzi do zajímavých míst, kam s normálně jen tak s rodinou nedostanu. “

Máte nějaký příklad takové exkurze, kam by měla být ?

Respondent - 3 : „ Ajeje, nic mě nenapadá, ale určitě by byla výhoda, kdyby to bylo pn celou rodinu zdarma. Jenže na to škola mít nikdy nebude. “

Co by vás nejvíce přitáhlo ke spolupráci se školou v environmentální výchově?

Respondent -15: „ Nejspíš by mě přitáhla nějaká soutěž o hodnotné ceny, třeba v nějakém sběru, ale aby to nestálo moc práce a doma nezabíralo místo. A nebo hezké paní učitelky, smích.“

Žena, **respondentka - 16**, odhaduji kolem 40 let, vstřícná paní, která ovšem hodně pospíchala **Co by vás nejvíce přitáhlo ke spolupráci se školou v environmentální výchově?**

Respondentka -16 : „ Náš mladší má moc milou paní učitelku, nejde mu moc dobře číst a ani psát, má dyslexii, ale paní učitelka najde vždy něco, za co ho může pochválit jinde. Právě třeba kuli sběru papíru ho moc chválila, jak hlavně on zajistil třídu 2. místo na škole. Tohle mě jako rodiče přitáhne ke spolupráci, když si náš kluk může polepsit reputaci.“

6. Myslíte si, že je dnes environmentální výchova na školách důležitá? Domníváte se, že by se měla doplňovat s environmentální výchovou v rodině? Nebo stačí environmentálně vychovávat jen ve škole?

Hodně rodičů se domnívá, že vlastně environmentálně - ekologicky své děti doma vychovávají, že učí děti šetřit vodou, zhasínat po sobě, že doma třídí odpad. Až na 3 výjimky se rodiče vesměs domnívali, že pro dnešek je asi environmentální výchova důležitá, ale že by se jí měla více zabývat škola, než rodiče s dětmi doma, ale že by samozřejmě i doma měli být děti vedeni k šetrnosti.

Respondent - 18, muž, kolem 50 let, tento člověk mě ničím nezaujal, choval se odměřeně, ale neodmítl spolupracovat. Byl to jeden z těch, který se přesvědčoval, že to nebudu zveřejňovat na škole a chtěl vidět, zda si píše, co opravdu říkal.

Myslíte si, že je dnes environmentální výchova na školách důležitá?

Respondent - 18 „*Co si budem namlouvat, důležité téma to je, ale škola má na něj přecejnom více času a lidí.* ”

Žena, odhaduji okolo 30, možná dokonce vrstevnice, velmi moderně oblečená a sestříhané melírované vlasy, **respondentka - 7**. Domnívám se, že jí ekologie jako věda nebyla cizí. **Myslíte si, že je dnes environmentální výchova na školách důležitá?**

Respondent - 7 : *Nejlepší je, když je každá i environmentální výchova praktická, když jen neslyší poučování, ale taky něco ve škole zkoušej a dělaj. To je podle mě důležité, když třeba každá třída vysadí svůj strom na školním pozemku a musí se o něj celý rok starat.* ”

Dobře, děkuji za zajímavý názor. A myslíte si, že by škola měla v environmentální výchově spolupracovat s rodinou a naopak?

Respondent - 7 „*Vždyť ale oni, aspoň podle mě, nemusí vyloženě spolupracovat, stačí, když se budou doplňovat.* ”

Jak se tedy podle Vás mohou - mají doplňovat?

Respondent -7 : „*No, že třeba ve škole uslyší věci jako doma a budou třeba taky třídít odpad.*”

Vím, že Vás již zdržují, ale co si mohu představit, že děti budou podobného či stejného slyšet ve škole i doma?

Respondent - 7 : *„Já hned teď nevím, třeba aby nevyhazovali odpadky v lese a nelámali větve stromů a šetřili vodou, no, něco podobného. “*

Tady se mi zdály odpovědi trochu v rozporu. Nejprve se respondentka - 7 domnívá, že environmentální výchova by měla být zejména praktická, ale pro spolupráci se školou by stačilo, kdyby děti pouze slyšeli doma a ve škole podobné informace.

Myslíte si, že je dnes environmentální výchova na školách důležitá? Domníváte se, že by se měla doplňovat s environmentální výchovou v rodině?

Respondent 20 : *„Ano, dneska je důležité děti takhle vychovávat a pořád a všude, nejen doma a ve škole, ano, určitě by všichni na tom měli spolupracovat. Mně se teď líbí, že je to zařazený do všech předmětů, jen ať tím pěkně nasáknou. Když to byl samostatný předmět na střední nebo vysoké, byla to nuda a zbytečný čas, ještě to otrávil i ty, kteří něco dělat prakticky chtěli, včetně mě. Ale myslím, že by do toho škola měla vnést více praktických prvků, opravdu na pár dní ty děti vyhnat z lavic do lesa a hor něco dělat. Dřív se jezdilo na chmel, tak proč by teď nemohli jezdit pomáhat třeba ochranářům? “*

Shrnutí rozhovorů s rodiči : Rodiče mají představu, jakých témat se environmentální výchova týká a považují environmentální výchovu dnes za důležitou, ale ne více, než třeba výchovu ke zdraví aj. Rodiče jsou vesměs ochotni se účastnit akcí, které by škola v rámci environmentální výchovy pořádala. Rodiče by nejvíce ke spolupráci se školou v environmentální výchově přilákala právě nějaká zajímavá akce pro veřejnost (rodiče), pořádaná školou, dále nabídky zajímavých exkurzí, soutěže pro celou rodinu nebo jen možnost, že jejich dítě může v tomto ohledu získat pozitivní hodnocení od učitelů. Nejdůležitější ale pro rodiče je, aby si škola sama řekla o spolupráci v tomto tématu.

a

3.4.2 Otázky k řízenému rozhovoru s učiteli

I zde jsem se snažila o rovnoměrný vzorek, tedy 10 mužů a 10 žen, ale bohužel to nakonec dopadlo v tomto ohledu ještě hůř, než u rodičů. Rozhovoru se mi účastnilo 5 mužů a 15 žen. Ale vyvážené to bylo alespoň v tom, že 8 jich bylo z prvního stupně, 8 z druhého stupně a 4 ze střední školy, konkrétně gymnázií. Na rozhovor s učiteli jsem měla více času a někdy jsem měla i pocit, že mají radost, že mě jejich práce a názory zajímají. V řadě případů jsem proto realizovala i rozhovory vedené zcela nedirektivně a nestrukturovaně. Přesto však tato volná vyprávění považuji za velmi přínosná, často jsem je totiž doplňovala dalšími sondážními otázkami. Vždy jsem se opět představila a vysvětlila, proč tento rozhovor dělám. Na konci rozhovoru jsem zas poděkovala. Výhodou bylo, že většinu učitelů jsem zpovídala ve Sdružení TEREZA. Učitele žáky nechali na starost zkušeným lektorům a posadili se u mě v kanceláři. Udělala jsem jim čaj či kávu a rozhovor se dostával do roviny neformálního vyprávění a povídání. Velmi rychle zmizel ostych a byly rozhovory, ve kterých jsme setrvali klidně i 2 hodiny. Proto tyto otázky ani nejsou číslované, protože někdy učitelé sami velmi rozpovídali, předběhli mě a odpověděli na další otázky, kterou jsem měla v úmyslu položit. Proto příkládám jen kostru rozhovoru a oblasti, kterých jsem se snažila při rozhovoru držet.

a) Je dnes podle Vás průřezové téma environmentální výchova důležité? Proč?

b) Pomáhají Vám rodiče s naplněním průřezového tématu environmentální výchovy?

c) Pořádá vaše škola akce pro veřejnost? Jaké? Prezентují se tam nějak environmentální témata? Proč ano či proč ne? Jak se prezentují?

d) Spolupracujete s nějakou jinou organizací, jiným subjektem na environmentální výchově? (Jak? Proč? Co Vám to přináší? Jakou máte s touto spoluprací zkušenost? Pracujete se školou na nějakých ekologických projektech či dlouhodobých programech?)

e) Kde a jaké cítíte největší překážky v naplnění průřezového tématu environmentální výchova?

a

f) Jak se zavedením ŠVP změnila vaše výuka nejen v environmentální oblasti?

a) Je dnes podle Vás průřezové téma environmentální výchova důležité? Proč?

Odpověď zněla vždy ano, ale asi jsem měla dát škálu jak moc důležitá. Někteří si myslí, že velmi, že se dá díky ní učit v souvislostech a na příkladech ze života dětí a dá se v ni dělat mnoho praktického, co děti poté k učení zmotivuje či je láká zjistit víc. Jiní jí sice považují za důležitou, ale to, aby uměli děti kriticky myslet, znali jazyky a prodělali drogovou prevenci, učily se být správným občanem aj. považují za důležitější. Tyto dva tábory jsou vyrovnané a tak se domnívám, že pokud bych zjišťovala odpovědi jinou formou než rozhovorem, např. dotazníkem, zvolila bych zde škálu a ptala bych se: Jak je podle Vás dnes důležitá environmentální výchova? Za nejdůležitější či naopak nejméně důležitou jí ale nepovažuje nikdo.

Učitelka - 4 (50 let, učí na 2. stupni, aprobační biologie - chemie)

Je podle Vás dnes průřezové téma environmentální výchova důležité a proč?

Učitelka -4: „ Dnes je environmentální výchova důležitější než kdyjindy. Jen třeba jako důvod, jak si obhájit na škole časovou dotaci hodin na biologii a chemii, zejména pak hodiny na laboratorní práci. Děti dnes sice ví, že se prostředí kolem znečišťuje a ničí, ale neví čím, neznají souvislosti mezi znečištěním a kvalitou jejich života, neznají možnosti, jak se přizpůsobit dnešní situaci a jak se tomu všemu bránit. Bohužel je to i z důvodu, že o to nejeví zájem a vědět to nechtějí, ač by to znát potřebovali. Ale na základní škole je to důležité téma, protože někteří odejdou na střední školy a učiliště, kde se jim těchto informací už nedostane. ”

a

b) Pomáhají Vám rodiče s naplněním průřezového tématu environmentální výchovy? (Jak? Jak často? Z jakého důvodu? Jakou s tím máte zkušenost? Považujete tuto spolupráci za důležitou?) Stojíte o takovou spolupráci?

Učitelka -1 (46 let, učí na 2. stupni, aprobace biologie - zeměpis):

Pomáhají Vám rodiče s naplněním průřezového tématu environmentální výchovy?

Učitelka - 1 : „Dovolte, abych se zasmála., Měnepřijdou rodiče do školy ani na třídní schůzky a kolikrát ani ne na výzvu v žákovské knížce. A když od nich něco chci, tak si připadám jak kdybych to chtěla pro sebe, ne pro jejich „zlatička“. Třeba teď, když měli dát 60 Kč na program sem do TEREZY, bylo to, jako bych vybírala sobě na obědy. Je to drahé a jestli je to nutné, aby sem děti chodily? Přitom, když vidím, za kolik jsou jim ochotni denně koupit svačiny a nebo když děti říkají, kolik dostávají kapesné, tak to prostě nechápu. ”

A stála by jste o

nějakou spolupráci V této Oblasti a k tomuto tématu?

Učitelka -1 :

„ Raději ani ne, myslím, že naše povolání nemá prestiž, kterou by si zasloužilo a když si představím, že mi nakonec nějaký rodič káže, jak a co mám dělat, tak snad raději ne.”

Ale kdyby Vám třeba neradil, jakou konkrétní pomoc by jste přivítala?

Učitelka -1 : „Jsi materiální a finanční, třeba abych měla internet a vlastní počítač v kabinetě, jako má skoro každé dítě doma a rodič v kanceláři. ”

Učitel - 12, (34 let, učí na 2. stupni, aprobace dějepis - anglický jazyk):

Pomáhají Vám rodiče s naplněním průřezového tématu environmentální výchovy?

Učitel - 12 . „Sami od sebe nepomáhají, ale když přes děti o něco poprosím, tak se vždy pár rodičů najde, co je ochotno pomoci. ”

Mohl by jste mi uvést konkrétní příklad nějaké pomoci?

Učitel - 12 : Poškrábal se na bradě a chvíli se díval do jednoho místa stolu. „Ehm, takhle, třeba když jsme chtěli dát na veřejnost informace, o tom jak pracuje naše ekologické praktikum. Jeden z rodičů nám to protlačil jako článek i s fotkou do novin a pár z rodičů nám k tomu navrhli, že zařídí různé exkurze, aby nás v tom podpořili, nebo i spolupráci, že nám v práci přeměří výsledky, co naměřili děti. Dokonce jeden šikovný tatínek nám udělal webovou stránku na internetu. ” „Jsem za tuhle spolupráci rád a

myslím, že funguje dobře. Ono to baví pak i víc děti, když je berou dospělí vážně a tímto způsobem jejich práci ocení. "

c) Pořádá vaše škola akce pro veřejnost? Jaké? Presentují se tam nějak environmentální témata? Proč ano či proč ne? Jak se prezentují?

Všichni mají občas akci pro veřejnost, přinejmenším den otevřených dveří, pak různé akademie na různá školní výročí, dále trhy Velikonoční, Vánoční - kdy si děti vydělávají prodejem svých výrobků. Samozřejmě chodí rodiče o třídních schůzkách. Některé školy už udělaly rodičům přístupný projektový den. Nejčastěji se environmentální témata prezentují na nástěnkách a výstavkách (ať už fotky zainteresovaných dětí nebo jejich výrobky). Většinou prezentují ale jiné věci, co děti konkrétně umí a znají a rodiče to dokáží snadno posoudit. Na zjevné rodiče slyší lépe, proto environmentální výchova nedostává tolik prostoru, jako jiné. To že dítě umí na flétnu je pro rodiče poutavější, než že dítě zná například mraky na obloze a umí je pojmenovat, či dokáže vysvětlit, proč nám na hlavu padá kyselý déšť.

Dvě učitelky mi potvrdily, že jejich školy pořádají pro veřejnost Den Země a to většinou ve spolupráci s organizacemi z neziskové sféry, ale fincováno je to díky městským úřadům.

Učitelka - 16 (42 let, učí na 2. stupni, aprobace biologie - tělesná výchova)

Pořádá vaše škola nějaké akce pro rodiče a veřejnost s ekologickou tematikou?

Učitelka - 16 : „ My budeme letos už po 6. pořádat Den Země. Žáci se na tento den pečlivě chystají už 2 měsíce předem. Vždy si škola půjčí sál místního kulturního domu, abychom nemuseli spoléhat na dubnové počasí. Žáci mají za úkol si připravit po třídách nebo ročnicích stanoviště a informační stánky s různou ekologickou tematikou nebo k ekologickému problému a vymyslet hravou formu, jak o něm budou rodiče a veřejnost informovat. Většinou vymýšlí nějaké soutěže (třídění odpadu na čas, nakreslit obrázek pro Zemi, módní přehlídka lesních skřítků, hudba na nástroje z přírodnin ...). Třídní učitelé si za svou třídu berou záštitu. Žákům už ani moc neradíme, jako na začátku, oni sami si na to přijdou. Pak je velká porada v tělocvičně, co kdo bude mít, aby se nikdo neopakoval a aby se neopakovalo vše z minulých let. Přípravu žáci ladí o přestávkách, ti mladší a zapálení po vyučování v družinách a před termínem většinou obětujeme i nějaké hodiny z výuky. ”

d) Spolupracujete s nějakou jinou organizací, jiným subjektem na environmentální výchově? (Jak? Proč? Co Vám to přináší? Jakou máte s touto spoluprací zkušenost? Pracujete se školou na nějakých ekologických projektech či dlouhodobých programech?)

U této otázky jsem byla mile překvapena, všichni spolupracují s jinými subjekty a organizacemi. Často uváděli magistrát, obecní zastupitele, městské úřady nebo jiné školy i v zahraničí, Lesy České republiky a další. Jmenovali hned i několik neziskových organizací (Toulcův dvůr, ekocentrum Podhoubí, Sdružení TEREZA, M.R.K.E.V., Divizna, Děti Země, Greenpeace, Člověk v tísni, Pavučina) a několikrát byla zmíněna Zoologická zahrada.

Spolupráce bývá na různých úrovních:

Chodí s dětmi na krátkodobé programy, přednášky a besedy

Jsou přihlášení se třídou nebo jako škola do dlouhodobých programů a projektů

Využívají materiály těchto organizací ve výuce

Účastní se různých seminářů, které tyto organizace pořádají pro učitele a veřejnost

Spolupracují na grantech

Pracují jako pilotní školy v některých dlouhodobých programech a projektech

Využívají aktuální informace, které tyto organizace zpracovávají a občas využívají i odkazy na další zdroje informací a kontakty, získané těmito organizacemi

S tímto typem spolupráce mají vždy dobrou zkušenost, co se týče organizací, občas mají ale horší, co se týče podpory jejich školy a kolegů, Stává se jim i to, že přichází neočekávané a nepříznivé reakce od rodičů. Někteří by přivítali, kdyby nemuseli se třídou jezdit do těchto organizací, ale lidé z těchto organizací by přijel za nimi do škol. Vesměs všichni chválí materiály, které od těchto organizací dostávají a hlavně jsou všichni spokojeni s otevřeností lidí z neziskového sektoru. Chválí i krátkodobé (2 - 3hodinové) programy, jako promyšlené a s výbornými pomůckami provedené programy, na které většinou navazují se svou výukou nebo naopak tyto

programy používají jako shrnutí některého z tematických celků. Jako problém vnímají časovou náročnost (s dojížděním na program to stojí celý den a to znamená uvolnit děti z výuky i jiným kolegům).

Učitel - 3, (43 let, učí na gymnáziu, aprobace biologie - tělesná výchova)... jeho škola spolupracuje se Sdružením TEREZA ..."

Spolupracujete s nějakou jinou organizací, jiným subjektem na environmentální výchově?

Učitel - 3 : „*Celá škola jsem se zapojily do mezinárodního projektu Ekoškola. Děti ten projekt baví, připadají si hrozně důležití, když mohou mluvit do provozních věcí školy, dělat audity a plány s opatřeními. Dokonce kontrolují kantory v kabinetě, jestli třídí odpad. Jsou více samostatní, jestli se to takhle dá říci. A víc se zajímají o dění ve škole.* "...

Učitelka - 8 (28 let, učí na 2. stupni, aprobace biologie) ... spolupracují se Sdružením TEREZA a s obecním úřadem.

Spolupracujete s nějakou jinou organizací, jiným subjektem na environmentální výchově?

„ Učitelka - 8 : *Jak paní Černá dobře víte, my jsme se s celou školou zapojily do vámi vedeného projektu Nebojme se odpadů.* "

Proč jste se zapojili právě do tohoto projektu?

Učitelka - 8 : „*Protože nás nejvíce oslovil svými požadavky a délkou trvání. Nechtěla jsem nás hlásit na delší dobu, protože mám jako třídní devátáky, tak jsem chtěla, aby se taky ještě mohli zcela zapojit. A nemohu říci, co bude za rok, ani by to ty děti nebavilo déle. Chtěli jsme nějaký projekt prostě zkusit, jak nám to půjde a podle toho, jak nás to bude bavit, tak buď v nějakém podobném projektu pokračovat, nebo si vybrat jiný a nebo to prostě nedělat.* " **Říkala jste, že kromě délkou , tedy jeden školní rok, Vás zaujaly i požadavky tohoto projektu, jaké konkrétně, vyjmenujte mi prosím některé?**

a

Učitelka - 8 : „*Nežádala jste žádné zkušenosti, nemusela jsem chodit na sáhodlouhé semináře, jak kdy a co odevzdávat a vyplňovat. Dále bylo jedno, kolik dětí bude*

v projektu pracovat. Velmi se mi pak líbil Váš program Třídí vaše třída, na který sem v rámci projektu děti mohly chodit, hodně si toho zkusily a pro mě to byla taky veliká inspirace. Hlavně jsme už ale ve škole odpad třídili, takže nám přišlo dobré to zdokumentovat a prezentovat a třeba něco za to vyhrát. A ještě bych Vám jednou ráda poděkovala za poskytnuté materiály, Zelený balíček a ostatní. Něco z toho používám přímo ve své výuce a udělali jsme s dětmi při vstupu do školy velikou odpadovou nástěnku, aby každý přichozí věděl, že my na škole odpad třídíme. "

e) Kde a jaké cítíte největší překážky v naplnění průřezového tématu environmentální výchova?

Odpovědi zněli např.: nejednoznačné stanovené cíle, kam má environmentální výuka směřovat, nezájem školy a kolegů; za práci navíc po zásluze potrestán; děti ekologickou problematiku nevnímají jako něco, co se jich bezprostředně týká, nebo nebaví je; finance (na zápis do projektů, na pomůcky, na ohodnocení pedagoga - za práci na víc); časová náročnost na přípravu; malá časová dotace ve škole; není čas a síla studovat aktuality a aktuální témata; jazyková bariéra - při kontaktu s jinou školou v cizině či pro studium aktualit na internetu; nemají všichni přístup k počítači s internetem; mají na starost mnoho věcí a průřezových témat najednou; necítí podporu a zájem o svou práci v této oblasti; škola má špatně nastavený školní vzdělávací program....

Učitelka -2,(21 let, učí na 1. stupni)

Kde a jaké cítíte překážky v naplnění průřezového tématu environmentální

výchovy? Učitelka - 2 : „ *Nemám problém s uvolněním dětí na celý den ze školy, ale nemohu s 24 prvňáčky jet sama, to znamená, že musím uprosit buď vychovatelku z družiny nebo někoho z rodičů, aby jel se mnou. Ale veškerá zodpovědnost je na mně a s těmi špunty cestování přes celou Prahu s přestupováním není zrovna lehké. Ale jak už jsem říkala, máme tyhle programy rádi a dobře se nám pak navazuje ve výuce, děti, jak si to zde mohou i prožít, tak si pak hodně pamatují. To přesvědčilo i naši ředitelku, aby nás sem pouštěla a ponoukla k tomu i jiné kolegyně z 2. stupně. Ze začátku mě jako mladou nezkušenou a novou paní učitelku pouštět nechtěla. Ta nedůvěra byla pochopitelná, ale velmi nepříjemná, bylo těžké si to prosadit. "*

Učitelka - 5 (34 let, učí na 2. stupni, aprobece fyzika - matematika):

Kde a jaké cítíte překážky v naplnění průřezového tématu environmentální

výchovy? Učitelka - 5 : ... " Měla bych svou výuku provázat z biologií a chemiky, ale nikdo nám pořádně nedá k tomu čas, prostory a peníze. Vždyť já buď učím nebo supluju, skoro každou přestávku mám dozor na chodbě nebo jídelně a po večerech opravuje písemky celá má rodina a já píšu přípravy. Kolikrát nevyžebrám ani materiál na pokusy. A má kolegyně z kabinetu, taje v pohodě, ta to má zdůvodněný, málo peněz,

tak žádná práce na víc. Občas si už říkám, proč to vlastně dělám? Když něco chci, tak div neotravuju a kolegyně, že nechce nic, tak mi je ještě dávaná za vzor. "...

a

f) Jak se zavedením ŠVP změnila vaše výuka nejen v environmentální oblasti?

Odpovědi na tuto otázku považuji za velmi důležité a přínosné. Protože právě na ŠVP hodně záleží, jak bude environmentální výchova v budoucnu na školách vypadat. Proto jsem všechny získané odpovědi zde vypsal. Samostatný předmět - oblast environmentální výchova škola většinou nemá, proto jsem položila otázku právě takto, jak se změnila vaše výuka, protože z odpovědí se dá i usoudit, jak se tím změnilo provedení průřezového tématu environmentální výchovy. Odpovědi jsou :

zavedení reflexe; sebehodnocení žáků v rámci biologie

více hledáme s kolegy vhodné strategie, redukuje a promyšleněji strukturujeme věcné učivo (kéž bychom to tak vnímali všichni)

začala jsem používat více různých metod, více hodiny promýšlím, stoupla časová náročnost příprav

snažím se více uplatňovat práci s hodnotícími kritérii

úprava plánů (převedení učiva do celků - tak, aby to bylo výhodnější)

začala jsem více používat evaluaci; různé metody

prozatím nijak převratně

více pracuji a přemýšlím nad přípravami, abych využila učení v souvislostech a našla čas i na zkušenosti žáků a obohacení jejich praxe

zkouším jiné formy práce,

užívám metody R WCT; kooperativní metody

nové nápady, které používám

donutilo mě to nastudovat spoustu literatury k tématu a získala jsem tím mnoho nápadů a her pro praxi se studenty

více papírování

ve výuce se to zatím moc neukázalo, ale donutilo nás to s kolegyněmi táhnout za jeden provaz a dohodnout se, bereme se víc vážně a více máme přehled, co která zrovna učí a jak téma zařadila a jak já můžu třeba navázat

obohatila se o nové metody a formy práce

"

změny k přístupu ve výuce, využití metod kritického myšlení a programu přípravení pro život

*nové metody a formy práce - Myšlenková mapa, INSERT atd.
nemohu posoudit, jsem začínající učitelka
používám aktivity ze seminářů, na které mě škola kuli ŠVP přihlásila
spolupracuji více s neziskovými organizacemi, přihlašuju děti do jejich projektů
a chodíme na jejich programy, mají více času a možností na domyšlení náplně nejen
environmentální výchovy a pomůcek*

Shrnutí rozhovorů s učiteli:

Většina učitelů (se kterými jsem vedla rozhovor) považuje environmentální výchovu za důležitou. Spolupráci s rodiči na tomto průřezovém tématu ale již za tak důležitou nepovažují. Učitelé necítí zájem ze strany rodičů o školu dětí a dění v ní, natož v tématu environmentální výchovy. Učitelé by od rodičů přivítali větší zájem o dění na škole obecně a osobní nasazení rodičů, se na aktivitách školy podílet. Dále by pak učitelé přivítali od rodičů finanční a materiální pomoc a pomoc při zviditelnění školy (pomoc škole s reklamou, zviditelnění v tisku apod.). Pokud učitelé dnes stojí o spolupráci s rodiči, podobá se to spíše konkrétní prosbě o něco. Školy spíše než s rodiči spolupracují na tématech environmentální výchovy s jinými organizacemi. Největší problémy vidí učitelé v rámci environmentální výchově v tom, že nemají dostatek času na kvalitní přípravu, chybí jim zkušenosti a aktuální informace, necítí se být v této oblasti dostatečně teoreticky a prakticky vybaveni a dost často bohužel nevnímají ani podporu od svých kolegů a vedení školy vůbec. Někteří učitelé si i myslí, že dnes se o ekologii mluví téměř všude, takže toto téma necítí jako nutné probírat do hloubky a více se mu věnovat, než tomu bylo doposud. Pomoc rodičů by přivítali spíše v jiných oblastech, než jen pro podporu environmentální výchovy.

4.Závěr

Teoretická část této práce se zaměřovala na environmentální výchovu a její důležitost v rodinách, školách i volném čase. Zabývám se zde i změnami, kterými v současné době prochází české školství v oblasti environmentální výchovy, ale i etickou stránkou environmentální výchovy samotné. V teoretické části jsem uvedla i možnost aplikace domácí ekologie a Ekopedagogova osmera, jako příklad propojovacího mostu k integraci vzájemné podpory školy, rodin a jiných institucí v environmentální výchově.

Jako jeden z problémů této vzájemné integrace vnímám ukazující se nedostatečnou připravenost a podporu učitelů škol a rodin na tuto formu spolupráce. Je otázkou dalších výzkumů a mapování praxe, zjistit kam se forma vzájemné integrace škol a rodin ubírá a jaké další kroky bychom měli uskutečnit, aby jednou úspěšně a zdárně fungovala.

Praktická část práce pojednává o mé vlastní práci, například mapování názorů a chování českých rodin a domácností v oblasti ekologie a trvale udržitelného života, dále třeba uspořádání soutěže pro rodiny a řízených rozhovorech s rodiči a učiteli o environmentální výchově. Environmentální výchova se totiž v současné době stala jedním z důležitých předpokladů pro naplňování strategie udržitelného života, kterou si žádá současný stav naší planety Země. Zjišťovala jsem, jak a jestli si tuto důležitost a nezbytnost environmentální výchovy současné rodiny, školy i některé volnočasové organizace uvědomují a výsledek byl pozitivní, ano, setkala jsem se vždy s více jak polovinou zainteresovaných.

Moje hypotézy se tím pádem **potvrdily** (jak ukazuje průzkumná sonda a řízené rozhovory):

- 1 .Většina současných rodičů byla vychovávána ke kladnému vztahu k přírodě.
- 2.Dnes už více jak polovina českých rodin třídí běžný odpad a považují to za nejsnazší začátek, jak se chovat ekologicky.
- 3.Učitelé mají představu a vědí, jakou konkrétní pomoc by přivítali od rodičů, při naplňování průřezového tématu environmentální výchovy.

^p í e l

1. Zmapovala jsem svým průzkumem a jeho porovnáním s výzkumy zCVVM (centrum výzkumů veřejného mínění) environmentální chování českých domácností. Nahlédla jsem tak do možností environmentální výchovy v rodině a škole.

2. Vytvořila jsem pro školy a rodiny ucelený soupis námětů a doporučených aktivit prohlubujících vztah k environmentálnímu smýšlení na tématu odpadů. Uvádím zde mnou navržený a ozkoušený ekologický výukový program Třídí vaše třída, jako možný způsob osvěty, kterou by mohla škola uskutečnit. Jinak se mi povedly spíše dílčí výstupy. Například jsem vypsala v teoretické části této práce důležité body domácí ekologie. Dále na základě sondy v rodinách, jsem se snažila, (i pro příklad školy) navrhnout soutěž pro rodiny, kterou by mohla škola přilákat rodiny ke spolupráci k problematice životního prostředí.

3. Zjistila jsem pomocí řízených rozhovorů, jak a v čem může rodina a škola při environmentální výchově a osvětě spolupracovat a vzájemně se doplňovat. Nejvíce by je zřejmě propojili společně pořádané akce, exkurze a soutěže. Školy by od rodičů přivítaly zájmu o samotné dění ve škole a děti, dále by učitelé přivítali finanční, materiální i osobní podporu rodičů. Rodiče by zas přitahovalo k environmentální výchově to, kdyby průřezové téma environmentální výchovy dalo možnost podívat se s celou rodinou na zajímavá místa, exkurze a akce, pořádané školou nejlépe zdarma. **A také, aby průřezové téma environmentální výchovy bylo jednou z možností, kde může vyniknout jejich dítě, pokud se mu tak nedaří v běžných předmětech a oblastech.**

*k i j j b ^ j * f i s J i ' ' /*
i i ' z Q

5.Použitá literatura:

1. BRANIS, M. *Základy ekologie a ochrany životního prostředí*. Praha : Informatorium, 2004. ISBN80-86073-52-1
2. ČERVINKA, P. *Životní prostředí České republiky*. Praha: Karolinum, 1999. ISBN 80-7184-726-7
3. CINCERA, J. *Enviromentální výchova: od cílů k prostředkům*. Brno: Paido, 2007. ISBN 978-80-7315-147-8
4. DAŇKOVÁ, L. a kol. *Škola pro život*. Praha: SSEV Pavučina, 2003. ISBN 80-903345-04
5. GORE, A. *Země na misce vah*. Praha: Argo, 1994. ISBN 80-85794-21-7
6. HAJN, V. *Ekologie člověka*. Olomouc: PřF. Univerzita Palackého, 1999. ISBN 80-7067-963-8
7. HORKÁ, H. *Teorie a metodika ekologické výchovy*. Brno: Paido, 1996. ISBN 80-85931-33-8
8. HORKÁ, H. *Výchova pro 21. století*. Brno: PAIDO, 2000. ISBN 80-85931-85-0
9. JARKOLOVÁ, J., PELIKÁN, J. *Ekologický slovník*. Praha : Fortuna, 1999. ISBN 80-7168-644-1
10. JAVNA, J. *50 nápadů pro děti k záchraně Země*. Praha: Český svaz ochránců přírody, 1991.
11. JEMELKA, P. *Úvod do ekologické problematiky*. Brno: Masarykova universita, 1996. ISBN 80-210-1478-4
12. KELLER, J. *Až na dno blahobytu*. Brno: Hnutí Duha, 1993
13. KELLER, J. *Přemýšlení Josefem Vavrouškem*. Praha: G plus G, 1995. 80-901896-1-X
14. KELLER, J., GÁL, F., FRIČ, P. *Hodnoty pro budoucnost*. Praha: G plus G, 1996. ISBN 80-901896-4-4
15. KLEIN, O., BENCKO, V. *Ekologie člověka*. Praha: Univerzita Karlova, 1997. ISBN 80-7184-432-1
16. KOHÁK, E. *Zelená svatozář*. Praha : SLON, 1998. ISBN 80-85850-63-X

- 17, KOLEKTIV AUTORŮ Projektový balíček „*Všeho s mírou aneb praktická výchova pro udržitelnou spotřebu*“. Praha, Sdružení Tereza 2000
- 18 KULICH, J. *Pojetí, rozsah a obsah ekologické výchovy*. In: Environmentální výchova na ZŠ a SŠ - teoretický základ, praktická aplikace (sborník). UK PedF, Centrum ekologického vzdělávání a výchovy. Praha 2001, s. 144-148
- 19 KULICH, J. *Vývoj a trendy ekologické výchovy a jejího kontextu u nás a ve světě*. In: Environmentální výchova na ZŠ a SŠ - teoretický základ, praktická aplikace (sborník). UK PedF, Centrum ekologického vzdělávání a výchovy. **Praha 2001, s. 138-143**
- 20 LEDVINOVÁ, J. *Výchova pro budoucnost. Cesty ekologické výchovy*. Praha :MŽP ČR;01/9 ZO ČSOP TEREZA, 1992. ISBN 80-85368-20-X
- 21 MACHAL, A. *Průvodce praktickou ekologickou výchovou*. Brno: Rezekvítek, 2000. ISBN 80-902954-0-1
- 22, MACHAL, A. *Průvodce praktickou ekologickou výchovou*. Brno: Rezekvítek, **2000.**
- 23, MÁCHAL, A. *Špetka dobromysle*. Brno: Rezekvítek, 1996.
- 24, MÁCHAL, A., VLAŠÍN, M, SMOLÍKOVÁ, D. *Desatero domácí ekologie*. Brno: Rezekvítek, 2000.
- 25, MOLDAN, B. *Příroda a civilizace*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1997. ISBN 80-04-26434-4
- 26, PIKE, G.; SELBY, D. *Globální výchova*. Praha: Grada, 1994. ISBN 80-85623-98-6
- 27 PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha: **Portál, 2003. ISDN 80-7178-772-8**
- 28, SEYMOR, J. *Zelená planeta*. Praha: **Mladá fronta : Ministerstvo životního prostředí České republiky, 1993. ISBN 80-204-0396-5**
- 29, STORCH, D., MIHULKA, S. *Úvod do současné ekologie*. Praha : Portál, 2000. ISBN80-7178-462-1
- 30, WINTEROVA, L. *Kapitoly z ekologické výchovy*. Liberec : Technická Univerzita, 2004. ISBN 7083-788-8
31. ZIEGLER, V. *Environmentální výchova v teorii a praxi*. Praha: UK PedF, 2004. ISBN 80-7290-153-2

Dokumenty:

Státní program environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty v České republice.
Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2000. ISBN 80-7212-151-0

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. Stařec: Infra, 2005.

ISBN 80-86666-24-7

MÁCHAL, A., ČINČERA, J., DAŇKOVÁ, L., BROUKAL, V. *Ekopedagogovo osmero.* Praha: SSEV Pavučina. 2007

Periodikum:

DLOUHÁ J.: *Environmentální vzdělání v České republice (vývoj po roce 1989).* In *Životné prostredie*, roč. 33, č. 5, s. 255 - 258, 1999.

KULICH, J. *Co jsou a kde se vzala Střediska ekologické výchovy, ekocentra, ekologické poradny.* In *Bedrník*, roč. 4, č. 2, s.12-14. 2006

Elektronické zdroje:

Školní ekologická výchova, [on-line]. Česká informační agentura životního prostředí, 2005. [cit. 22.2.2006]. Dostupné na WWW: <http://www.ceu.cz/edu/evvo/evvo.htm>

Environmentální vzdělávání výchova a osvěta, [on-line], Praha: Ministerstvo životního prostředí České republiky. 2005 [cit. 19.1.2006]. Dostupné na WWW: <http://www.env.cz/AIS/web.nsf/pages/evvo>

Metodický pokyn k environmentálnímu vzdělávání, výchově a osvětě ve školách a školských zařízeních, [on-line] Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR. 2001.

[cit. 15.1.2008]. Dostupné na WWW: http://www.msmt.cz/DOMEK/Default_nsp?ARI=101313&CAI=2701&EXPS=%22ENVIRONMENT%20CD*%22

Jak vidí reformu ředitelé škol? Praha: Česká škola. 2007. [cit. 18.1.2008]. Dostupné na WWW: <http://www.ceskaskola.cz/Ceskaskola/Ar.asp?ARI=104173&CAI=2152>

Co si učitelé a ředitelé myslí o školské reformě?, [on-line] Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR. 2006. [cit. 16.1.2008]. Dostupné na WWW: <http://www.msmt.cz/skolskareforma/co-si-mvsli-ucitele-a-reditele-o-skolske-reforme>

ČINČERA, J. *Směry a proudy environmentální výchovy.*[on-line] Kroměříž: ZO 60/03 Planorbis ČSOP Kroměříž. 2007 [cit. 15.2.2008]. Dostupné na WWW: [http://www.naucnastezka.cz/clanek.asp?id=155&clanek=Smry%20a%20proud%20env ironmentln%20vchovy](http://www.naucnastezka.cz/clanek.asp?id=155&clanek=Smry%20a%20proud%20environmentln%20vchovy)

Platná právní norma: Zákon č. 17/1992 Sb. - Zákon o životním prostředí, [on-line] Praha: Ministerstvo životního prostředí ČR. 2007. [cit.29.2.2008]. Dostupné na WWW: <http://www.env.cz/www/platnalegislativa.nsf/d79c09c54250dfDdcl256e8900296e32/5b17dd457274213ec12572f3002827de?OpenDocument>

O environmentálním vzdělávání, výchově a osvětě, [on-line] Praha: CENIA, česká informační agentura životního prostředí. 2007. [cit.26.1.2008]. Dostupné na WWW: [http://www.cenia.cz/web/www/web-pub2.nsf/\\$pid/MZPMSFGSJ1VT](http://www.cenia.cz/web/www/web-pub2.nsf/$pid/MZPMSFGSJ1VT)

Státní politika životního prostředí České republiky, [on-line] Praha: Ministerstvo životního prostředí ČR. 2007. [cit.28.1.2008]. Dostupné na WWW: [http://www.env.cz/AIS/web-pub.nsf/\\$pid/MZPKHF75RUFX](http://www.env.cz/AIS/web-pub.nsf/$pid/MZPKHF75RUFX)

Standart dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků v environmentálním vzdělávání, výchově a osvětě (EVVO). [on-line] Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR. 2005. [cit. 10.1.2008]. Dostupné na WWW: <http://www.msmt.cz/Files/HTM/JKStandardEVVQleden2005a.htm>

Výukové programy [on-line] Praha: Sdružení TEREZA. 2008. [cit.29.2.2008]. Dostupné na WWW: <http://www.terezanet.cz/programy/>

Program čtením a psaním ke kritickému myšlení, [on-line] Praha: Kritické myšlení o.s.. 2001. [cit.20.2.2008]. Dostupné na WWW: http://www.kritickemysleni.cz/kdoisme_detaily.php

Přílohy

Příloha č. 1

- Dotazník k průzkumné sondě k ekologickému chování českých rodin a domácností.

Příloha č. 2

- Soutěž pro rodiny.

Příloha č. 3

- Ukázky z prací rodin, které se zúčastnily ekologické soutěže pro rodiny.

Příloha č. 4

- Dopis z centra Slunečnice.

Příloha č. 5

- Anotace k ekologickému výukovému programu - Třídí Vaše třída?

Dotazník

Věk: Pohlaví: Místo bydliště (město):

1. Vychovávali Vás rodiče ke kladnému vztahu k přírodě?

ANO NE (hodící se zakroužkujte)

Pokud ano, popište prosím, jak ve vás kladný vztah k přírodě vytvářeli?

Pokud ne, zkuste mi prosím vysvětlit proč?

2. Jak často chodíte / jezdíte ven do přírody?

3. Máte doma nějaké zvíře - „domáciho miláčka“

ANO NE (hodící se zakroužkujte)

4. Věděli byste, jak můžete i Vy (na dálku) něco udělat proti kácení deštných pralesů?

ANO NE (hodící se zakroužkujte)

Pokud ANO, napište mi prosím svůj návrh co dělat

5. Odevzdáváte, třídíte nebezpečný odpad?

vždy často výjimečně nikdy (hodící se zakroužkujte)

6. Třídíte běžný odpad?

vždy často výjimečně nikdy (hodící se zakroužkujte)

7. Šetříte energii a vodou z důvodu ochrany životního prostředí?

vždy často výjimečně nikdy (hodící se zakroužkujte)

8. Řídíte se při nákupu výrobků tím, zda jsou šetrné k životnímu prostředí?

vždy často výjimečně nikdy (hodící se zakroužkujte)

9. Omezujete jízdy autem z důvodů ochrany životního prostředí?

vždy často výjimečně nikdy (hodící se zakroužkujte)

10. Máte-li zahradu a pěstujete-li na ní své ovoce, zeleninu aj. produkty, čím hnojíte?

11. Zamysleli jste se někdy nad tím, co všechno obsahují vaše prací a čisticí prostředky?

A co to znamená pro přírodu, tedy i pro Vás?

ANO NE (hodící se zakroužkujte)

TEREZA vyhlašuje novou soutěž pro celou rodinu!

Chcete zjistit, jak šetrně se vaše rodina chová k životnímu prostředí?

Chcete si vyzkoušet, jak silný jste rodinný tým?

Mimo **tří hlavních cen** (pro rodiny s nejvyšším počtem dosažených bodů) vás soutěž obohatí novými myšlenkami a praktickými dovednostmi.

Hlavní ceny:

1. **Balíček „Ruční papír“**, zdarma členství v Klubu TEREZA pro celou rodinu
2. **Balíček „Ptáci“**, zdarma členství v Klubu TEREZA pro 2 členy rodiny
3. **Balíček „Cesta za předky“**, zdarma členství v Klubu TEREZA pro 1 člena rodiny

Pro dalších třicet úspěšných rodin jsou připraveny drobné odměny.

O co vlastně jde?

TEREZA připravila **devět úkolů** ve třech kategoriích:

- **konkrétní akce** (praxe)
- **domácí ekologie** (možná i ušetříte!)
- **vědomosti** (těch není nikdy dost).

Každý splněný úkol bude bodově ohodnocen.

Výsledky svého snažení posílejte na adresu:

Sdružení TEREZA, Haštalská 17, Praha 1, 110
na obálku napište „**SOUTĚŽ pro rodiny**“.

Den uzávěrky soutěže zjistíte v úkolu číslo 9, ale prozradí vám, že spěchat nemusíte.

ato **rodinná soutěž** je součástí **celoroční soutěže Klubu TEREZA**. Pokud budete jako tým
ít v soutěži pokračovat, plnit další úkoly a **soutěžit o zajímavé ceny, staňte se členy Klubu
EREZA** (viz přihláška do Klubu TEREZA). Informace o celoroční soutěži se dozvíte také na
www.terezanet.cz pod odkazem **Klub Tereza**.

'ejeme vám mnoho zábavy a poučení!

iše TEREZA

Více informací: **Monika Černá**
tel: 224816868, monika.cerna@terezanqo.cz

I. Konkrétní akce

Úkol číslo 1 - mezinárodní svátky planety Země (maximální počet bodů 5)

Rodinnou soutěž můžete zahájit velmi příjemně - zúčastněte se kdekoliv oslav mezinárodního svátku Dne Země, (Dne životního prostředí, Uklidíme svět...). Pošlete zprávu o tom, co jste viděli, dělali a sami zkusili, co vás zaujalo.

Úkol číslo 2 - TELEVIZE je rozbitá (maximální počet bodů 3)

Zahrajte si doma celá rodina hru TELEVIZE je rozbitá. Napište, jak dlouho vaše rodina vydrží bez dívání se na televizi? Napište, co jste místo toho dělali jiného (jaké jste hráli hry, co zajímavého jste četli nebo zda vám o to víc doma běžel počítač nebo video... atd.)

Úkol číslo 3 - Pomozte přírodě (maximální počet bodů 5)

Vyberte si z následujících činností tu, které se chce vaše rodina společně věnovat. K popisu vaší splněné aktivity přiložte také fotodokumentaci či obrázek.

A - Přispěj na nějaké zvířátko v Zoologické zahradě nebo v záchranné stanici?

B - Zasadte strom, (napište nám, jaký to byl druh a kde jste ho vysadili)

C - Vyčisti kus potoka, lesa nebo parku ve tvém okolí.

II. Domácí ekologie

Úkol číslo 4 - Detektivní pátrání (maximální počet bodů 3)

Zahrajte si společně na detektivy a vypátrejte, při které činnosti se u vás **spotřebuje nejvíce vody**. Napište, která činnost to byla a jaký máte nápad, aby se při této činnosti propříště spotřeba snížila.

Úkol číslo 5 - Kdo šetří, má za tři (maximální počet bodů 3)

Vytvořte doma společně plakát, cedulku na lednici a nebo upozornění na ichránku. Hotové dílko nám pošlete.

^ - Plakát, který vtipnou a originální formou upozorní, kde všude můžete doma šetřit energii.

B - Cedulku na lednici, která vás vždy vtipně upozorní, že není dobré, aby byla dlouho otevřená

C - Upozornění na schránku, aby každý věděl, že o letáky nestojíte.

Úkol číslo 6 - Ekologicky nákup (maximální počet bodů 3).

Pošlete nám **1 účtenku** vašeho běžného nákupu a napište nám, v jakých obalech jsou jednotlivé výrobky, zda by se dalo předejít plýtvání použitého materiálu, zda všechny obaly jsou vámi doma tříděny, jak dalekou cestu k nám urazilo vámi vybrané ovoce. V čem jste si domů nákup donesly? Sami zhodnoťte, zda by se dal Váš běžný nákup udělat i šetrněji k životnímu prostředí.

III. Vědomosti

Úkol číslo 7- V ohrožení (maximální počet bodů 2)

Najděte a vypište **5 našich ohrožených druhů rostlin a 5 ohrožených druhů zvířat.**

Úkol číslo 8 - Bába kořenářka (maximální počet bodů 3)

Vylisujte list nebo jinou část jakékoli **léčivé rostliny**, pošlete nám ji a popište její léčivé účinky, kdy a jak se dá použít jako podpora při léčení, kde rostlinu najdeme a kdy sbírat její léčivou část.

Úkol číslo 9- Křížovka (maximální počet bodů 5)

Vyplňte tajenku a dovíte se, **do kdy** nám máte **poslat vaši zprávu o tom, co všechno a jak jste zvládli.** Křížovka je opravdu těžká. Pokud si nebudete vědět rady, pomůže vám skoro každá kniha o ekologii či přírodě.

1. Soubor veškerých faktorů, které určitý organismus využívá, v nichž žije, roste a rozmnožuje se, se nazývají životní...2. Jak se nazývá skupina jedinců jednoho druhu, kteří žijí (rostou) v určité době a na určitém místě. Tito jedinci spolu přicházejí do mnoha kontaktů (např. při rozmnožování)...3. Člověk rozšiřuje vědomě i nevědomě po celé zemi různé nepůvodní druhy. Např. v ČR je to mandelinka bramborová, bolševník aj. Jak se zavlečení cizích druhů říká? 4. Společensva, ve kterých se vyvinuly látkové a energetické vazby, nemohou existovat bez sluneční energie a bez dalších faktorů prostředí (vody, půdy apod.) Souhrn živých a neživých složek, které se vyskytují v určité době a v určitém prostoru a mezi nimiž dochází ke koloběhu látek a toku energie, se nazývá...5. Jde o severní oblast Sibiře, Kanady a Aljašky porostlé především jehličnatými lesy. Teplota vystupuje nad bod mrazu jen tři až čtyři měsíce v roce.

Častá jsou zde rašeliniště. O jakou oblast jde? ...6. Zakázané, dříve používané jako pohánědlo ve sprejích a u lednic. Bohužel významně pomohly ke vzniku ozónové díry. O jaké plyny se jedná? ...

7. Vlivy neživé přírody, tj. fyzikální a chemické, jsou vlivy ...8. Pevné a vzájemně prospěšné soužití dvou druhů organismů se nazývá? Např. u lišejníků? 9. Čím více . . . rostlin a živočichů, tím více vazeb a tím lépe využita energie v potravních řetězcích.

Zdroj: Martin Braniš - „Základy ekologie a ochrany životního prostředí“ (vydalo Informatorum 2004)

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- 6
- 7
- 8
- 9

Ukázky z prací rodin, které se zúčastnili soutěže pro rodiny.

Úkol číslo 3 - Pomozte přírodě

a) Záchraná stanice v Buchlovicích - v zámeckém parku

Jednoho krásného dne jsme se vypravili do záchrané stanice v Buchlovicích. Mají zde převážně ptáky, ale našla jsem zde i jednoho smečka. Z ptáků jsme zde našli: dravce (orel skalní, roroh velký, káně lesní, včelojed lesní...), pěvce (krkavce, kteří na nás mluvili „Karle“), hrabavé (hejno křepelky), sovy (sovice sněžní, sova pálená, pušтік obecný, kalous ušatý, výr velký), vrubozobé (labuť velká i s mládětem, kachny divoké...), měkkozobé (hejno holubů). Také jsme našli kasičku, do které jsme přispěli menší částkou.

b) Zasadili jsme jalovec u ZŠ Svatobořice-Mistřín. Pečujeme trvale o předzahrádku - veřejné prostranství před naším domem, dále o „břeh“ z betonových tvárnic ve školním areálu osadili jsme ho netřeskem.

c) Vyčistili jsme jako každý rok „Skokanovu studánku“. Prohloubili jsme její odtok a podél jejich břehů jsme dali menší klády. Všude jsme hledali „našeho“ skokana, ale marně...Až najednou „hop“ a skokan vyskočil z listí, měli jsme obrovskou radost, že žije.

Úkol číslo 6 - Ekologický nákup

Nákup

1. sáčky na ovoce, zeleninu a pečivo si většinou nosíme z domu
2. balené pečivo nekupujeme
3. tvrdý sýr si necháváme nakrájet - obalů je méně, než v baleném
4. jogurty kupujeme zásadně v půllitrovém balení
5. polotovary nekupujeme
6. mléko bereme pouze v plastovém sáčku, který, protože je pevný, ještě mnohdy po vymytí využíváme dále «
7. obaly se snažíme už nejméně 12 let třídit-třídíme papír, plasty, plechovky, hliník, textil, kuchyňský odpad /slupky od brambor, zeleniny atd./ odnášíme na kompost.

Nákup nosíme převážně v látkových taškách, nedávno jsem přikoupila ještě jednu Iněnou /je skladná/. Ovoce kupujeme většinou to, které je pro dané roční období typické, takže např. jahody v únoru a hrušky v květnu nás zanechávají naprosto v klidu a to nejen vzhledem k ceně. Osobně se nám vůbec nelíbí to „bezhlavé“, nevhodné a životní prostředí zatěžující převážení zboží z jednoho konce republiky či světa na druhý, takže se snažíme kupovat zboží české, kterého je však v obchodech stále méně.

Ochránci přírody z Odrů Vám za naši přírodu děkují za pomoc při sběru odpadků v Odrách při příležitosti DNE ZEMĚ v sobotu 23. dubna 2005

Cl<<< up
m
rowicHd

Tuto akci finančně podpořilo Město Odry

Organizátoři oslavy Dne Země potvrzují že paní Mgr. Lenka Cerná se svými dětmi - Martinem a Petrou, se aktivně zapojila do této akce a pomohla přírodu v okolí Odrů zbavit odpadků. Za to jí děkujeme

Za organizátory.

< 3 4 , W

Vadl Vám viudypmogn* odpadky? Pojdte s námi oslavit

DEN ZEMĚ sbíráním odpadků v sobotu 23.4.2005

okolo lesních silnic i na jiných místech v Odrách.

PROGRAM:

- > 30 hod. SRAZ na nímétd v Odrách
 - 9.00 - 12.00 hod. sběr odpadků do plastových pytlů kolem silnic
 - po 13. hod. opékání pěrku a další občerstvení ve vyletнім areálu „U Spurného“ v Odních
 - 14.00 - 16.00 hod. hudební poděkování účastníkům akce
- Z tmp*čnoatn/ch důvodů Ji ujimtl d*tl, a mUdtn do 11-11 bt matnil >n
v doprovodu rodičů nebo s/t/lch písemným souhlasem/
Oblečte a obujte » « pracovní a vezměte si s »ebou rukavice (mkMct
Vim mutomé i upu/Ot). Účastníci této akce obdrží / d a m » občerstvení a
pamětní lístek < poděkováním za pomoc přírodě. K hojně účasti Vě » zvu
ochránci přírody, občanské sdružení DIVOUS „myslivci a MěMo Odry
Tuto akci podpořily finančním p/isp4vk* n Město Odry
a mstětidlni odonke prodějny a potrmvtněmi

Úkol číslo 1 - mezinárodní svátky planety Země

a

Varování ledničky

Zavírej muč člověče,
nebo se led rozteče!
Voda po mně poteče!
Peněz budeš dávat víc a víc,
nebo nebudeš mít kam dát nic.
Proto se ke mně chovej hezky,
abych mohla chladit tvoje mlsky!
Tohle je má rada na šetření,
nelekej se, nic to není!

Jnhjfl c-ezKjfi

Úkol číslo 5 - Kdo šetří, má za tři

Úkol číslo 5 – Kdo šetří, má za tři

Suzhodete-li se uspořádat pro vás uspořádat osvětový Den pro rodinu, pošlete si prosbu na adresu: *Střední škola, ul. ...* a požádat vás o propagaci. Vše bychom potřebovali: *...* do 14.3. Díky za pochopení

Čas: 14hod
 Místo: *...
 Počet účastníků: 200 - 250
 Počet stanov: 2
 Náklady za materiál:
 Náklady na dopravu:
 Lektore:
 Propagační materiály
 Odměry - Kvarteto občasného ...*

Jelikož se jedná o rozložení ... *...
 Sluncenice pomáhají ...
 budete potřebovat bilizi ...
 Díky a budeme se těšit na ...
 S přátelským pozdravem za ...*

Vazena pani Cerna,

obracím se na Vas s zadosti o uspořádání osvetoveho ekologického dne pro deti a rodiče v Beroune.

Dsme Materske centrum Slunecnice, o.s. (www.slunecnice.cz) a každoročně květnovou sobotu organizujeme Den pro rodinu, který bychom letos radi pojali jako ekologickou osvětu. Naskytla se nam příležitost ziskat finance z fondu hejtmána Stredoceskeho kraje a rozhodli jsme se Vas, sdružení Tereza, oslovit a pozadat o realizaci programu.

Den pro rodinu pořádáme zpravidla poslední květnovou sobotu na Mestske hore v okoli Medvedaria. Pro představu, tematem lonske akce byla " Zoologická zahrada" . Malých ucastniku ve veku 3 roky az 91et se seslo kolem 200 + doporovod rodicu. Deti na startu dostali kartičku, do ktere ziskavali za kazdy splněny ukol obrázek. Na osmi stanovištích plnili ruzne úkoly. Úkoly jsem uzpůsobovali dle veku deti, jelikož rozpeti je velke. Po splnění všech (u mladsich deti většiny) ukolu ziskali maly dárek. Ake zpravidla trva od 14 - 17hod. Prostredi Mestke hory je prijemne. Dedna se o jakýsi lesopark s dvěma velký i hristi a jednim medvedariem.

V podobném duchu bychom radi udělali i letosni Den pro rodinu s tim rozdilem, ze by se jednalo o jakousi ekologickou osvětu. Deti by se formou hry učili co napr. znamena tridit odpad a jaky to ma smysl. Rodiče se mohou dozvědět neco nového a popr. se inspirovat, odměnou pro deti by byl baliček karet - Kvarteto (sdružení Tereza). Zároveň bychom chtěli vytvorit nejake informační panely a pozadat Vas o propagani materialy.

Rozhodete-li se usporadat pro nas usporadat osvětový Den pro rodinu, pošlete mi prosím návrh rozpočtu a predbeznou napln programu. Vse bychom potrebovali nejpozdeji do 14.3. Dekuji za pochopeni

Cas: 14hod - 17hod
Místo: Městská hora v Beroune
Počet ucastniku 200 - 250
Počet stanovist: 8
Naklady za material:
Naklady na dopravu:
Lektorne
propagační materialy
Odměny - Kvarteto obrázkové 200Ks

Delikoz se jedna o rozsáhlou akci, radi nabidneme pomocnou ruku. V MC Slunecnice pomahaji maminky dobrovolnice, ktere muzeme zapojit Pakliže budete potrebovat blizsi informace, kontaktujte mne.

Dekuji a budeme se tesit na spolupráci
S přátelským pozdravem za MC Slunecnice
Tereza Housková

"

Mateřské centrum Slunečnice
Komunitní centrum
Bezručova 928
266 01 Beroun

URL: www.mcslunecnice.cz
e-mail: info@smcslunecnice.cz
tel.: +429 311 510 541
Marcela Červenková: +420 603 141 700
Gábina Horná Bulková: +420 606 943 745

Anotace ekologického výukového programu :

Třídí vaše třída?

Cíle programu :

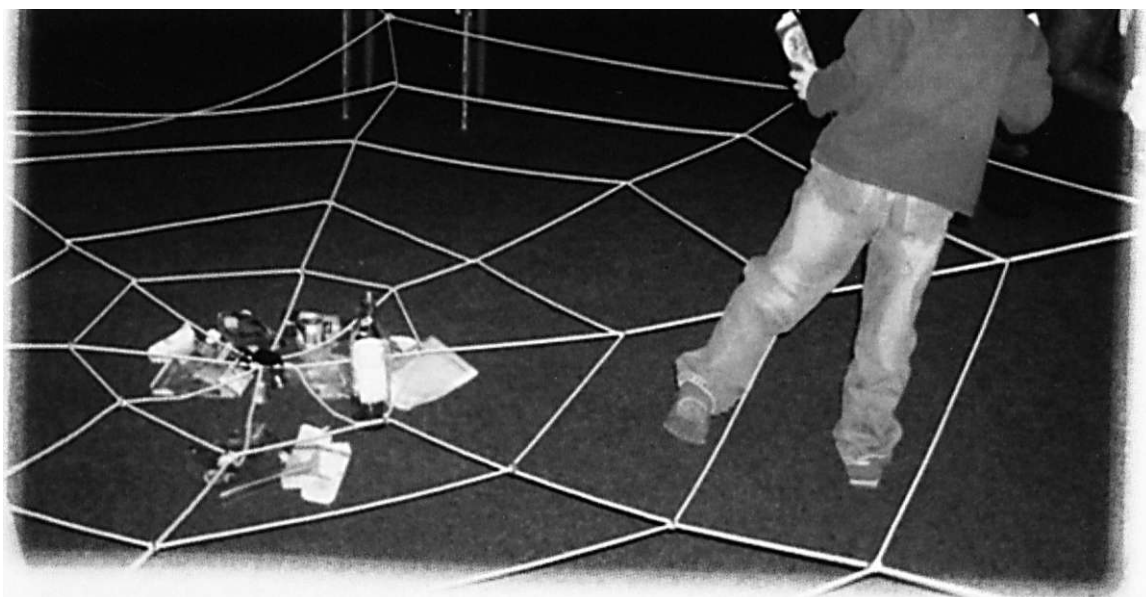
1. Student chápe a je motivován k správnému třídění odpadů, zná důvody proč třídít odpad a umí rozeznat, který odpad do jakého kontejneru patří.
2. Student si uvědomuje nutnost předcházení vzniku odpadů a ví, jak se sám v této prevenci podílet se svou rodinou.
3. Student se orientuje v označeních materiálů, použitých na obalech a zná ekologická značení.

Stručné shrnutí programu: Během programu se děti za pomoci různých aktivit dozví co je to odpad, kolik jakého odpadu vzniká, jaký je systém nakládání s odpadem v okolí jejich bydliště. Zamyslí se, jak se vyvíjelo odpadové hospodářství a problematika odpadů obecně. Dozví se jaké jsou možnosti předcházení vzniku odpadu a také jeho recyklace (na praktických ukázkách). Sami si vyzkouší, co vše lze vytrídít a jak s takovým odpadem naložit. Na závěr programu si děti vyzkouší jednu z forem recyklace a vyrobí si svůj vlastní ruční papír.

Pomůcky: desky s informacemi a mapami, formuláře na testík a „odpadology“, sada obrázků a popisů k historii odpadu, krabice s odpadky a zalaminované „názvy popelnic“, kartičky - laponská moudrost, ekoznačky + kimovka, pomůcky na výrobu ručního papíru, model papírové popelnice, magnetofon a hudba na hru na obchod, modely křížků na hřbitov odpadků,

- 1) **ÚVOD** - Děti sedí v kruhu. Představí se navzájem s lektory. Lektor se na úvod například ptá : Jaké druhy odpadů znáš? Kde máte u domu nejbližší popelnice na tříděný odpad apod.? Lehké otázky na rozjezd. Pokud jsou děti., malé, jde představení např. s dráčkem petíkem (hračka vyrobená z uzávěrů od pet lahví). Je to dobrá motivace, ať si z odpadu udělají vlastního maskota pro svou třídu..

- 1) představení např. s dráčkem petíkem (hračka vyrobená z uzávěrů od pet lahví). Je to dobrá motivace, ať si z odpadu udělají vlastního maskota pro svou třídu..

2) „ODPADOLOGOVÉ” - HRA

Variace „Lovců lidí” - děti hledají kdo ze spolužáků splňuje určitý požadavek (např. třídí doma odpad), čas. limit, na závěr shrnutí a diskuse (co nového se o spolužácích dozvěděli).

Mladší mají problém se čtením, takže se dá zvolit jen 1 otázka a ať zjistí co nejvíce spolužáků apod. Nebo se jen s druhy odpadu seznámí pomocí pavučiny, proleze opatrně do prostřed pavučiny, vybere si 1 druh odpadu, s ním vyleze z pavučiny a zkusí říci, co to je, kdy a kde se s tím setkává a do jakého koše to doma dávají a kam to opravdu asi patří.

3) **BYL ODPAD VŽDY PROBLÉM?** - diskuse: Od kdy si děti myslí, že odpad začal být pro člověka problém? ...

Historie... **hra s obrázky**- Lektor nejprve sestaví časovou osu (starověký Řím,, dnešní doba), poté, pokud jsou dobré děti přiřadí obrázky z dané doby a na závěr různá fakta, která do konkrétního období patří **SHRNUTÍ**- co děti zaujalo, překvapilo?

Jinak může časovou osu udělat lektor, okomentovat jí a děti si stoupnou na ose tam, kde si myslí, že začal být odpad problémem.

OSADY PRVNÍCH ZEMĚDĚLCŮ

3.000 let před naším letopočtem

osídlení velmi roztroušené - málo odpadu - první smetiště se zbytky kostí, střepů, popele

SLOVANSKÁ HRADIŠTĚ 9. století

- 3 opevněná hradiště na území dnešní Prahy (v Šárce, v Butovicích a v poloze „Zámka“ v Bohnicích)
- odpadní jámy s převahou přírodních materiálů a často se zbytky keramických střepů

STAROVĚKÝ ŘÍM- hygiena a vše co s ní souvisí je na vysoké úrovni 753 před naším letopočtem - 476 našeho letopočtu

- kamenné kanály, kanalizace a splachovací záchody, ve městech pevné odpady v žumpách
- úklidové čety pro koloseum

STŘEDOVĚKÉ MĚSTO

12.-14. Století

- na ulicích měst byly hromady hnoje vyvezené z chlívků a záchodů, v hromadách se hrabal volně **pobíhající dobytek a drůbež**
- nečistota a špatná hygiena ve městech byly příčinou hromadných onemocnění, např. mor
- v roce 1407 byl vydán zákaz vylévání nočníků z oken do ulic, ale zdá se, že nejméně po dvě další století se nerespektoval

SOUČASNOST

a

18 stol. Až dodnes

- koncem 18. století se nejvyšší purkrabí Karel Chotek zasloužil o první kanalizace a zavedl přesypné nádoby na odpad

koncem 18. století se nejvyšší purkrabí Karel Chotek zasloužil o první kanalizace a zavedl přesypné nádoby na odpad

ještě v 2. polovině 19. století byly přímo v centru Prahy ustájeny stovky koní

(pro poštovní, hasičské i soukromé vozy a pro tramvaje)

70. léta 18. století - první spalovna na světě - Anglie

Pozn.: u nás první spalovna 1911 v Brně, první říz. Skládka v Anglii před 60 lety

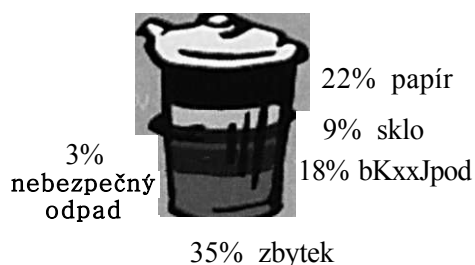
JAKÝ ODPAD PRODUKUJEME - Brainstorming

(kdo co v poslední době vyhodil,...)

AKTIVITA - odhad, kolik odpadu vyprodukuje (Každý z nás vyhodí za rok asi 150 - 200 kg odpadů. Pokud však odpady už doma třídíte a dáváte je do barevných kontejnerů, umožníte tak recyklaci více než třetiny tohoto množství. Za rok tak můžete vytřídit až 30 kg papíru, 25 kg plastů, 15 kg skla.)

Popelnice - odhad - děti vyznačí na papírovém modelu popelnice, kolik si myslí, že je jakého odpadu vyprodukují. Není to na objem, ale na váhu v kg, proto se možná procento plastů zdá malé.

Příklady : denní produkce komunálního odpadu v ČR zaplní každý den 2 fotbalová hřiště do výšky skoro 3. metrů. Pokud bychom rozprostřeli odpad ve vrstvě 1 cm a více, pokryl by za 10 let celou ČR.

Co můžeme ovlivnit? *Přímo - komunální odpad- to co vyprodukuje my*

Vymysli jak můžeš předejít vzniku odpadu? (nosit si plátěné tašky, vratné lahve, nechávat igelitové pytlíky na více použití atd.), shrnout a pochválit © nápady

5) POPELNICE

Třídění odpadu, který je vysypán uprostřed místnosti do jednotlivých „popelnic“-kartičky s nápisy (barevné sklo, papír, plast apod.), které leží okolo vysypaného odpadu.

Když je vše postupně vytříděno - diskuse : co se děje s jednotlivými druhy odpadu? Co se dělá splasty, hliníkem, papírem? ... ukázky výrobků vyrobených z vytříděného odpadu, např.: flísová bunda, zatravňovací dlaždice, podložka pod myš, nástěnka z tetrapaku aj.

Dále pokračuje diskuse, co se děje se směsným odpadem? Jak probíhá spalování, skládkování, výhody a nevýhody těchto metod.

6) AKTIVITA: soutěž ve skupinkách – PET - LAHVE

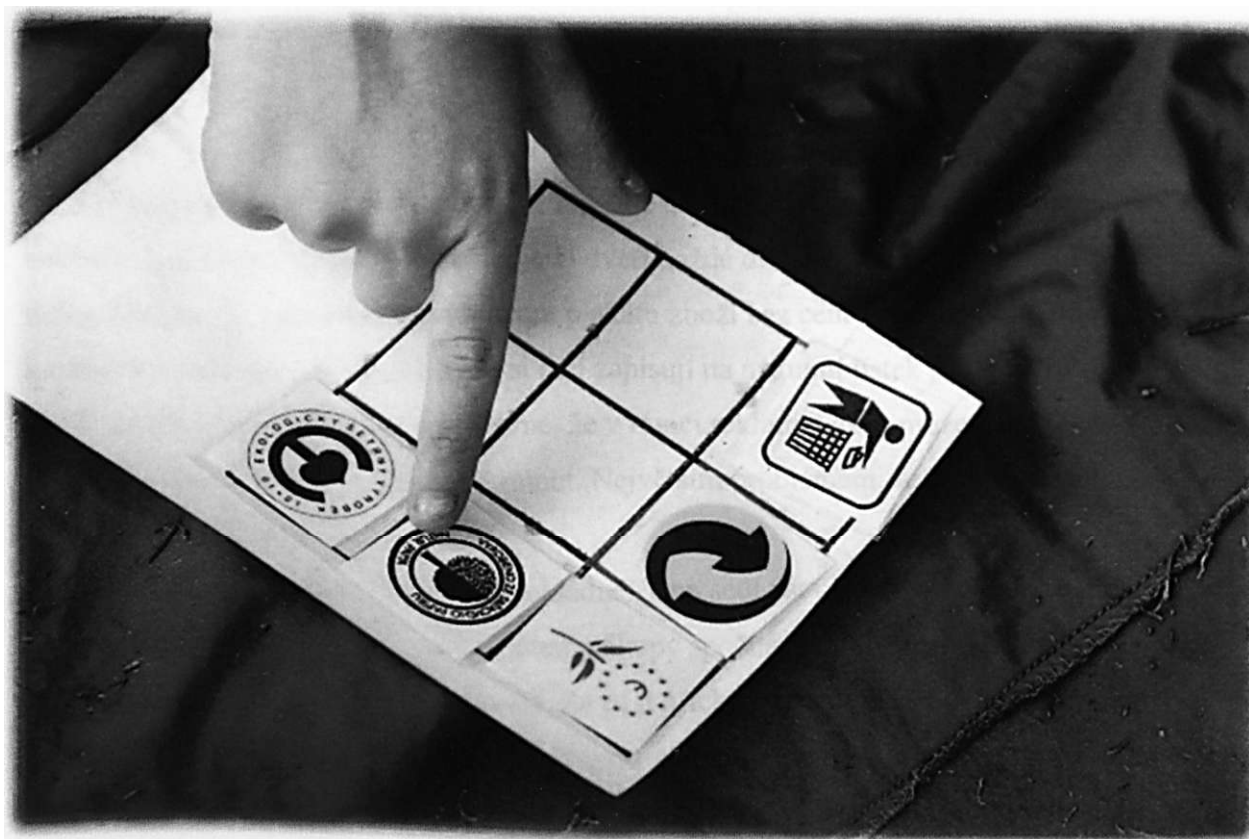
Rozdělíme děti na dvě skupiny. Na povel mají děti v časovém limitu např. 30s naplnit daný kontejner co nejvíce petlahvemi, které jsou před tím někde v učebně na hromadě, nebo rozmístěné. Studenti by měli sami dospět k tomu, že pokud láhve sešlapou, vejde

se do popelnice lahví více. Shrnutí, proč je důležité petláhve (před vyhozením do polenice) sešlapat?

7) HRAEKOZNAČKY

Na papírovou síť se rozloží karty s ekoznačkami a překryjí se např. velkým šátkem. Děti se rozdělí do 3 skupinek a vysvětlí se jim pravidla. Na dobu 10 vteřin se síť odhalí a poté děti dostanou malou verzi sítě a mají na ni rozložit kartičky s obrázky ekoznaček, které mají k dispozici. Na závěr postupně vysvětlujeme, co která značka znamená a kde ji najdeme (ptáme se, které znají a kde se s nimi mohou setkat).

Vysvětlit co je a co není ekoznačka, kterými se určitě můžeme řídit, které jsou naopak matoucí...

8) HRA LAPONSKÁ MOUDROST

Děti se rozdělí do 2-3 skupin podle počtu a jejich úkolem je sestavit lap. moudrost (Kartičky připraví předem lektor na dvorek, 2. učebny, na chodbu apod.) Děti běhají štafetu, vždy jeden hráč nalezne kartičku, zapamatuje si slovo a číslo a běží ho nadiktovat své skupině, pak teprve vybíhá ze skupiny další dítě. Každá se skupina se

„Neber si všechno, využij vše, co si vezmeš, vezmi si jen to, co opravdu potřebuješ“-
řešení

9) HRA NA OBCHOD

Záměrem hry je ukázat dětem, že si neuvědomujeme, jak pod vlivem reklamy a současných módních trendů poškozujeme nákupem atraktivního zboží životní prostředí různých zemí. Jak vzrostou ceny jednotlivých výrobků, když do nich započteme veškerý odpad na životní prostředí. Naučme děti přemýšlet a hledat široké souvislosti jevů okolo nás.

Co si připravíme: oba přiložené plakáty, nákupní lístky, tužky, kalkulačku pro pokladníka, magnetofon s nahrávkou náladové hudby vytvářející iluzi obchodního domu.

Pravidla:

Improvizujeme velké nákupní centrum. Pozveme děti do místnosti, kde zní nevtíravá hudba, v čase okolo Vánoc třeba koledy. U dveří každé dítě dostane nákupní lístek a tužku. Děti věnují pozornost vyvěšenému plakátu zboží bez cen. Všechny pobízíme k nákupům. Nákupy probíhají tak, že si děti zapisují na nákupní lístek počet a druh zboží, které chtějí koupit. Dětem sdělíme, že v rámci reklamní akce může každý utratit 2 000 Kč. Tato fáze trvá cca 10 - 15 minut. Největším problémem, se kterým se děti musí vyrovnat, je to, že neznají ceny.

Pak vyzveme děti, aby se dostavily k pokladně. Tam sedí zasvěcený pokladník (učitel nebo schopný žák), který zná ceny a dětem nákupy spočítá. Přitom se ptá dětí, jakým způsobem do supermarketu přicestovaly. Za pěší příchod odečte od celkové částky za nákup 100 Kč, za příjezd na kole 50 Kč. Doprava MHD nestojí nic a za příjezd vlastním autem se připočítá 100 Kč. Dále je každý zákazník tázán, zda chce igelitovou tašku. Za tu se připočte k ceně ještě 50 Kč. Tak pokladník spočítá všechny nebo jen vybrané účtenky a pak se vyvěsí plakát s cenami, kde jsou připsány dopady výrobků na životní prostředí.

Hodnocení je samozřejmě pouze jednostranné, je třeba se oprostít od jiných hledisek, než jsou dopady na životní prostředí.

snaží sestavit větu co nejdříve. Zkusí si připravit i vysvětlení, co nám tato laponská moudrost říká.

Lepší než jeden pokladník je, když si účtenky mezi sebou vymění a pak projdeme ceník společně a oni kamarádům sčítají cenu. Je taky dobré, neřít se 2000Kč, ale a't si vyberou jen 3 věci, které by z toho opravdu chtěly. Časově úspornější varianta.

Hra by měla končit diskusí o ovlivnění zákaznickova vkusu reklamou, o spotřebním stylu života, o tom, že člověk má hledat vždy širší souvislosti jevů okolo nás.

Hra byla převzata z odborné literatury, původními autory jsou Garry Randolf a Topí Pigula.

10) HRA - HŘBITOV ODPADKŮ

(„zmínit, že o velikosti hřbitova rozhodujeme už při nakupování“)

Hra se zabývá rozkladem odpadových materiálů v půdě. Obsahuje dvě sady kartiček, na jedné jsou vypsány druhy odpadu, na druhé jsou uvedeny přibližné doby rozpadu těchto druhů odpadků v půdě. Čas je pouze orientační, je zde vyznačen spíše časový interval, protože v půdě je mnoho faktorů ovlivňujících dobu rozpadu. Je to především teplota, vlhkost, počet mikroorganismů, druh půdy apod. Obecně platí, že čím je půda teplejší a vlhčí, tím je proces rozkladu rychlejší.

MATERIÁLY:

sklo, igelitová taška, nedopalek cigarety s filtrem, kus polystyrénu, ohryzek jablka, vlněná ponožka, železná plechovka, list papíru, krabice od mléka, pomerančová kůra, plastický kelímek

ČASOVÉ ÚDAJE:

týden až 20 dní, 2-5 měsíců, 6 měsíců až 1,5 roku, 1-2 roky, 5-15 let, 6-10 let, 10-20 let, 20 - 30 let, 50 - 80 let, nikdy - odhad asi 3000 let, nikdy

ŘEŠENÍ HRY HŘBITOV ODPADKŮ

kus polystyrénu	nikdy - protože má benzenové jádro s velmi pevnou vazbou
sklo	nikdy - odhad asi 3000 let, protože kmenem je křemičitý písek
igelitová taška	20-30 let - vlastně se rozpadne na malé částičky
nedopalek cigarety s filtrem	10-20 let, protože filtr je z odolné viskózní stříže
ohryzek jablka	týden až 20 dní - zlikvidují ho bakterie
vlněná ponožka	1-2 roky - je to přírodní materiál, rozloží se
železná plechovka	5-15 let - zlikviduje ji oxidace, tedy zrezaví
list papíru	2-5 měsíců - zničí ho vlhkost a půdní živočiši
krabice od mléka	6-10 let - kombinovaný materiál dlouho odolává
pomerančová kůra	6 měsíců až 1,5 roku - má málo „likvidátorů“, je u nás cizí
plastický kelímek	50-80 let - totéž jako igelitová taška, jen pomaleji

11) „BURZA NÁPADŮ“ - shrnutí, co již v problematice odpadů udělali, inspirace, nápady co by ještě šlo dělat - návrhy, diskuse.... Lektor zapisuje nápady dětí, doplňuje, inspiruje, motivuje © Děti například uspořádaly módní přehlídku oblečení, vyrobeného z odpadů, z odpadů vyráběli hudební nástroje a velké modely zvířat apod.

Pro mladší varianta, ať vymyslí např. reklamu na vratné láhve, plakát - propagující chození do obchodu s plátěnou taškou aj.

.2) VÝROBA RUČNÍHO PAPÍRU - jak je dobré „ ^ recyklovat a sbírat

Závěr, rozloučení, zhodnocení -
v rá«ici tématiky odpadů apod. co se dětem líbilo, nelíbilo, co by chtěli dělat